

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA POVIJEST UMJETNOSTI

*Kapela svete Marije Lauretanske u Pogančecu u kontekstu sakralne arhitekture
kraja 18. stoljeća u sjeverozapadnoj Hrvatskoj*

Diplomski rad

Iva Barković

Mentor: dr. sc. Dubravka Botica, izvanredni profesor

Zagreb, 2017.

Temeljna dokumentacijska kartica

Sveučilište u Zagrebu Diplomski rad
Filozofski fakultet
Odsjek za povijest umjetnosti
Diplomski studij

KAPELA SVETE MARIJE LAURETANSKE U POGANČECU U KONTEKSTU SAKRALNE ARHITEKTURE KRAJA 18. STOLJEĆA U SJEVEROZAPADNOJ HRVATSKOJ

Chapel of st. Mary of Loreto in Pogančec in the context of sacral architecture at the end of the
18th century in the northwest Croatia

Iva Barković

SAŽETAK

U ovom radu prikazana je i opisana kapela Sv. Marije Lauretanske u Pogančecu te potom stavljena u kontekst sakralne arhitekture kraja 18. stoljeća. Nakon uvodnog povijesnog dijela kraja, kao i prikaza naručitelja i razloga nastanka, u prvom dijelu također je predstavljena povijest gradnje, arhitektura te unutrašnjost kapele. U drugom dijelu sažeto je objašnjena legenda o prijenosu Svete kuće u Loreto te širenje štovanja Marije Lauretanske u Europi i Hrvatskoj, kako u arhitekturi, tako i u likovnim i skulpturalnim prikazima. Zatim je predloženo graditeljstvo kraja 18. stoljeća na području sjeverozapadne Hrvatske gdje je osim pregleda korištenih oblikovnih rješenja crkvi, ujedno i predstavljen pojam baroknog odnosno kasnobaroknog klasicizma. Na samom kraju kratko su spomenute crkve s kasnobaroknim i klasicističkim značajkama, na već spomenutom području, kao i njihova sličnost i moguća povezanost s kapelom Sv. Marije Lauretanske.

Rad je pohranjen u: knjižnici Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

Rad sadrži 123 stranica i 113 reprodukcija. Izvornik je na hrvatskom jeziku.

Ključne riječi: Antun Petričević, arhitektura, kapela Sv. Marije Lauretanske u Pogančecu, kasnobarokni klasicizam, kraj 18. stoljeća, Loreto, sjeverozapadna Hrvatska

Mentor: dr. sc. Dubravka Botica, izvanredni profesor

Ocjenjivači: dr. sc. Danko Šourek, docent;

dr. sc. Tanja Trška, viši asist.

Datum prijave rada: _____

Datum predaje rada: _____

Datum obrane rada: _____

Ocjena: _____

Ja, IVA BARKOVIĆ, diplomant/ica na Istrazivačkom smjeru – modul renesanse i baroka na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, izjavljujem da je diplomski rad pod nazivom Kapela svete Marije Lauretanske u Pogančecu u kontekstu sakralne arhitekture kraja 18. stoljeća u sjeverozapadnoj Hrvatskoj rezultat mog istraživanja i u potpunosti samostalno napisan. Također, izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije izravno preuzet iz nenavedene literature ili napisan na nedozvoljen način, te da se tekst u potpunosti temelji na literaturi kako je navedeno u bilješkama, uz poštivanje etičkih standarda u citiranju i korištenju izvora.

U Zagrebu, 16.6.2017.

Vlastoručni potpis

Iva Barković

SADRŽAJ

1. Uvod.....	3
2. Osvrt na literaturu.....	4
3. Povijest mjesta i naručitelja.....	7
4. Povijest kapele sv. Marije Lauretanske.....	9
5. Arhitektura kapele	12
6. Oprema kapele.....	14
a. Unutarnji inventar.....	14
b. Vanjski inventar.....	17
7. Štovanje sv. Marije Lauretanske.....	20
a. Širenje čašćenja Marije Lauretske u Europi.....	24
b. Širenje čašćenja u Hrvatskoj.....	33
8. Sakralna arhitektura kraja 18. stoljeća u sjeverozapadnoj Hrvatskoj.....	43
a. Pojam kasnobarokni klasicizam.....	44
b. Oblikovna rješenja druge polovice 18. stoljeća.....	46
c. Kapela u Pogančecu u kontekstu sakralne umjetnosti kraja 18. stoljeća u sjeverozapadnoj Hrvatskoj.....	52
9. Zaključak.....	55
10. Slikovni prilozi.....	57
11. Popis slikovnih priloga.....	113
12. Literatura.....	119

1. UVOD

U ovom će diplomskom radu biti predstavljena i analizirana kapela sv. Marije Lauretanske u selu Pogančec, dovršena 1780. godine. Kapela je od posebnog značaja zbog svog jedinstvenog tlocrta i dimenzija, prevelikih za malo seoce pod župom Preseka, gdje se održava misa u župnoj crkvi. Prema pričama seljana, u kapeli nije postajalo stalno bogoslužje nego se održavala misa nekoliko puta godišnje.

Rad je podijeljen na osam poglavlja. U prvom ću se dijelu rada osvrnuti na dosadašnju literaturu o kapeli i kultu Marije Lauretanske, kao i arhivskim i crkvenim izvorima. Iduće će se poglavlje baviti poviješću sela i naručiteljske obitelji.

Zatim slijedi povijest gradnje i očuvanja kapele kroz stoljeća. U opisnom će dijelu biti arhitektonska analiza kapele, njezinog inventara i skulpturalne plastike. Pred kraj će biti predstavljen kult i povijest šovanja Marije Lauretanske na primjerima u Europi i Hrvatskoj. U posljednjem dijelu biti će predstavljen kontekst sakralne gradnje druge polovice 18. stoljeća na području sjeverozapadne Hrvatske kao i pojam tzv. kasnobaroknog klasicizma.

2. OSVRT NA LITERATURU

Prvi korak u iščitavanju literature o kapeli sv. Marije Lauretanske u Pogančecu svakako je članak Anđele Horvat, *O baroknom klasicizmu u Pogančecu*¹ objavljenom 1960. godine. U njemu Horvat daje analizu same kapele, osvrće se na dotadašnju literaturu o baroknom klasicizmu te opisuje njegove značajke. Također govori o donatoru pl. Antonu Petričeviću i mogućoj ulozi njegove obitelji. O kapeli, isto tako, piše i Đurđica Cvitanović u poglavlju *Sakralna arhitektura baroknog i klasicističkog razdoblja* 1994. godine.²

Većinu sam povijesnih podataka o kapeli našla u Spomenici župe Preseka³ te kanonskim vizitacijama.⁴ Iz dokumentacije Restauratorskog Zavoda u Zagrebu (posebice u troškovnicima radova⁵) koji je obavio analizu kapele i njenog inventara u svrhu restauracije preuzela sam detaljne opise inventara koji nije vidljiv na mjestu.⁶ Restauratorskim se radom također bavio i atelijer „Torzo“ koji je restaurirao vrata i oltare kapele. Detaljne su analize priložili u *Izvešću o izvršenim istražnim restauratorsko-konzervatorskim radovima na pokretnom inventaru u crkvi sv. Marije Lauretanske u Pogančecu iz 18. stoljeća* sastavljenom 2007. godine.⁷ Također sam se, prilikom opisivanja oltara i skulpture, koristila *Leksikonom ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*.⁸

Povijesni se podaci o naručiteljima i selu pretežito nalaze u Državnom arhivu, odnosno u *fondu obitelji Petričević*⁹ te *katastarskim planovima*¹⁰ mjesta Pogančec. Fond se sastoji od javno-pravnih, privatno-pravnih i privatnih spisa poput dodjela posjeda, sporova oko posjeda, spisa o nasljeđivanju i sl. Podaci o povijesnom kontekstu izvučeni su iz *Opće*

---

¹ Horvat, A. O baroknom klasicizmu u Pogančecu. // Bulletin Odjela VII. za likovne umjetnosti Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. 8, 2/3(1960), str. 114-125.

² Cvitanović, Đ. Sakralna arhitektura baroknog i klasicističkog razdoblja. // Sveti trag : devetsto godina umjetnosti Zagrebačke nadbiskupije : 1094-1994 : 10. rujna - 31. prosinca 1994. Zagreb : Zagrebačka nadbiskupija : Institut za povijest umjetnosti : Muzejsko-galerijski centar, 1994., str. 233-270.

³ Spomenica župe Preseka. / Dokumentacija Restauratorskog Zavoda u Zagrebu

⁴ U: Horvat, A. O baroknom klasicizmu u Pogančecu. // Bulletin Odjela VII. za likovne umjetnosti Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. 8, 2/3(1960), str. 114-125.

⁵ Troškovnik za uređenje ulaznog pročelja kapele Sv. Marije Lauretanske. Dinatronic d.o.o. / Dokumentacija Restauratorskog Zavoda u Zagrebu

⁶ Dokumentacija Restauratorskog zavoda u Zagrebu, 2012.

⁷ Grbelja, M. Izvešće o izvršenim istražnim restauratorsko-konzervatorskim radovima na pokretnom inventaru u crkvi sv. Marije Lauretanske u Pogančecu iz 18. stoljeća. /«TORZO» -restauriranje umjetnina. Zagreb, 2007.

⁸ Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva. Zagreb : Sveučilišna naklada Liber : Kršćanska sadašnjost : Institut za povijest umjetnosti, 1979.

⁹ Fond obitelji Petričević. Državni arhiv Hrvatske. URL: http://arhinet.arhiv.hr/details.aspx?ItemId=3_11591 (20.rujna 2016.)

¹⁰ K.o. Hruškovica (dosje). HR-HDA-1421 - Arhiv mapa za Hrvatsku i Slavoniju (fond) HR-HDA-1421-1-2-97 / Državni arhiv u Zagrebu

enciklopedije Jugoslavenskog leksikografskog zavoda¹¹, Vojne enciklopedije¹² i knjige Christophera Duffyja *The army of Maria Theresa : The Armed Forces of Imperial Austria, 1740-1780*.¹³

Informacije o štovanju kulta Marije Loretske i Prijenosu Svete kuće preuzela sam iz slijedećih članaka - *Naši pitomci u Loretu* Antuna Devića¹⁴ iz 2006. godine; *Slaveni u mjestu Sveta Marija Loretska (Santa Maria di Loreto) tijekom XV. stoljeća* Florian Grimaldia¹⁵ iz 1991. godine; *Loreto i Trsat* Luje Margetića¹⁶ iz 2002. godine; *Hrvatska hodočašćenja u Loreto* autora Nikole Mate Roščića¹⁷ iz 1983. godine; te *Štovanje Majke Božje Loretske te prisuće Hrvata u Loretu* autora Giuseppea Santarellia¹⁸ iz 1991. godine. Za pregled kulta Marije Lauretanske u Europi koristila sam preglede talijanske umjetnosti *The architecture of the Italian Renaissance*¹⁹ Christoph Luitpold Frommela, knjigu Wolfganga Lotza *Architecture in Italy : 1500-1600*.²⁰ i knjigu *Le chiese di Roma* iz 1902. godine autora Angelia²¹, a za crkve u Loretu²², Rimu²³ i Pragu²⁴ Internet stranice. Prikaz drugih istoimenih lauretanskih crkvi i kapela u Hrvatskoj temelji se na članku Lelje Dobronić iz 1991. godine *Štovanje Majke Božje Loretske u Hrvatskoj*²⁵, knjizi Ante Crnice *Hrvati i Marija : nacrt djela Gospina Hrvatska*²⁶ iz 1953. godine te studiji Bradanovića i Hoška *Marijin Trsat: Svetište*

¹¹ Opća enciklopedija Jugoslavenskog leksikografskog zavoda. Zagreb : Jugoslavenski leksikografski zavod, 1977-1982. Sv. 7. 1981.

¹² Vojna enciklopedija. Beograd : Redakcija vojne enciklopedije, 1958-1976. Sv. 8. 1973.

¹³ Duffy, C. *The army of Maria Theresa : The Armed Forces of Imperial Austria, 1740-1780*. Doncaster : Hippocrene Books, 1990.

¹⁴ Dević, A. *Naši pitomci u Loretu*. // *Diacovensia*. 14, 2(2006), str. 441-471

¹⁵ Grimaldi, F. *Slaveni u mjestu Sveta Marija Loretska (Santa Maria di Loreto) tijekom XV. stoljeća* // *Dometi : književnost, kultura, društvena pitanja*. 24, 1/2/3(1991), str. 21-50

¹⁶ Margetić, L. *Loreto i Trsat*. // *Croatia Christiana periodica : časopis Instituta za crkvenu povijest Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu*. 26, 49(2002), str. 77-125

¹⁷ Roščić, N. M. *Hrvatska hodočašćenja u Loreto*. // *Croatia Christiana periodica*. 7, 11(1983.), str. 88-96

¹⁸ Santarelli, G. *Štovanje Majke Božje Loretske te prisuće Hrvata u Loretu* // *Dometi : književnost, kultura, društvena pitanja*. 24, 1/2/3(1991), str. 59-76

¹⁹ Frommel, C. L. *The architecture of the Italian Renaissance*. London : Thames & Hudson, 2007.

²⁰ Lotz, W. *Architecture in Italy : 1500-1600*. New Haven ; London : Yale University Press, 1995.

²¹ Angeli, D. *Le chiese di Roma: guida storica e artistica delle basiliche, chiese e oratorii della città di Roma*. Roma, Società editrice Dante Alighieri, 1902.

²² Santuario della Santa Casa di Loreto. URL: http://www.santuarioloreto.it/en_index.asp

Santuario di Loreto. URL: http://www.santuarioloreto.it/default_eng.htm?home=Home

Santa Casa di Loreto. URL: <http://www.newadvent.org/cathen/13454b.htm> (22. rujna 2016.)

²³ Annas Rom Guide. Santa Maria di Loreto. URL:

<http://www.annasromguide.dk/sevaerdigheder/forumdalbygninger/smariadiloretorundgang.html> (27. ožujka 2017.)

Rome in the footsteps of XVIIIth Century Traveler. Piazza di Colonna Trajana. URL:

<http://www.romeartlover.it/Vasi38.html#Church> (27. ožujka 2017.)

²⁴ Loreta Praha. URL: <http://www.loreta.cz/domains/loreta.cz/index.php/en/>

Loreto Prague. URL: <http://stara.loreta.cz/en/index.htm>

²⁵ Dobronić, L. *Štovanje Majke Božje Loretske u Hrvatskoj*. // *Dometi : znanstveno-kulturna smotra*. 24, 1/2/3(1991), str. 122-132.

²⁶ Crnica, A. *Hrvati i Marija : nacrt djela Gospina Hrvatska*. Zagreb : Bogoslovna biblioteka, 1953.

*Blažene Djevice Marije, Gospe Trsatske i Franjevački samostan na Trsatu*²⁷, a za likovne i skulpturalne prikaze koristila sam članak Doris Baričević *Bogorodice u zvonolikom plaštu*²⁸ te knjigu *Loretske teme : novi podaci o štovanju loretske Bogorodice u likovnim umjetnostima na području "Ilirika"*.²⁹ O ovoj je temi također pisao i Danko Šourek u članku *Loretska (Lauretanska) kapela uz crkvu Uznesenja bl. Djevice Marije u Varaždinu*.³⁰

Prilikom pregledavanja sakralne arhitekture sjeverozapadne Hrvatske krajem 18. stoljeća konzultirala sam djela Anđele Horvat³¹, Đurđice Cvitanović³² te Dubravku Boticu.³³ Prilikom istraživanja kasnobarokno klasicističkih crkava konzultirala sam bazu podataka Ministarstva kulture Republike Hrvatske *Registar kulturnih dobara*³⁴, a dodatne podatke zatim preuzela iz kulturnih pregleda pojedinih županija kao što su *Spomenici kulture i povijesti u općini Koprivnica*³⁵ iz 1992. godine, *Spomenici arhitekture i likovnih umjetnosti u Međumurju*³⁶ iz 1956. godine te *Kulturno-historijski spomenici Moslavine i Kalničko-bilogorskog prigorja*³⁷ iz 2011. godine.

Iz priloženog je uočljivo da se o samoj kapeli sv. Marije Lauretanske u Pogančecu vrlo malo pisalo te je nedovoljno istražena.

---

²⁷ Bradanović, M.; Hoško, E. Marijin Trsat: Svetište Blažene Djevice Marije, Gospe Trsatske i Franjevački samostan na Trsatu. Trsat : Svetište Blažene Djevice Marije, Gospe Trsatske ; Rijeka : Adamić, 2002.

²⁸ Baričević, D. Bogorodice u zvonolikom plaštu. // Peristil : zbornik radova za povijest umjetnosti, 26, 1(1983), str. 57-70

²⁹ Prijatelj-Pavičić, I. Loretske teme : novi podaci o štovanju loretske Bogorodice u likovnim umjetnostima na području "Ilirika". Rijeka : Vitagraf, 1994.

³⁰ Šourek, D. Loretska (Lauretanska) kapela uz crkvu Uznesenja bl. Djevice Marije u Varaždinu. // 800 godina slobodnog kraljevskog grada Varaždina : 1209.-2009. : zbornik radova sa Znanstvenog skupa održanog 3. i 4. prosinca 2009. godine u Varaždinu / glavni urednici Miroslav Šicel, Slobodan Kaštela.

³¹ Horvat, A. Barok u kontinentalnoj Hrvatskoj. / Horvat, A.; Matejčić, R.; Prijatelj, K. Barok u Hrvatskoj. Zagreb : Sveučilišna naklada Liber [etc.], 1982., str. 3-381

³² Cvitanović, Đ. Sakralna arhitektura baroknog razdoblja. Knj. 1, Gorički i gorsko-dubički arhiđakoniat. Zagreb : Društvo povjesničara umjetnosti SR Hrvatske, 1985.;

Cvitanović, Đ. Sakralna arhitektura baroknog i klasicističkog razdoblja. // Sveti trag : devetsto godina umjetnosti Zagrebačke nadbiskupije : 1094-1994 : 10. rujna - 31. prosinca 1994. Zagreb : Zagrebačka nadbiskupija : Institut za povijest umjetnosti : Muzejsko-galerijski centar, 1994., str. 233-270.

³³ Botica, D. Barokne četverolisne crkve u sjeverozapadnoj Hrvatskoj : prilog istraživanju tipologije sakralne arhitekture 18. stoljeća. Zagreb : Školska knjiga, 2015.;

Botica, D. „Dugo 18 stoljeće“ u sakralnoj arhitekturi – tipologija sakralne arhitekture u sjeverozapadnoj Hrvatskoj i Štajerskoj u drugoj polovici 18. stoljeća i na početku 19. stoljeća. // Neznano in pozabljeno iz 18. stoletja na Slovenskem. Druga, elektronska izdaja. Ljubljana: Slovensko društvo za preučevanje 18. stoletja; Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU; Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU, 2013. URL: <http://ezb.ijs.si/fedora/get/ezmono:sd18z11/VIEW/> (11. travanj 2017.);

Botica, D. Klasicizam i barokni klasicizam u sakralnoj arhitekturi sjeverozapadne Hrvatske. // Klasicizam u Hrvatskoj : zbornik radova sa znanstvenog skupa, [Zagreb, 30. i 31. svibnja 2014.]. Zagreb : Institut za povijest umjetnosti, 2016., str. 53-68

³⁴ Registar kulturnih dobara. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. URL: <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212> (22. travanj 2017.)

³⁵ Feletar, D. Spomenici kulture i povijesti u općini Koprivnica. Koprivnica : Muzej grada Koprivnice, 1992.

³⁶ Horvat, A. Spomenici arhitekture i likovnih umjetnosti u Međumurju. Zagreb : Konzervatorski zavod, 1956.

³⁷ Škiljan, F. Kulturno-historijski spomenici Moslavine i Kalničko-bilogorskog prigorja : s pregledom povijesti Moslavine i Kalničko-bilogorskog prigorja od prapovijesti do 1881. Zagreb : Srpsko narodno vijeće, 2011.

3. POVIJEST MJESTA I NARUČITELJA

Oko četrdeset kilometara istočno od Zagreba, u neposrednoj blizini grada Vrbovca (deset kilometara sjeverozapadno), smjestilo se malo selo Pogančec. Zemljišno pripada općini Hruškovica koja je tada bila dio Bjelovarsko-križevačke županije, a pod župu Preseka koja se nalazi pored Pogančeca. Godine 1752. godine, Pogančec je bilo selo od 10 kuća i 119 stanovnika.³⁸

Naručitelj današnje građevine, plemeniti Antun Petričević dio je grane obitelji Petričević od Miketinca koji su ime dobili po dobru Miketinec u okolici Križevaca. Korijeni obitelji Petričević sežu još od kraja 14. stoljeća iz roda Mogorovića iz Like odnosno iz mjesta Raduč i Mogorić oko Medka te iz Barletama kod Gospića. Zbog osmanlijskih prodiranja, obitelj se razgranala u tri dijela prema mjestu stanovanja – jedni su se nastanili u Drežnik, drugi u Luže u Turopolju, te treći kod Križevaca 1522. godine gdje su među ostalim imali i vlastelinstvo u Pogančecu. Grana Petričević od Miketinca izumrla je početkom 19. stoljeća. Među njezinim pripadnicima istakli su se Juraj, podžupan Križevačke županije (od 1766) i Nikola Mitronosni, opat i kanonik zagrebački (umro 1756).³⁹ Prema podacima iz članka Anđele Horvat taj isti kanonik Nikola Petričević zaslužan je za gradnju prve, drvene, kapele Marije Lauretanske na mjestu gdje stoji današnja kapela.⁴⁰

Major Antun pl. Petričević daje sredstva za gradnju kapele kao zahvalu za sigurni povratak iz Sedmogodišnjeg rata koji se odvijao od 1756. do 1763. godine. Sedmogodišnji je rat, također nazivan i Treći šleski rat, bio prvi oružani sudar svih europskih velikih sila – s jedne su strane stajale Pruska, Velika Britanija i Hannover (s kasnijim ulaskom Portugala), a s druge strane Austrija, Francuska, Rusija, Saska, Poljska i Švedska (s kasnijim ulaskom Španjolske). Nezadovoljan posljedicama Aachenskog mira (1748.) i odnosa s Austrijom, pruski car Fridrik II Veliki stvara savez s Velikom Britanijom te 1756. upada u Sasku. Iako je započeo na europskom kontinentu, rat se proširio i na ratišta u Aziji i Sjevernoj Americi gdje su se Velika Britanija i Francuska borile za kolonije. Mirom u Parizu (10.2.1763.) Velika Britanija stječe francuske kolonije.⁴¹ Stanje u Europi nakon rata ostalo je isto kao i prije, ali su se odnosi uvelike promijenili. Tako Velika Britanija postaje prva svjetska kolonijalna i

---

³⁸ Horvat, A. O baroknom klasicizmu u Pogančecu / Bulletin Odjela VII. za likovne umjetnosti Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. 8, 2/3(1960), str. 118.

³⁹ Državni arhiv. Fond obitelji Petričević. http://arhinet.arhiv.hr/details.aspx?ItemId=3_11591

⁴⁰ Horvat, A. O baroknom klasicizmu u Pogančecu / Bulletin Odjela VII. za likovne umjetnosti Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. 8, 2/3(1960), str. 118-119.

⁴¹ Sedmogodišnji rat. // Opća enciklopedija Jugoslavenskog leksikografskog zavoda. Zagreb : Jugoslavenski leksikografski zavod, 1977-1982. Sv. 7. 1981., str. 358.

pomorska sila dok Francuska gubi dominantan položaj na moru i u kolonijama. Pruska se počinje smatrati europskom velikom silom, Austrija znatno slabi te se formira dualizam unutar Njemačkog carstva.⁴²

Unutar vojske carice Marije Terezije, Hrvati Krajišnici bili su sila lakog pješastva, regrutirani većinom iz vojnog stanovništva Slavonije. U habsburškim je zemljama posao održavanja istočne vojne granice službeno dodijeljen austrijskoj Stände 1578. godine koja se u velikom broju sastojala od izbjeglica iz Karlovca i Slavonije 1620.-ih i 1730.-ih godina, nazvanima također i „divlji“ Hrvati. U Sedmogodišnjem ratu sudjelovalo je sveukupno oko 88 000 Hrvata čime su sačinjavali više od četvrtine vojske Marije Terezije. Borili su se kod Praga i Maxena, te su prvi upali u tvrđavu Schweidnitz 1761. No, nikad nisu bili jedinstvena cjelina već su kao graničari bili razdvojeni u sitne formacije.⁴³ U ratu se posebice istaknuo general Josip Kazimir Drašković, član jedne od najpoznatijih hrvatskih velikaških obitelji, koji je zapovijedao graničarima. Sudjelovao je u mnogim bitkama na području Habsburške Monarhije, 1762. godine je zarobljen te oslobođen 1763. godine. Promaknut je prvo u podmaršala, a zatim u generala te je odlikovan Malim i Velikim križem carice.⁴⁴ U ratu je sudjelovao i njegov sin Ivan VIII. Drašković koji je, vrlo vjerojatno, naručio program zidnog oslika dvorca Brezovice. Iako ne postoji arhivski podatak o vremenu izrade, stručnjaci freske sa scenama iz Sedmogodišnjeg rata u središnjoj dvorani datiraju u 1775. ili 1776. godinu. Na zapadnome zidu prikazana je bitka kod Leuthena i zauzimanje utvde Schweidnitz, na istočnom bitka kod Leignitza i blokada Praga, na sjevernom zidu opsada Glatza i Olmütza, a na južnom zidu napad kod Görlitza i bitka kod Lobositz.⁴⁵ Sve su freske prikazane s povišenog položaja iz daljine kako bi se vidjela cijela bitka. Korišteno je jedinstveno likovno rješenje gdje su u prvom pojasu aktivni vojnici, u slijedećem prikaz bitke, s brdovitim krajolikom i nebom u najgornjem pojasu.⁴⁶ Ovaj je oslik vrijednog umjetničkog značaja jer predstavlja vizualnu podlogu stvarnim povijesnim događajima. Iako je moguće da je u jednoj od tih bitaka sudjelovao i Antun Petričević, kao graničar pod vodstvom Draškovića.

---

⁴² Sedmogodišnji rat. // Vojna enciklopedija. Beograd : Redakcija vojne enciklopedije, 1958-1976. Sv. 8. 1973., str. 495

⁴³ Duffy, C. The army of Maria Theresa : The Armed Forces of Imperial Austria, 1740-1780. Doncaster : Hippocrene Books, 1990., str. 82.

⁴⁴ Multidisciplinarna istraživanja kompleksa dvorca Brezovica : izvještaj prve faze istraživanja studenata Odsjeka za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta i Odsjeka za restauriranje-konzerviranje umjetnina Akademije likovnih umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu / [urednica Dubravka Botica]. Zagreb : Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za povijest umjetnosti ; Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, 2012., str. 19

⁴⁵ Isto, str. 53-55

⁴⁶ Isto, str. 56

4. POVIJEST KAPELE SV. MARIJE LAURETANSKE

Prije današnje zidane kapele na istom je mjestu stajala drvena kapela izgrađena 1752. godine koju je dao sagraditi zagrebački kanonik i čazmanski prepošt Nikola pl. Petričević, rodom iz Lobora. Zagrebački kanonik Juraj Rees (Reš), godine 1761. prvi spominje novosagrađenu drvenu kapelu sa zvonikom i sakristijom te navodi da je podignuta sredstvima Nikole Petričevića.⁴⁷ Imala je tabulat, drveni toranj sa zvonom, a u unutrašnjosti 3 oltara. Također spominje bogato pozlaćen i posrebrren tabernakul glavnoga oltara posvećenog Mariji Lauretanskoj koji se sastojao od Marijine slike, minijature loretske kućice i 2 anđela.⁴⁸ Vizitator Ivan Škrgatić 1771. godine zatiče isto stanje. Bočni oltari bili su posvećeni 14 svetih pomoćnika i sv. Roku, no u međuvremenu su dvaput ikonografski promijenjena. U kanonskoj vizitaciji iz 1840. spominju se sv. Josip i sv. Barbara, a danas su posvećeni srcu Isusovom i sv. Iliji (sv. Pavlu?).⁴⁹ U inventaru se još spominju ormar na dva kata, četiri kaleža, ciborij, dva pacifikala, zvono te pet misnica.⁵⁰ Nije poznato je li kapela pretrpjela oštećenja ili bila posve srušena, no zna se da je nova, zidana, kapela dovršena 1780. godine (godina urezana na vrata glavnog južnog pročelja) kao zavjet vlastelina Antuna Petričevića. Tu tezu potvrđuje i vizitator Škrgatić koji pripisuje pravo patronata nad kapelom plemićkoj porodici Petričević de Miketinac.⁵¹ Između 1771. i 1795. godine presečki župnik bio je vicearhiđakon Mihovil Švagel, sin uglednog suca koji se školovao u Beču i Bologni, koji je tijekom školovanja proputovao Europu gdje je mogao vidjeti druge loretske kapele.⁵² Župnik je podupirao

---

⁴⁷ Vis. can. 1761: „De capella Lauretana B. V. Mariae. Est haec Sumptibus Illi olim Nicolai Pede Nova erecta, lignea, quid ita tamen affabre facta, et linita ut murata esse videatur. Turrim habet ligneo ... Sacristia lignea.“ u: Horvat, A. O baroknom klasicizmu u Pogančecu. // Bulletin Odjela VII. za likovne umjetnosti Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. 8, 2/3(1960), str.122

⁴⁸ Vis. can. 1761: „In ea Altaria numerato Tria. Majus B. V. M. Lauretana, tabernacul. altare ligneum arcularii elegantis laboris, plus auro et argento, quam coloribus exornatum, ejus fundamentum est muratum, super quo e primo tabernac., per modum Domumculae Lauretanae domum praesentatis a 2bus angelis Sustentat. aliis duobus angelis luminaria tenend. stipat“ u: Horvat, A. O baroknom klasicizmu u Pogančecu. // Bulletin Odjela VII. za likovne umjetnosti Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. 8, 2/3(1960), str.122

⁴⁹ Vis can. 1840: „Ara Major B M Virg. Lauretanae; S. Jacobi Ap., S. Barbarae ... Organum cum 6 Mutationibus sat bonum. Nec cruce nec statuas Sanctorum habet ... 1 Campana 120 Mt“ u: Horvat, A. O baroknom klasicizmu u Pogančecu. // Bulletin Odjela VII. za likovne umjetnosti Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. 8, 2/3(1960), str.123

⁵⁰ Horvat, A. O baroknom klasicizmu u Pogančecu / Bulletin Odjela VII. za likovne umjetnosti Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. 8, 2/3(1960), str. 123

⁵¹ Vis. can. 1771: „Ius Patronatus habet Nobilis familia Petrichevich De Miketincez“ u: Horvat, A. O baroknom klasicizmu u Pogančecu / Bulletin Odjela VII. za likovne umjetnosti Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. 8, 2/3(1960), str.123

⁵² Vis. can. 1795: „Michael Svagell Parochus resignans filius Steph. Svagell I. Cottus Crisiens. Judicium ex Nobili Catharina Habianecz progenitus natus Anno 1746 Die 25 7br Humaniores Scholas à Sintaxi inclusive absolvit in seminario Philosophiam Viennae Theologiam Bononiae ... Parochum a 12 May 1771. Instalatus Anno eodem die 22 7br Sacerdos 1769 mense Septembri.“ U: Horvat, A. O baroknom klasicizmu u Pogančecu / Bulletin Odjela VII. za likovne umjetnosti Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. 8, 2/3(1960), str.125

izgradnju ove kapele te je prema legendi sam otišao u Loreto kako bi mu dali model za izgradnju crkve.⁵³ Točnost ove tvrdnje ne može se potvrditi, no zna se da je postojao model izgradnje loretskih kapela i crkva koji se prenosio putem grafika diljem Europe.⁵⁴

U vizitaciji iz 1795. godine Emerik Raffay, izaslanik Maksimilijana Vrhovca, ne spominje Antuna Petričevića kao donatora no prenosi opširan opis tadašnjeg stanja koje se nešto razlikuje od današnjeg, a o kapeli govori kao filijalnoj crkvi. Donosi podatak da su se na južnom pročelju, u području iznad gređa, a ispod zabata, nalazile freska Marije Lauretanske i sunčani sat koji se nisu više mogli razabrati 1960. godine kada Anđela Horvat opisuje kapelu. Raffay također navodi da je krov bio prekriven crvenom šindrom, kupola je imala lanternu, a pod u unutrašnjosti bio je popločen opekom kvadratnog oblika.⁵⁵ U sljedećoj kanonskoj vizitaciji iz 1840. godine vizitator Mihovil Maks Vučić opisuje loše stanje kapele uzrokovane slabim temeljima i nedovoljnim sredstvima za održavanje.⁵⁶ Prilikom posjete 1896. godine vizitator je ustanovio da je kapela postala ruševna 1846. godine. Zatekao je ruševnu građevinu bez krova, prozora, vrata i orgulja s ispucanim zidovima i raskopanim kamenim podom, patronat nad crkvom nije postojao, a služba se nije održavala.⁵⁷ Kanonska vizitacija iz 1912.

---

⁵³ Crnica, A. Hrvati i Marija : nacrt djela Gospina Hrvatska. Zagreb : Bogoslovna biblioteka, 1953., str. 45.

⁵⁴ Šourek, D. Loretska (Lauretanska) kapela uz crkvu Uznesenja bl. Djevice Marije u Varaždinu. // 800 godina slobodnog kraljevskog grada Varaždina : 1209.-2009. : zbornik radova sa Znanstvenog skupa održanog 3. i 4. prosinca 2009. godine u Varaždinu / glavni urednici Miroslav Šicel, Slobodan Kaštela. Varaždin : Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstveni rad : Grad Varaždin : Varaždinska županija, 2009., str. 696-697

⁵⁵ Vis. can. 1795: "Ecclesia filialis sub Titulo B. V. Lauretanae, tota murata sub fornice habens in frontispitio turrin supra murum Ecclesiae prominentem in altitudine orgiar. 3: tectam in formam copulae asseribus quercinis colore rubro tinctis, tectam in qua campanulae . . . Ecclesia habet frontispitium ad meridiem versum totum al fresco depictum cum 4, columnis cum suis capitulis duabus statuīs lapideis unam Stae Apolloniae aliam Stae Luciae intra columnas in superficie alias statuās ex lapide angelor. in medio depicta B.V. Maria Lauretana cum Solari horologio, ex hac parte est major porta, minor per Sacrarium quod est ad occidentem habens unam fenestram versus occidentem latitudinis orgiar. 2 ac totidem longitudinis, ex sacrario est accessus ad cathedram" ... „habet fenestram unam ad orientem habet in longitudine orgias 4. in latitudine 3½ cum 4. liberis columnis muratis ac desuper capitulis altitudo muri est orgiar. 4 in corpore Latitudinis orgiar. 4. longitudinis 8. altitudinis 4. in medio copula cum lanterna supra quatuor Columnas lapideas cum suis desuper capitulis operis statuarii cum fenestris ad orientem 2 occidento 2, supra chorum" ... „Strata quadratis lateribus, gradus ad Sanctuarium ex lapide albo duos ad maiorem aram 2. ad collaterales unum infra singulam fenestram habet confessionale. Chorum ex muro incrustata ab intus non est tota, à foris est maxima ex parte. Ecclesia haec recenter tecta est asseribus quercinis colore rubro tinctis". U: Horvat, A. O baroknom klasicizmu u Pogančecu / Bulletin Odjela VII. za likovne umjetnosti Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. 8, 2/3(1960), str.123

⁵⁶ Vis. can. 1840: „Capela in Poganczecz fundata in honorem B. M. Virginis Lauretanae per A. R. Michaellem Svagell Parochum condam Preszekensem erecta, 14 orgias longa, 6 orgias lata, murata sub fornice, strato lateritio provisā, quotidianam ruinam ob debile fundamentam minans; est tantum benedicta... Capella ... sum propter rupturas ruinam minetur, ex proprii autem capitalibus reparari non possit, Parochus provocabit Populum ut ad ejus restaurationem suis Symbolis concurrant, Secus ob periculum ruinae claudenda veniet, et Parochus ipsum capitale 100 f a creditore indi late levat". U: Horvat, A. O baroknom klasicizmu u Pogančecu / Bulletin Odjela VII. za likovne umjetnosti Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. 8, 2/3(1960), str.123-125

⁵⁷ Vis. can. 1896: „Dok je kapela u dobrom stanju obstojala, održavala se je milostinjom naroda. Patrona neima. Ista je bez krova, bez obloka bez vrata, bez orgulja, razpucana, a tarac razrovan, oltari i sve opustošeno već od god. 1846. Kapelica je u razvaljenom stanju, pak se neobavlja nikakva pobožnost niti služba. Kapela ima 994 f

godine također potvrđuje da pokrovitelja još uvijek nema te da je 1903. godine obnovljena doprinosima naroda, ali još uvijek bez klupa u brodu i ormara u sakristiji.⁵⁸

Između 1931. i 1935. godine obnovljen je toranj i novi pobočni oltar te dostavljeno zvono iz crkve na Preseki.⁵⁹ Anđela Horvat, oko 1960. godine, zatiče građevinu djelomično bez krova, bez lanterne i šindre koje navodi Raffay, te s crvenim, sivim i plavim pločicama⁶⁰ koje dodatno potvrđuje foto dokumentacija Ministarstva kulture iz 1954. godine.⁶¹

Također je zanimljiva činjenica da je kapela tijekom vremena mijenjala naziv. Znamo da je prvotni titular bila Marija Lauretanska jer se navodi u spomenici župe i kanonskim vizitacijama iz 1761., 1771., 1795., 1840. i 1896. godine. No, u katastarskom planu općine Hruškovica iz 1859. godine te Upisniku kućnih i zemljišnih čestica iz 1889. godine upisuje se sv. Antun kao titular, dok se u Zapisniku čestica obćine Hruškovica iz 1912. godine ponovno spominje kapela sv. Marije Lauretanske.⁶² Iz ovih se informacija može zaključiti da je kapela u nekom vremenu između 1840. i 1896. imala titular sv. Antuna, dok se u vizitaciji 1896. godine opet spominje kao kapela sv. Marije Lauretanske. Ne zna se da li je razlog ovoj promjeni bila želja za odavanjem počasti donatoru Antunu Petričeviću ili želja za štovanjem jednog od svetaca tog imena.

Kapela je zaštićena kao spomenik kulture rješenjem Konzervatorskog zavoda u Zagrebu broj: 01-198/4-1962. od 19. studenog 1962. godine i upisana u Registar nepokretnih spomenika kulture Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu pod registarskim brojem 465 te ima svojstvo kulturnog dobra. Godine 2005. započinju restauratorski radovi na građevini i njezinom inventaru koji su još uvijek u tijeku. Unutrašnjost i pročelje obnavlja tvrtka Dinatronic d.o.o iz Vrbovca, a restauraciju vrata, glavnog i bočnih oltara te skulptura na pročelju obavlja atelier Torzo iz Zagreba.⁶³ O kapeli također brine udruga „Život“ koja je osnovana u kolovozu 2007. godine kako bi promovirala i potakla mjerodavne ustanove na njenu obnovu i ponovno vraćanje funkcije.⁶⁴

.34 n bez kamata od više godina, koji se glavnici pridodaju“. U: Horvat, A. O baroknom klasicizmu u Pogančecu / Bulletin Odjela VII. za likovne umjetnosti Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. 8, 2/3(1960), str. 125

⁵⁸ Vis. can. 1912: „Kapela patrona nema. Izvana i iznutra ponovljena ... Nema klupe, a u sakristiji nema ormara. Kapela je iznutra vrlo prostrana, veća od župne crkve, a po mnijenju mnogih jedna od najljepših crkva u ovoj diecezi“. U: Horvat, A. O baroknom klasicizmu u Pogančecu / Bulletin Odjela VII. za likovne umjetnosti Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. 8, 2/3(1960), str.125

⁵⁹ Spomenica župe Preseka. U: Dokumentacija Konzervatorskog odjela u Zagrebu

⁶⁰ Horvat, A. O baroknom klasicizmu u Pogančecu / Bulletin Odjela VII. za likovne umjetnosti Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. 8, 2/3(1960), str. 122.

⁶¹ Foto-dokumentacija Ministarstva kulture, Zbirka fotografske dokumentacije, snimljeno 1954. godine

⁶² K.o. Hruškovica (dosje). HR-HDA-1421 - Arhiv mapa za Hrvatsku i Slavoniju (fond) HR-HDA-1421-1-2-97 / Državni arhiv u Zagrebu

⁶³ Troškovnik za uređenje ulaznog pročelja kapele Sv. Marije Lauretanske. Dinatronic d.o.o. Str. 1

⁶⁴ Udruga „Život“. Turistička zajednica grada Vrbovca. URL: <http://www.tz-vrbovec.hr/udruga-zivot/>

5. ARHITEKTURA KAPELE

Anđela Horvat govori o kapeli kao „tipološki osamljenoj arhitekturi koja tumači – kao djelo zasad nepoznatog arhitekta – drugi osjećaj za prostor od dotadašnjeg i preorijentaciju u arhitekturi kasnog 18. stoljeća.“⁶⁵ Ova opekrom ozidana i ožbukana kapela ima tlocrt longitudinalne jednobrodne građevine sa zaobljenim svetištem, nešto užim od lađe, a u glavnoj je osi orijentirana u pravcu sjever-jug. Dužina kapele iznosi 26,5m x 10,5m dok je sama lađa široka nekih 8 metara.⁶⁶ Svetište, na sjeveru, podignuto je za dvije stepenice⁶⁷, a s njegove zapadne strane smjestila se sakristija pravokutnog oblika. Iznad ulaznog prostora nalazi se pjevalište postavljeno na dva korintska stupa dok je konveksno-konkavni parapet raščlanjen odrezanim lezenama. Do pjevališta se dolazi putem kamenog zavijenog stubišta koje se zatim pretvara u drveno te vodi do potkrovlja i vrha zvonika. U kapeli se nižu tri traveja od kojih su prvi, najbliži ulazu, i treći, najbliži svetištu, jednakih dimenzija, dok se u središnjem traveju, širih dimenzija, nalazi ispeta kupola što stvara ritam A, B, A. Svodovi iznad pjevališta, svetišta te prvog i trećeg traveja u lađi su tipa češke kape, a apsida je nadsvođena kalotom. Kapela je natkrivena dvostrešnim krovom s biber crijepom.⁶⁸ Kupola u sredini oslanja se na četiri obla stupa s motivima akantusa i voluta na kapitelima te izduženim profilacijama. Na mjestu lanterne koja nedostaje danas je rupa, a s vanjske strane kupole vide se četiri široka rebra. Svod svetišta također stoji na nosačima, no ovdje su to četverougaoni stubovi s profilacijama koji ponavljaju smještaj stupova u lađi. „Ovdje, dakle, nisu sami zidovi više aktivni elemenat, što je karakteristično za barok, nego vidnu ulogu preuzimlju stupovi, što je karakteristična pojava klasicizma.“⁶⁹ Kapela se ne može smatrati trobrodnom jer su stupovi koji inače razdjeljuju sakralne građevine na brodove, postavljeni preblizu zidovima te čine preuzak prostor, nedovoljan za smještaj vjernika. Sa zapadne se strane, na spoju broda i svetišta, također nalazi i propovjedaonica u koju se ulazi stepeništem smještenim u sakristiji. Osvjetljenje u kapeli pružaju četiri velika prozora sa zaobljenim

---

⁶⁵ Horvat, A. O baroknom klasicizmu u Pogančecu / Bulletin Odjela VII. za likovne umjetnosti Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. 8, 2/3(1960), str. 122

⁶⁶ Horvat, A. O baroknom klasicizmu u Pogančecu / Bulletin Odjela VII. za likovne umjetnosti Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. 8, 2/3(1960), str. 114

⁶⁷ Usp. model za gradnju u: Šourek, D. Loretska (Lauretanska) kapela uz crkvu Uznesenja bl. Djevice Marije u Varaždinu. // 800 godina slobodnog kraljevskog grada Varaždina : 1209.-2009. : zbornik radova sa Znanstvenog skupa održanog 3. i 4. prosinca 2009. godine u Varaždinu / glavni urednici Miroslav Šicel, Slobodan Kaštela. Varaždin : Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstveni rad : Grad Varaždin : Varaždinska županija, 2009., str. 697

⁶⁸ Troškovnik za uređenje ulaznog pročelja kapele Sv. Marije Lauretanske. Dinatronic d.o.o. Str. 1

⁶⁹ Horvat, A. O baroknom klasicizmu u Pogančecu / Bulletin Odjela VII. za likovne umjetnosti Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. 8, 2/3(1960.), 116.

završetkom na bočnim zidovima u prvom i trećem traveju. Ispod njih nalaze se niše u kojima su stajale ispovjedaonice. Između prozora i niša, u središnjem polju, nalaze se plitke niše za smještaj bočnih oltara koje s obje strane flankiraju stepenasti pilastri s dvostrukim profilacijama. Oni se također ponavljaju i u ostatku kapele – kod pjevališta te kod prelaska traveja u svetište.

Glavno južno pročelje u donjem pojasu vertikalno raščlanjuju, na tri djela, četiri monumentalna polustupa na visokim bazama, s motivima akantusa i voluta na kapitelima te dvostrukim profilacijama na istaknutom gređu. U široj središnjoj osi nalaze se drvena vrata s ukrasnim rezbarijama i rokajima, zaobljeni odrezani nadvoj s paralelnim volutama u središtu koji se nalazi iznad vrata, te veliki prozor s blago zaobljenim završetkom. U lateralnim osima, u zoni prozora, nalaze se dvije niše gdje su bile smještene skulpture svetica koje se danas nalaze u kapeli i zamotane čekaju na restauraciju. U gornjem pojasu, iznad gređa, izdiže se prazna površina s konkavno izvedenim stranicama koje završavaju potisnutim volutama, te je zaključena zabatom. Na potisnutim volutama bila su postavljena dva kipa anđela, koja su također danas spremljena u kapeli za buduću restauraciju. Iznad zabata izdiže se zvonik rastvoren sa sve četiri strane monoforama i plitkim pilastrima koji ih omeđuju. Pokriven je limenom kapom koja započinje širokim šesterokutnim tijelom ali se stanjuje prema vrhu na kojem je postavljen križ. Unutar tornja smješteno je lijevano zvono koje funkcionira i danas iako nije u upotrebi. Bočni zidovi su, nasuprot tome, vrlo jednostavni, bez ikakvih dekoracija nego samo rastvoreni prozorima u lađi i svetištu.

Kapela se nalazi na povišenom tlu koje račva glavnu cestu te je kroz vrijeme tonula i bila razrušena zbog nejednolikog slijeganja tla. To dodatno potvrđuje ponovno sagrađena sakristija na zapadu iza 2007. godine nakon što se urušila radi oborina i klizišta.⁷⁰

---

⁷⁰ Grbelja, Marko. Pogančec. Privatna poruka. (14.09.2015.)

6. OPREMA KAPELE

Izvorni inventar kapele brojao je glavni oltar posvećen Mariji Lauretanskoj sa slikom i minijaturom loretske kućice, dva pobočna posvećena 14 svetih pomoćnika i sv. Roku, ormar, četiri kaleža, ciborij, dva pacifikala, zvono te pet misnica.⁷¹ Na glavnom pročelju, u bočnim nišama stajale su skulpture sv. Agate i sv. Apolonije, a na volutama kod zabata skulpture dva anđela. Sve su skulpture sačuvane, no prebačene u kapelu gdje čekaju slijedeću restauraciju. Danas je također sačuvan glavni drveni oltar s kipovima anđela i loretskom kućicom, te kipom Bogorodice s djetetom nadodanim u 20. stoljeću. Zadržala su se i dva bočna drvena oltara iz 18. stoljeća, no slike i ikonografija se kroz vrijeme promijenila. Kao što je već spomenuto, u 19. stoljeću se spominju sv. Barbara i sv. Josip, a danas se na oltarima nalaze slike Presvetog Srca Isusovog i sv. Ilije (Pavla?), rad istog slikara iz 20. stoljeća.

a) UNUTARNJI INVENTAR

Glavni oltar nepoznatog autora iz 18. stoljeća, drvenog je okvira te se nalazi u polukružnoj apsidi svetišta. Oltar je arhitektonskog tipa, a stoji na zidanoj profiliranoj bazi obojanoj u bijelo. Razvedena predela ne dolazi do izražaja jer ju zakrivaju tabernakul, dekoracije rezbarene na krajevima oltara te volute na konzolama za koje se sumnja da su nosile baze nepoznatih skulptura. Tabernakul u obliku kućice poziva se na Loretsku Svetu kuću. Ova jednostavna kućica počiva na drvenom okviru, a odlikuje se rokoko detaljima. Tako nalazimo pozlatu na bočnim kamenim rubovima, rezbarenim kartušama na vratima, te četverostrešnom krovu. U središtu plavo obojenog retabla s nacrtanim bijelim zvjezdicama smješten je kip Bogorodice s djetetom iz 20. stoljeća. Sam retabl svojim lukovičnim vrhom prekida liniju vijenca te izdiže grede u prostor atike. Nišu flankiraju dva anđela u pokretu s bogatom i lepršavom dreperijom. Tijela su im anatomske korektna, a pokretom ruku ukazuju na kip Bogorodice. Na rubovima predele nalaze se dekorirani pilastri s razvijenim stiliziranim

---

⁷¹ Vis. can. 1795: „Ara major ad interim operis statuarii medicis cum tabernaculo in formam Domus facto, habens fenestram unam ad orientem . . . Supra chorum ad meridiem habet aras duas unam 14. auxiliator. aliam scilicet Rochi ... confessionale ex ligno nucis cum porta arcularii laboris seu Nro 4. in angulo ad occidentem est cathedra nova ex ligno nucis nova cujus ornatus seu Czirade sunt inaurate bene. Inventarium In sanctuario existit armare 1 colore aeneo tinctum habens desuper praeclusuras pro calicibus tres cum seraturis, ab intra sub una Seratura ladulas . 4 pro casulis ... item in medio ladulas minores pro velis et corporal 3. cista ... scamnum ... calices ex argento cuppa reliq. ex Lamina 3 ... Ciborium 1 casulae 5, crucula seu Pacificatorium ex Lamina 1, urceol. ex vitro 3 par. Turibulum aeneum cum navicula et cocleari ex laminae Pulvinaria ... tela depicta 4 campanulae 2 Lebes 1 Selae lignae bonae 3, capsula seu ostensorium parvum ex Lamina inaurata Stae Crucis cum authentica 1 . . . campanulae duae parvae fractae vix 40 pond. Ecclesia habet.“ U: Horvat, A. O baroknom klasicizmu u Pogančecu. // Bulletin Odjela VII. za likovne umjetnosti Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. 8, 2/3(1960), str.123

kapitelima na vrhu koji se na dnu pretvaraju u volute. U sredini atike je kartuša oblaka koja flankira prozračan medaljon s Marijinim monogramom iznad kojeg krunu nose dva manja krilata anđela. Rubovi atike završavaju snažnim profiliranim volutama. U 20. stoljeću oltar je neadekvatno preslikan.⁷²

Drveni okvir bočnog oltara Presvetog Srca Isusovog izvornog je oblika iz 18. stoljeća, dok je slika djelo nepoznatog autora iz 20. stoljeća. Slika prikazuje Isusa sa stigmama na ispruženim rukama i gorućim srcem na prsima. Na predeli oltara dominira vodoravno pozicionirana pravokutna ploha odrezanih uglova zagasitocrvene boje. Ova je jednostavna predela opasana drvenim okvirom s izrezbarenim detaljima rokaja i crvenim pločama s naslikanim zavijenim oblicima ispod kojih se nalaze dvije školjke. Ostatak drvenog okvira ponavlja motiv rokaja i stiliziranu vegetaciju. Iznad slike proteže se profilirani vijenac u plavoj boji sa zlatnim rubovima koji slijedi lučni završetak slike. U prostoru atike nalazi se voluta koja iskače u prostor. Na vrhu je stajao mali drveni križ koji se kroz vrijeme odlomio. Naknadno je, u 20. stoljeću, oltar nanovo premazan neadekvatnim izborom boja. Prikaz Presvetog Srca označavao je pobožnost prema Kristu te je postao ikonografska tema nakon Tridentskog koncila (1545. - 1563.), ponajviše kod isusovaca.⁷³

Drugi bočni oltar jednako je oblikovan kao oltar Presvetog Srca Isusova s izvornim okvirom iz 18. stoljeća. Iste ukrase rokaja, vijenac i volute u atici nalazimo i na ovom oltaru. Na slici je prikazan svetac u plavom habitu s crvenim ogrtačem koji u desnoj ruci drži bijeli svitak, a lijevu ruku izdiže u zrak, vjerojatno kao znak blagoslova. Atelier Torzo je prilikom identifikacije pripisao oltar sv. Iliji, no atribuciju nisu mogli potvrditi. Iako je na slici prikazan starac sa sijedom bradom, tipično za sv. Iliju, atribut svitka u ruci ne pripisuje se ovom svecu.⁷⁴ Svetac Ilija bio je starozavjetni prorok, borac protiv idolopoklonstva, jedan od rijetkih svetaca koje priznaje i istočna i zapadna Crkva, a posebice štovan kod Slavena. Smatra se utemeljiteljem reda karmelićana koji su širili njegov kult. Ikonografija ga prikazuje kao mršavog, ćelavog i bradatog muškarca odjevenog u habit karmelićana s atributima gavrana, plamenog mača ili kola koja asociraju na njegov uzlazak na nebo u vatrenim kolima. Svitak, odnosno knjiga, čest je atribut sv. Pavla koji se također prikazuje kao bradati starac. Postavlja se pitanje tko je zapravo ovaj svetac.

---

⁷² Grbelja, M. Izvješće o izvršenim istražnim restauratorsko-konzervatorskim radovima na pokretnom inventaru u crkvi sv. Marije Lauretanske u Pogančecu iz 18. stoljeća. /«TORZO» -restauriranje umjetnina. Zagreb, studeni 2007., str. 3

⁷³ Fučić, B. Krist. // Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva. Zagreb : Sveučilišna naklada Liber : Kršćanska sadašnjost : Institut za povijest umjetnosti, 1979., str. 349.

⁷⁴ Grbelja, M. Izvješće o izvršenim istražnim restauratorsko-konzervatorskim radovima na pokretnom inventaru u crkvi sv. Marije Lauretanske u Pogančecu iz 18. stoljeća. /«TORZO» -restauriranje umjetnina. Zagreb, studeni 2007., str. 16-17

Propovjedaonica nepoznatog autora djelo je iz 19. stoljeća te je smještena na sjeverozapadnom zidu kapele, na sjecištu lađe i svetišta. Do nje se dolazi pomoću stepenica koje se nalaze u sakristiji. Propovjedaonica je postavljena između pilastra svetišta i bočnog prozora lađe te okrenuta dijagonalno prema središtu kapele. Drvorezbarena propovjedaonica razdijeljena je na peterokutnu govornicu i osmerokutni baldahin iznad nje. Govornicu čine tri šire i dvije uže jednostavne kasete koje se razdijeljene pozlaćenim pilastrima s volutnim završecima dok se na uglovima širih kasete nalaze ornamenti kugličnog oblika. Iznad i ispod kasete proteže se vijenac koji je na gornjem dijelu prekriven detaljima ovula, a na donjem ispresijecan crticama. Pilastri koji razdvajaju kasete, na dnu govornice pretvaraju se u razdijelne trake iznad kojih se nalaze dekorativni detalji školjaka. Na visećem završetku urezani su ovuli. Na baldahinu se izmjenjuju trokutasti i polukružni zabatni ukrasi sa školjkastim uzorcima unutar. Između zabata izdižu se rebra koja se sužavaju na vrhu i tako čine krunu koja završava križem. Na rebrima se nalaze kugličasti ornamenti. Samo drvo je najvjerojatnije bilo polirano i održavano uljima.⁷⁵

Pneumatske orgulje iz 1906. godine djelo su Josipa Erhaticia iz Križevaca. Same orgulje ugrađene su na pjevalište, dok je sviraonik postavljen na ogradu kora. Prema originalnoj metalnoj dispoziciji orgulja i mnogih ostataka, atelier Torzo je donio moguću rekonstrukciju te su zaključili kako su orgulje imale 6 registara uz manual i pedal. „Kućište orgulja je oblikovano historicistički i podijeljeno je na tri polja s polukružnim završecima, između njih se nalaze stilizirani pilastri, sa slijepim arkadicama pri dnu i četverolisnim cvijetnim dekoracijama u zoni vijenca. Najviše je središnje polje, zaključeno je prekinutim segmentnim zabatom s križem na vrhu u središtu luka. Samo kućište je uglavnom sačuvalo svoj izvorni izgled, za razliku od sasvim devastiranog mehanizma. Kućište je polikromirano smeđom kazeinskom bojom, dekoracije su naglašene zlatnom i crvenom (kazeinskom), te plavom (kazeinskom) bojom. Orgulje su tipičan primjer fuzije historicističkih elemenata i oblikovanja početkom 20. stoljeća (neobarokno razlomljeno gređe, neorenesansni kanelirani pilastri i cvjetni friz; neoromaničke slijepe arkadice...).“⁷⁶

U bočnim su se nišama nalazile jednostavne drvorezbarene ispovjedaonice iz 19. stoljeća koje danas nisu pronađene no njihov se izgled može vidjeti u starim fotografijama sačuvanim u Institut za povijest umjetnosti u Zagrebu. Povrh ulaza nalazio se polukružni

---

⁷⁵ Grbelja, M. Izvješće o izvršenim istražnim restauratorsko-konzervatorskim radovima na pokretnom inventaru u crkvi sv. Marije Lauretanske u Pogančecu iz 18. stoljeća. /«TORZO» -restauriranje umjetnina. Zagreb, studeni 2007., str. 29

⁷⁶ Isto, str. 36

zabatni dio s križem na vrhu i akroterijama na rubovima, a sama je ispovjedaonica bila omeđena plitkim stiliziranim pilastrima. U kapeli danas stoji samo jedna klupa, kasniji rad.

Originalna su i drvena vrata sakristije koje atelier Torzo restaurira u prvoj fazi. Dvokrilna vrata obiluju rokoko elementima. Na rubovima i u sredini vrata, cijelom se dužinom protežu tri tanka pilastra s visokom bazom i korintskim kapitelima. Baze na dnu su ispupčene, dok se iznad kapitela nalazi gređe isprekidano krilima vrata. Na samom vrhu iznad središnjeg pilastra spajaju se volute. Na drvenim stranicama vrata izrezbarene su kartuše nepravilnog zavijenog oblika; u donjem polju izdužene, a u gornjem umanjene s izrezanim rubom najbližim bočnim pilastrima. Unutar kartuša liniju slijedi tamni potez kistom.

b) VANJSKI INVENTAR

Na pročelju se nalaze četiri skulpture, od kojih su dvije svete u nišama u bočnim osima, te dva anđela na volutnim završecima zabata.

U niši sa zapadne strane pročelja, na visokoj betonskoj bazi, postavljena je sveta Agata. Svetica je obučena u tanku haljinu s ovratnikom ispod koje se nalazi podhaljina tamne boje⁷⁷ te je potom zaogrnutu u teški ogrtač pokrenute draperije s pokrivalom za glavu zataknutim u kosu postavljenu u punđu. Na mjestu grudi su paralelne izbočine koje podsjećaju na rebra, a u ruci drži pladanj s izrezanim dojčkama. Izraz lica je smiren, a sačuvao se i oslik očiju. Agata je bila kršćanska svetica i djevica mučenica iz Catanie, Sicilije te je rođena u 3. stoljeću. Zbog velike ljepote, zapazio ju je Kvintijan, upravitelj Sicilije, te je doveo u svoju palaču. Ne htjedeći odbaciti Krista kao nebeskog Zaručnika, odbija Kvintijana koji je potom muči odsijecanjem grudi i bacanjem istih u vatru. Legenda kaže da ju je u noći posjetio sv. Petar i iscijelio grudi, a potres je spasio od vatre. Umire nakon što izmoli smrt kao oslobođanje daljnjih muka. Godinu dana nakon smrti, vulkan Etna je eruptirao, no puk Katanije se spasio upotrijebivši njezinu koprenu kao svetu moć. Zbog toga se sveta Agata prikazuje bogato odjevena s atributima palmine grane, poslužavnikom s grudima, škarama ili kliještima te koprenom.⁷⁸ Zanimljiva je činjenica da je Emerik Raffay u vizitaciji iz 1795. godine ovu skulpturu pripisao svetoj Luciji.⁷⁹ Postavlja se pitanje je li vizitator prepoznao ili

---

⁷⁷ Ne može se odrediti boja ni materijal zbog lošeg stanja.

⁷⁸ Grgić, M. Agata. // Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva. Zagreb : Sveučilišna naklada Liber : Kršćanska sadašnjost : Institut za povijest umjetnosti, 1979., str. 104.

⁷⁹ Vis. can. 1795: "...Ecclesia habet frontispicium ad meridiem versum totum al fresco depictum cum 4, columnis cum suis capitulis duabus statuis lapideis unam Stae Apoloniae aliam Stae Luciae intra columnas in superficie alias statuas ex lapide angelor. in medio depicta B.V. Maria Lauretana cum Solari horologio..." u: Horvat, A. O

čak poznao legendu sv. Agate ili je zbog nekog drugog razloga odlučio napisati da je to sveta Lucija.

Paralelno ovoj svetici, na istočnoj strani pročelja nalazi se sveta Apolonija. Obučena u haljinu s ogrtačem koji u blagim valovima pada do njezinih nogu odaje dojam mirnoće i spokoja. U lijevoj, spuštеноj ruci drži knjigu, a u desnoj ruci, priljubljenoj na grudi drži kliješta sa zubom. Kosa joj je odmaknuta od lica te obrađena u valovima koji padaju. Nos je odlomljen, a kip je postavljen u kontrapostu. Apolonija je bila kršćanska svetica i djevica mučenica iz Aleksandrije u 3. stoljeću. Kada je poganski vrah naredio progonstvo kršćana Apolonija nije, kao mnogi drugi kršćani, pobjegla iz grada već je pomagala onima koji su ostali. Stoga su je uhitili i mučili čupanjem zuba kliještima te potom spalili na lomači. Prikazuju je kao mlađahnu ženu s kliještima unutar kojih se nalazi zub i s palminom granom. Ponekad je privezana za dasku ili stup.⁸⁰

Na zapadnom i istočnom kraju atike, na potisnutim volutama, postavljene su dvije skulpture anđela. Oba su anđela premještena s pročelja u unutrašnjost kapele te pripremljena za restauraciju. Anđeo sa zapadne strane u potpunosti je sačuvan no epiderma kamena skriva njegove moguće atribute i karakteristike. Može se prepoznati uspravna figura anđela s dugom valovitom kosom i dva vertikalno položena krila, bosih nogu. U rukama drži draperiju ogrtača koji pokriva samo donji dio tijela. Na ogrtaču se također nazire tamno crvena boja. Suprotno njemu, na istočnoj strani je pronađena skulptura anđela bez glave.⁸¹ Ova skulptura je zbog klimatskih utjecaja u jako lošem stanju. Osim nedostatka glave i desne ruke, anđeo je prekriven gustom vegetacijom, a dodatno nagrižen utjecajem vlage i vjeha. No, ovdje se da raspoznati svitak, odnosno knjiga u anđelovoj lijevoj ruci što je atribut anđela drugog reda nazivanih Sile ili Moći (Virtutes). Sile su anđeli koji čine čuda, iscjeljuju bolesti i proriču budućnost. Pružaju vjernicima strpljenje i snažan duh te pomažu slabima. Isključivo odgovaraju te ispunjavaju volju Svemogućeg. Održavaju ravnotežu svemira.⁸²

Isto su tako sačuvana izvorna drvena glavna vrata i ključ kapele, restaurirani u atelieru Torzo. Ponavlja stil vrata sakristije tako što koristi iste pilastre s bazama i kapitelima s volutama na vrhu. Također ponavlja rezbarene kartuše, no ovdje postoji razlika u završecima u donjem polju. Gornji zaključak konveksnog je oblika dok je na vratima sakristije konkavno

---

baroknom klasicizmu u Pogančecu. // Bulletin Odjela VII. za likovne umjetnosti Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. 8, 2/3(1960), str. 123

⁸⁰ Grgić, M. Apolonija. // Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva. Zagreb : Sveučilišna naklada Liber : Kršćanska sadašnjost : Institut za povijest umjetnosti, 1979., str. 127-129.

⁸¹ Po selu kola priča da je glavu uzeo seljanin koji se u međuvremenu odselio.

⁸² The Holy Angels. URL: http://www.sfaturiortodoxe.ro/orthodox/orthodox_advices_angels.htm (20. rujna, 2016.)

zaobljen. Ovdje su također unutar svake kartuše upisani simboli i brojevi. U gornjem polju s lijeve strane nalaze se slova IHS s prikazom srca i tri zrake koje izvire iz njega, simbol Isusa Krista u slavi. Pandan ovom simbolu, na desnoj strani gornjeg polja, su ispremješana slova koja čine ime Maria s prikazom srca iz kojeg izvire sedam mačeva aludirajući na Sedam žalosti Blažene Djevice Marije. U kartušama donje zone upisana je godina završetka gradnje (1780.) tako da su brojke 17 ugraviranje na lijevom krilu, a brojevi 80 na desnom krilu.

7. ŠTOVANJE SVETE MARIJE LAURETANSKE

Kako su za vrijeme križarskih ratova hodočašćenja u Palestinu bila opasna te za mnoge i pogubna, kršćanski je svijet bio zakinut za relikvije iz Svete Zemlje, što je uvelike pridonijelo značaju Loreta. Tako se kult Marije Lauretanske zasniva na štovanju takozvane Svete kuće u kojoj se Marija rodila te Sveta Obitelj živjela, a koju se prema legendi anđeli prenijeli iz Svete Zemlje u mjesto Loreto, pored Ancone u Italiji. Marijina je kućica u Loretu bila najbliža relikvija povezana sa životom Isusa i Marije zbog čega se Loreto smatra jednim od najznačajnijih hodočasničkih odredišta u Europi, te je važnog značaja za marijansko štovanje.⁸³

Prema legendi, 10. svibnja 1291. godine anđeli na krilima prenose kućicu iz Nazareta u Trsat, te ponovno tri godine kasnije, na mjesto između Loreta i Recanatija u regiji Marche. Smatra se da je tri puta promijenila mjesto te se naposljetku 10. prosinca 1294. godine situirala na mjestu gdje stoji i danas. Ova kamena kućica s mramornom pregradom i kipom Bogorodice s djetetom nalazi se unutar Basilice della Santa Casa u Loretu, a prema natpisu na istočnoj fasadi bazilike iz 16. stoljeća stoji da je to kućica u kojoj se rodila i živjela Blažena Djevica Marija te da se u njoj navijestila vijest o Isusovom rođenju.⁸⁴

Crkva sv. Marije Loretske se kao mjesto hodočašća spominje već od 1315. godine u zapisniku o kaznenom postupku u Macerati gdje je skupina konjanika i pješaka optužena za pljačkanje crkve te u dokumentima pape Grgura XI. (1375.) i pape Urbana VI. (1387.) koji joj dodjeljuju oprosne povlastice. No, prvi podaci o prijenosu Svete kuće potječu iz sredine 15. stoljeća u Rozariju sv. Katarine (1413.-1463.), gdje stoji da je kućica u kojoj se rodila i živjela Blažena Djevica Marija u Nazaretu, uz pomoć anđela, prebačena u Dalmaciju te potom u Loreto.⁸⁵ Nakon tog prvog spomena javlja se sve više zapisa o prijenosu kuće i loretskom svetištu. Sljedeći pape koji posjećuju Loreto su papa Nikola V. 1449. godine i papa Pio II. 1464. godine koji spominje događanja velikih čuda u ime Blažene Djevice Marije. Početkom 1471. godine, papa Pavao II piše da je crkva čudesno osnovana te da je u njoj postojao lik Djevice koji je u Loreto došao u pratnji anđela. Prvi službeni zapis nalazi se u buli pape Siksta V. iz 1586. godine gdje objavljuje da je kućica u Loretu ona u kojoj se rodila i živjela Bogorodica.⁸⁶

---

⁸³ Frommel, C. L. The architecture of the Italian Renaissance. London : Thames & Hudson, 2007., str. 53

⁸⁴ Santa Casa di Loreto. URL: <http://www.newadvent.org/cathen/13454b.htm> (6.listopad 2016.)

⁸⁵ Margetić, L. Loreto i Trsat. // Croatica Christiana periodica : časopis Instituta za crkvenu povijest Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu. 26, 49(2002), str. 78

⁸⁶ Isto, str. 79

Pietro Tolomei, poznat pod imenom Teramano, oko 1472. godine objavljuje svoje tumačenje legende o prijenosu kuće. U njegovoj inačici, kućicu Blažene Djevice Marije su apostoli i učenici prenamijenili u crkvu, a lik Marije je naslikao evanđelist Luka. Zbog sve većeg rasta muslimanske vjere, anđeli odnose kuću kod grada Rijeke iz kojeg je ponovno odnose jer nije bila dovoljno štovana. Kućicu zatim anđeli smještaju u šumu blizu Recanatija čija je vlasnica bila plemenita gospođa Loreta, po čijem imenu crkva danas nosi ime. Ni tamo se, zbog opasnog stanja mjesta, nije dugo zadržala već su je anđeli preselili na brdo u vlasništvu dva brata. Oni su se pak stalno sukobljavali zbog zarade na svetištu, pa anđeli ponovno miču kućicu i stavljaju je na javni put, odnosno na mjesto gdje se i danas nalazi. Nakon što se Bogorodica obratila jednom vjerniku u snu, mještani su poslali 16 ljudi u Nazaret kako bi potvrdili istinitost sna. Povorka je utvrdila da su dimenzije temelja Svete kuće jednake onoj kućici u Loretu.⁸⁷ Iako su se na temelju njegove priče nadovezale mnoge druge kasnije teorije, o ovoj su Teramanovoj verziji postojale i mnoge dvojbe. Tako je franjevac Francesco Suriano, koji je bio čuvar Svete zemlje te ujedno i apostolski delegat za Istok, posumnjao u vjerodostojnost Teramanove verzije legende. Istog je mišljenja bio i Affagart, vitez Svetoga groba, 1533./1534. godine.⁸⁸ Zbog tih sumnji papa Julije II. 1509. godine oprezno govori o čašćenju lika Blažene Djevice u crkvi sv. Marije u Loretu, a prijenos Svete kuće tumači kao vjerovanje pobožnih vjernika.⁸⁹

Tajnik grada Recanatia, Girolamo Angelita 1530. godine u svom izvještaju uspostavlja kronologiju koja je danas prihvaćena da je Sveta kuća prenesena iz Nazareta 1291. godine. Prvi spominje Trsat te daje datum boravka kuće – od 10. svibnja 1291. do prosinca 1294. godine. U njegovom izvještaju isto stoji da su kuću apostoli pretvorili u crkvu, a anđeli prenijeli u Trsat, no prema njemu evanđelist Luka izrađuje drveni kip Marije. Bogorodica se ukazuje u snu Aleksandru, predstojniku crkve sv. Jurja na Trsatu koji je tijekom vrućice dozivao Majku Božju, te mu objašnjava značaj kućice. Vijest se proširila među stanovnicima te stigla do Nikole Frankopana, tadašnjeg vladara Trsata koji je odlučio poslati Aleksandra s četvoricom ljudi u Nazaret da potvrde istinitost njegova sna. Nakon potvrde o točnim mjerama temelja Marijine kuće iz Nazareta, kućica se počinje smatrati svetom te svesrdno štovati. Kućica ostaje na Trsatu do 10. prosinca 1294. kada je anđeli opet odnose. Angelita također spominje i nastanak Trsatske crkve koju je dao podignuti Nikola Frankopan na mjestu gdje se nalazila Sveta kuća. Zatim se Angelita vraća Teramanovoj verziji te spominje prelazak

---

⁸⁷ Margetić, L. Loreto i Trsat. // *Croatia Christiana periodica* : časopis Instituta za crkvenu povijest Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu. 26, 49(2002), str. 80-81

⁸⁸ Isto, str. 81

⁸⁹ Isto, str. 82

kućice u šumu pored Recanatija, na brdo dvoje braće te naposljetku na središnji put. Bogorodica se opet ukazuje u snu veoma pobožnog čovjeka s objašnjenjem značaja i prijenosa kuće od Nazareta, preko Trsata, do Recanatija. Građani Recanatija šalju šesnaestoricu izaslanika u potragu za istinom. Oni se zaustavljaju u Trsatu gdje im Aleksandar pokazuje mjesto boravka kućice. Također dolaze do Nazareta gdje potvrđuju dimenzije na temeljima Marijine kućice.⁹⁰ Kasniji izvještaji Torsellinija⁹¹ iz 1596., Bartola Kašića iz 1617. te Franje Glavinića iz 1648. godine donose iste ili slične podatke. O legendi su pisali i Francetić, Marotti i Pasconi.⁹²

Zbog popularnosti legende 1751. godine papa Benedikt XIV daje analizirati kućicu, a rezultati potvrđuju da kamen s originalnih zidova nije podrijetlom iz Loreta, kućica nema temelje te je zaista prenesena s drugog mjesta.

Ravnatelj Opće kongregacije Svete kućice u Loretu i glavni urednik časopisa „Il Messaggio della Santa Casa“ svećenik Giuseppe Santarelli smatra se modernim stručnjakom o Loretu te u brojnim publikacijama iznosi svoje mišljenje o prijenosu Svete kuće. Kao glavni izvor informacija spominje ispravu Chartularium Culisanense iz 1294. godine, gdje se kao miraz Margerite, kćeri epirskog despota Nicefora I. Angeli-Komnena prilikom udaje za Filipa Anžuvinca, sina napuljskog kralja Karla II. Anžuvinca, spominje „Sanctas petras ex domo Dominae nostrae Deiparae Virginis ablatas“ (sveto kamenje uzeto iz kuće naše Gospe Blažene Bogorodice). Kako je brak između Margerite i Filipa sklopljen u Napulju u listopadu 1294. godine, Santarelli smatra kako je brod s mirazom krenuo iz Epira istog tog mjeseca te stigao u Recanati početkom prosinca. Također daje pretpostavku da su križari brodovima prenijeli razmontirano kamenje sa Svete kuće u Epir nakon pada akonske luke 18. svibnja 1291. godine koja je bila posljednje sigurno mjesto za kršćane i križare u Palestini. Kamenje je 1291. godine u Epiru bilo ugrađeno u kapelicu u mjestu Flumen (Rijeka), ali se 1294. godine ponovno razmontirala za miraz. Santarelli odbacuje tezu o zadržavanju kućice na Trsatu jer ona ne leži na putu iz Epira u Recanati dok spomenuti kastrum Flumen pokušava neuspješno pronaći u Epiru.⁹³ U članku Loreto i Trsat Lujo Margetić analizom dokumenta

---

⁹⁰ Margetić, L. Loreto i Trsat. // *Croatica Christiana periodica* : časopis Instituta za crkvenu povijest Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu. 26, 49(2002), str. 123-124

⁹¹ Torsellini govori o padu Tripolisa (1289.) i padu Ptolemaide (1291.)

⁹² Hoško, E. Barokna historiografija o Trsatskom svetištu. // *Dometi* : književnost, kultura, društvena pitanja. 24, 1/2/3(1991), str. 51-58

⁹³ Margetić, L. Loreto i Trsat. // *Croatica Christiana periodica* : časopis Instituta za crkvenu povijest Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu. 26, 49(2002), str. 89

Chartularium Culisanense smatra da Santarellijevo odbacivanje Trsata te boravak kućice u mjestu Flumen u Epiru nije ispravno.⁹⁴

Marijan Bradanović i dr. fra Emanuel Hoško u knjižici *Marijin Trsat*, proučavanjem i analiziranjem povijesnih vrela, donose moguću rekonstrukciju prijenosa kuće iz Nazareta u Trsat. Također spominju relikvije kamenja Svete kuće kao miraz Margerite Angeli prilikom udaje za Filipa II. Anžuvina 1294. godine. Tadašnji su gospodari regije gdje se nalazi Trsat bili Frankopani, bliski saveznici Anžuvina koji su često darivali hrvatske vlasteline na primorskim mjestima kako bi ih pridobili u borbi protiv Arpadovića. Bradanović i Hoško donose tezu da je kućica prenesena u Loreto pomorskim putem između naše obale u papinsku luku Ancona baš zbog tih političkih veza Frankopana i Anžuvina.⁹⁵

S druge strane, kanonik Chevalier u kritičkom radu *Notre Dame de Lorette* iz 1906. godine opovrgava tezu o Svetoj kući. Proučavajući hodočasničke prikaze ustanovljuje da, prije 1291. godine, nigdje u Nazaretu nije postojala kućica slična Svetoj kući već ih se upućivalo na pećinu u grebenu kao mjestu Marijina rođenja. U istočnim kronikama se nestanak bivšeg svetišta spominje tek u kasnom 16. stoljeću. Zatim se u drugim dokumentima i poveljama u 12. i 13. stoljeću, prije službenog prijenosa kućice, spominje crkva posvećena Djevici Mariji u Loretu. Chevalier uočava da se prvi službeni spisi o prijenosu kućice javljaju tek od 1472. godine, a papinske potvrde još kasnije, od 1507. godine.⁹⁶

Iz ovog se pregleda može zaključiti da legenda o Svetoj kući ima dugu tradiciju i razne teorije. Također se uočava da, iako legenda polazi iz vjerske tradicije i usmene predaje, većina istraživača ipak zasniva svoju tezu na istraživanjima starijih povijesnih vrela.

---

⁹⁴ Isto, str. 92

⁹⁵ Bradanović, M.; Hoško, E. *Marijin Trsat: Svetište Blažene Djevice Marije, Gospe Trsatske i Franjevački samostan na Trsatu*. Trsat : Svetište Blažene Djevice Marije, Gospe Trsatske ; Rijeka : Adamić, 2002., str. 11-12

⁹⁶ Santa Casa di Loreto. URL: <http://www.newadvent.org/cathen/13454b.htm> (6.listopada 2016.)

A) ŠIRENJE ČAŠĆENJA MARIJE LAURETANSKE U EUROPI

Basilica della Santa Casa, Loreto

Tijekom 15. stoljeća Loreto dobiva na važnosti kao hodočasničko odredište u Europi. Prilikom jednog posjeta kućici, kardinal Pietro Barbo (koji će 1464. godine postati papa Pavao II) zavjetovao se izgradnji monumentalne bazilike kao zahvalu Mariji od Loreta za brzo ozdravljenje kardinala.⁹⁷ Gradnja bazilike u kasnogotičkom stilu započinje 1469. godine po nalogu Nicole de Astisa, tadašnjeg biskupa Recanatija, no nakon njegove smrti zavjet preuzima kardinal Barbo, sada već papa Pavao II. Bazilika završava izradom ranorenesansnog pročelja 1587. godine, a u izgradnji je sudjelovalo više arhitekata.

Povjesničar umjetnosti Christoph Frommel iz sličnosti s firentinskom katedralom iščitava da je nepoznati originalni arhitekt bio Firentinac.⁹⁸ No u Thieme-Beckerovom biografskom rječniku umjetnika *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart* originalni nacrt atribuirao se venecijanskom arhitektu Marinu di Marcu Cedrinu.⁹⁹ U dokumentu datiranom 3. listopada 1471. papinski povjerenik Iacopo Petrucci proglašava ga „muratore et fabricatorem“¹⁰⁰. Cedrinu se, osim tlocrta, pripisuju glavni zidovi do križišta i pilastri apside, dok na svetištu radi s drugim graditeljima do 1477. godine.¹⁰¹

Trobrodna bazilika uzore za neke elemente vuče iz firentinske katedrale. Tako se u uporabi trobrodnog tlocrta i kora s nadodanim okolnim kapelama i deambulatorijima očituje latinski križ poput katedrale u Firenci. Preuzima se i rješenje širokih stubova (koji razdvajaju lađe) s polustupovima na krajevima koji se, iznad gređa, na drugoj razini spajaju s rebrima gotičkog križno-rebrastog svoda. Iznad Svete kuće u oktogonalmom križištu nalazi se kupola čiji tambur i vijenac 1499. godine započinje Giuiano da Maiano, a 1500. godine svodom završava Giuliano da Sangallo. Iz oktogonalnog oblika i visokog tambura iščitava se utjecaj Brunelleschijeve kupole. No, ona je imala negativne posljedice za kor pa je tako Antonio da Sangallo mlađi pojačao prvotne stupove križišta i time poništio prozračnost unutrašnjosti.¹⁰² Također ju je umanjila i mramorna inkrustacija Svete kuće i restoracije 19. i 20.-og stoljeća. U koru se, između kapela u trima apsidama, nalaze polukružne sakristije. Monumentalan dojam ostavljaju apside čiji vanjski izgled asocira na bedeme. Iako je planiran red kolosalnih

⁹⁷ Frommel, C. L. *The architecture of the Italian Renaissance*. London : Thames & Hudson, 2007., str. 53

⁹⁸ Isto, str. 54

⁹⁹ Olivato, L. Cedrini, Marino. URL: [http://www.treccani.it/enciclopedia/marino-cedrini_\(Dizionario-Biografico\)](http://www.treccani.it/enciclopedia/marino-cedrini_(Dizionario-Biografico)) (14. ožujka 2017.)

¹⁰⁰ Doslovni prijevod: „zidar i izrađivač“

¹⁰¹ Olivato, L. Cedrini, Marino. URL: [http://www.treccani.it/enciclopedia/marino-cedrini_\(Dizionario-Biografico\)](http://www.treccani.it/enciclopedia/marino-cedrini_(Dizionario-Biografico)) (14. ožujka 2017.)

¹⁰² Frommel, C. L. *The architecture of the Italian Renaissance*. London : Thames & Hudson, 2007., str. 53

pilastara s trojnom trabeacijom, 1487. godine vojni arhitekt Baccio Pontelli izrađuje šetnicu s arkadama postavljenu na konzolama, koja bi se u slučaju upada Saracena mogla pretvoriti u stražarnicu. Pontelli također opasuje baziliku sa zidinama i bedemima kako bi ju osigurao od mogućih proboja.¹⁰³

Glavno pročelje dizajnira i do donjeg vijenca realizira Giovanni Boccacini 1571. godine. Gradnju nastavlja arhitekt Giovanni Battista Ghioldi, a pročelje u potpunosti završava Lattanzio Ventura 1587. godine za vrijeme pape Siksta V. čije je ime ugravirano na gornjem vijencu. Za slavlje jubilejne 1600. godine kardinal Antonio Maria Gallo od kiparske radionice u Recanatiju naručuje troja brončana vrata čije su scene upoznavale hodočasnike s misterijem utjelovljenja.¹⁰⁴ Središnja vrata od 1590. do 1610. godine izvodi kipar Antonio di Girolamo Lombardo, gdje se još vide i primjese rada njegove braće Pietra, Paola i Giacoma. Desna vrata 1590. godine projektira i većim dijelom realizira Antonio Calcagni, no, nakon njegove smrti 1593. godine, vrata dovršavaju njegov nećak Tarquinio Jacometti i Sebastiano Sebastiani do 1600. godine. Lijeva vrata izrađena između 1590. i 1596. godine smatraju se remek-djelom tehničke vještine, kompozicijske harmonije i ornamentalnog ukrasa te najvažnijim radom kipara Tiburzia Vergellija i Giovana Battiste Vitalija.¹⁰⁵ Calcagni i Vergelli 1587. godine ispred same crkve podižu spomenik Sikstu V. Godine 1507. papa Julije II u Loreto dovodi svog službenog arhitekta Donata Bramantea te od njega naručuje glavni trg i susjednu Apostolsku palaču, mramornu inkrustaciju te glavno pročelje čija je gradnja pomaknuta pa plan nije realiziran.¹⁰⁶ Glavni trg sa središnjom fontanom omeđen je na istoku bazilikom i zvonikom, na sjeveru i zapadu Apostolskom palačom te na jugu Ilirskom palačom. Dok je fontana, podignuta između 1604. i 1614. godine, djelo slavnih Carla Maderne i Giovannija Fontane, brončane skulpture na njoj djela su Tarquinija i Jacomettija iz 1622. godine. Dvokrilna Apostolska palača podignuta je na dva kata, te se na sjevernoj strani proteže duže krilo, a na zapadnoj strani kraće. Izvorna namjena Ilirske palače iz 1580. godine bila je za smještaj isusovaca, svećenika pokajnika i mladih studenata iz Ilirije. Današnja ciglena građevina djelo je arhitekta Giuseppe Marinija iz 1831.-1835. godine dok je unutrašnjost modernizirana za smještaj hodočasnika. Na sjeveroistoku se smjestio zvonik čiji dizajn potpisuje Luigi Vanvitelli, arhitekt Carske palače u Caserti, a čiju je gradnju od 1750.

---

¹⁰³ Frommel, C. L. The architecture of the Italian Renaissance. London : Thames & Hudson, 2007., str. 54

¹⁰⁴ Santuario della Santa Casa di Loreto. URL: http://www.santuarioloreto.it/en_index.asp (16. ožujka 2017.)

¹⁰⁵ Santuario di Loreto. URL: http://www.santuarioloreto.it/default_eng.htm?home=Home (14. ožujka 2017.)

¹⁰⁶ Renzulli, E. La crociera e la facciata di Santa Maria di Loreto: problemi di ridefinizione.// Annali di architettura. 15(2003.), str. 89

do 1755. godine nadzirao Pietro Bernasconi. U njemu se nalazi devet zvona, od kojih je najpoznatije ono pod nazivom Loreta, djelo Bernarda da Riminija.¹⁰⁷

Na bogatoj unutrašnjosti radili su mnogi poznati umjetnici.¹⁰⁸ Tako je prvotne freske u kupoli između 1610. i 1615. godine oslikao Cristoforo Roncalli, poznatiji kao Pomarancio, no dijelovi su s vremenom deteriorirani, pa je kupolu ponovno oslikao Cesare Maccari između 1895. i 1907. godine. Suvremeni oslik donosi teme iz Lauretanske litanije, povijesti o dogmi i Bezgrešnom začeću. Prije oslika u kupoli, između 1605. i 1610. godine, Pomarancio također oslikava Salu del Tesoro u kojoj su bili smješteni vrijedni liturgijski ornamenti, svećenička odjeća i votivni darovi vjernika. Prikaz Gospina života, te šest proroka i šest Sibila smatra se remek-djelom kasnog rimskog manirizma. Kapele u križu oslikane su doprinosima katolika drugih naroda te svaka nosi ime njihova sveca i narodnosti. Kapelu svetog Sakramenta, darovima francuskih katolika, oslikava Charles Lameire između 1896. i 1903. godine scenama iz života Luja IX. i bitke templara u Nazaretu. Kapela sv. Ćirila i Metoda omogućena je darovima Slavena, posebno Hrvata, a prikaz iz života dva sveca izradio je Biagio Biagetti 1912. i 1913. godine. Američka kapela, drugim nazivom Kapela Uznesenja Blažene Djevice Marije, obogaćena je mozaikom Baccia della Porte te freskama Beppa Steffanina između 1953. i 1970. godine. Darovima vjernika njemačkog govornog područja nastala je njemačka kapela odnosno Korska kapela čije je freske s prikazima života Blažene Djevice Marije naslikao Ludovico Seitz između 1892. i 1902. godine. Kapela svetog Križa oslikana je temama iz poljske povijesti poput bitke kod Visle i pobjede Sobieskog, a ostvario ih je Arturo Gatti između 1912. i 1939. godine. Kapelu Vojvoda od Urbina naručili su Guidobaldo II della Rovere i, kasnije, njegov sin Francesco Maria II della Rovere koji su kao vojvode vladali Urbinom između 1538. i 1631. godine. Freske o Marijinom životu na zidu je oslikao Federico Zuccari, a oltarna pala u mozaiku s prikazom Navještenje kopija je slike Federica Barroccia koju su Francuzi ukrali 1797. godine. Španjolska Kapela sv. Josipa prva je uređena kapela u kongregacijskom planu slikovnog uljepšavanja bazilike. Između 1886. i 1890. godine Modesto Faustini oslikava freske sa scenama iz života Svete obitelji, a Eduard Barron Gonzales od Castille podiže kip sv. Josipa i reljef. Švicarska Kapela sv. Ane i Josipa prikazuje Marijinu obitelj i njezino djetinjstvo, a oslikao ju je Carlo Donati od 1935. do 1938. godine doprinosima švicarskih katolika. Iza oltara u Kapeli raspela smješteno je drveno raspelo Innocenza da Petralie iz 1637. godine koju je u 18. stoljeću darovao nepoznatoj

---

¹⁰⁷ Esterno Santuario. Santuario della Santa Casa di Loreto. URL: http://www.santuarioloreto.it/internal_standard.asp?body=as03&sezione=as (16. ožujka 2017.)

¹⁰⁸ Interno Santuario. Santuario della Santa Casa di Loreto. URL: http://www.santuarioloreto.it/internal_standard.asp?body=as02&sezione=as (16. ožujka 2017.)

bratovštini. Biaggio Biagetti radi ciklus fresaka između 1928. i 1932. godine. Dvanaest kapela u bočnim brodovima početkom 16. stoljeća započinje Donato Bramante. Najvrednija kapela je Kapela s krstionicom koja je prva u nizu u sjevernom brodu. Svod oslikava Pomarancio, a brončanu krstionicu izrađuje Tiburzio Vergelli između 1600. i 1607. godine. U Sakristiji sv. Marka svod freskama oslikava Melozzo da Forlì između 1477. i 1480. godine, a njegova shema s 8 anđela koji nose simbole Pasije smatra se vrhunskim prikazom perspektive u slikarstvu. Luca Signorelli uređuje Kapelu sv. Ivana s prikazima 8 anđela glazbenika, 4 evanđelista i 4 crkvena učenjaka na svodu. Oslík se datira između 1481. i 1485. godine. Ostale scene o sv. Pavlu na putu za Damask, Kristu i apostolima, Nevjernom Tomi te Šaulovom preobraćenju djelo su Benedetta da Maiana. Umetnuti ormari i škrinje pripisuju se firentinskom umjetniku 16. stoljeća.¹⁰⁹

Kao što je već prije spomenuto, papa Julije II poziva Bramantea u Loreto da izvrši radove na bazilici. Između ostalih radova, on izrađuje nacrt za hram koji će ograđivati i time zaštititi relikviju Svete kuće. Originalna kuća opasana je mramornim hramom kojeg izvode Bramanteovi nasljednici - Andrea Sansovino, Ranieri Nerucci i Antonio da Sangallo mlađi.¹¹⁰ Sveta kuća sastoji se od tri zida i oltara umjesto četvrtog zida koji je u Nazaretu bio ulaz u spilju. Ispitivanja su pokazala da su u donjem dijelu kuće originalni zidovi od blokova pješčenjaka u pravilnim redovima, koji je tipičan za graditeljstvo u Nazaretu, te su u visini do 3 metra. Gornji cigleni dio je naknadno dodan, a upotrijebljen je materijal tipičan za Marche regiju. Grafiti pronađeni na kući vrlo su slični onima u Svetoj zemlji koji se datiraju u antička vremena. Na recentnijem mramornom oltaru stoji originalni kip Crne Bogorodice s djetetom. Mramorna pregrada u obliku je antičkog hrama te je smještena na podij. Bramanteovi detalji poput korinskog reda na polustupovima sa žljebastim utorima očit su poziv na antičku umjetnost koju je umjetnik pokušao ostvariti u svojim djelima.¹¹¹ Figurativne reljefe na udubljenom zidu te bogatu dekoraciju izvode Sansovino i Nerucci, a Sangallo mlađi stvara elegantnu balustradu koja pokriva bačvasti svod kuće. Kipovi Sibile i proroka u nišama nadodani su u kasnijim vremenima.¹¹²

¹⁰⁹ Interno Santuario. Santuario della Santa Casa di Loreto. URL: http://www.santuarioloreto.it/internal_standard.asp?body=as02&sezione=as (16. ožujka 2017.)

¹¹⁰ The Holy House. Santuario della Santa Casa di Loreto. URL: http://www.santuarioloreto.it/en_internal_standard.asp?body=as01&sezione=as (23. ožujka 2017.)

¹¹¹ Frommel, C. L. The architecture of the Italian Renaissance. London : Thames & Hudson, 2007., str. 111-112

¹¹² The Holy House. Santuario della Santa Casa di Loreto. URL: http://www.santuarioloreto.it/en_internal_standard.asp?body=as01&sezione=as (23. ožujka 2017.)

Crkva sv. Marije od Loreta podignuta je pored Trajanovog foruma u Rimu na mjestu prijašnje male kapele. U 1500. godini papa Aleksandar VI dodjeljuje prostor za crkvu Cehu pekara čija kongregacija ruši postojeću kapelu i daje izgraditi novu. U porušenoj kapeli nalazila se slika Majke Loretske po kojoj je kapela nosila ime, a bratovština je odlučila zadržati sliku i naziv nove crkve.¹¹³ Rad na crkvi započeo je Antonio da Sangallo mlađi 1507. godine te dovršio donji dio do 1534. godine.¹¹⁴ Kupolu s visokim tamburom te zvonik zamišlja i, između 1573. i 1577. godine, realizira Giacomo del Duca, a lanternu koju lokalna policija također zove „kavez cvrčaka“¹¹⁵ podiže 1582. godine. Prezbiterij La Canonica djelo je arhitekta Luca Carminija i Giuseppe Sacconija iz 1867. do 1875. godine.

Iako izvana crkva odaje dojam kvadrata, ona je osmerokutnog tlocrta te blago uzvišena. S trga su vidljive samo tri strane – istočna, južna i zapadna – dok je na sjevernoj strani spojena s ugrađenim zvonikom i prezbiterijem trokutastog oblika. Na svim stranama, pročelje u tri vertikale razdvajaju parovi pilastara s korintskim kapitelima koji počivaju na visokom panelu. Te iste panele prekidaju glavna vrata na južnom pročelju i oboje bočnih vrata na bočnim stranama. Iznad glavnog portala nalazi se trokutasti zabat sa skulpturom Madone i djeteta, a iznad bočnih vrata polukružni zabati. Pilastre flankiraju prazne niše, jedna sa svake strane vrata. Oktogonalna kupola, koja nastaje desetljećima kasnije, nastavlja se na osmerokutni tlocrt pa joj tako bridovi slijede unutrašnju podjelu prostora. Visoki tambur rastvaraju četiri prozora i četiri prazne niše koje se međusobno izmjenjuju. Dok se iznad prozora izmjenjuju trokutasti i polukružni zabati, niše završavaju s polukružnim lukovima koje rasijećaju motivi školjki. Prozore i niše flankiraju parovi tankih pilastara koji se spajaju na oštrim rubovima. Osmerokutni izgled nastavlja se u prostranom pojasu s pravokutnim pločama i kontraforama na rubovima povrh tambura. Sama kupola se isto tako nastavlja u osmerokut, no ovdje su rubovi zaglađeni čineći ju polukružnom. Svaka ćelija ima dva okrugla otvora, veći u donjem dijelu i manji u gornjem dijelu koji su također natkriveni izbočenim trokutastim ili polukružnim okvirima te su u suprotnosti sa zabatima na prozorima tambura.

---

¹¹³ Pio Sodalizio dei Fornai. URL: <http://www.fornairoma.it/> (27. ožujka 2017.)

¹¹⁴ Paul Balchin u svojem djelu *Urban development in Renaissance Italy* iznosi tezu da je centralni plan i izgradnju donjeg dijela crkve zapravo započeo Bramante po uzoru na Tempietto, a Sangallo preuzeo gradnju nakon Bramanteove smrti 1514. godine, no ovaj podatak nije potvrđen u drugoj literaturi (Usp. str. 341.)

¹¹⁵ Angeli, D. *Le chiese di Roma: guida storica e artistica delle basiliche, chiese e oratorii della città di Roma*. Roma, Società editrice Dante Alighieri, 1902., str. 310

Visoka lanterna na vrhu rastvorena je uskim vitkim prozorima koji su okruženi izbočenim tankim stupićima. Iznad još jednog niskog pojasa nalazi se niska kapa.¹¹⁶

U unutrašnjosti se lako raspoznaje centralni tlocrt dok se u kutovima kvadrata nalaze četiri polukružne kapele. Na bočnim zidovima između kapela smještene su niše za zbor s balustradama. Na svakom uglu oktogona nalaze se široki, rebrasti pilastri s pozlaćenim korintskim kapitelima iznad kojih se nalazi nekoliko traka i pozlaćen pojas s tekstom. U unutrašnjosti tambura izmjenjuju se slike i kvadratni prozori koji su u uglovima ukrašeni bogatom štukaturom, a u cijelom interijeru kupole upotrijebljena je bogata pozlata.¹¹⁷ Slike u tamburu napravili su umjetnici Fra G. Baldassarri od Herakliona (Navještenje), Pietro Buccilli (Bijeg u Egipat), Pietro Bosso iz Castelo dell'aqua (Pohodjenje Blažene Djevice Marije) i Giacinto Garroni (Prikazanje u hramu).¹¹⁸ Čelije u kupoli oslikane su u tri reda – u najvišem su smješteni anđeli, u srednjem su redu prikazani sveci u medaljonima, a u najnižem redu predloženi su proroci i Sibile. Ovaj oslik je restauratorski rad umjetnika D'Amico i Cesare Marianija iz 1867. do 1875. godine. Kapelu svete Katarine s desne strane oslikao je Paolo Rossetti 1594. godine gdje je prikazao svetu Katarinu te s njezine dvije strane Franju Asiškog i Ivana Evanđelista. Iduća kapela s desne strane bila je prva ukrašena kapela u crkvi, a posvećena je Svetim Trima Kraljevima. Oslik je 1586. godine započeo Giovanni Pietro Marzetti, a zatim ga nastavio Pomarancio. Prikazano je Poklonstvo Kraljeva u sredini, a sa strana sveti Petar i sveti Pavao kojeg oslikava Paolo Rossetti po crtežu Federica Zuccarija. Središnji oltar nalazi se nasuprot glavnog ulaza, a dovršen je 1534. godine sa slikom Gospe od Loreta sa svetim Rokom i svetim Sebastijanom. Slika je pripisana umjetnicima Antoniu Bevilacqua i Petrus de Bresiriusu.¹¹⁹ Oltar se smješta u sjevernu nišu, a prostor projektira arhitekt Gaspare De Vecchi, dok radove izvode Stefano Longhi i Francesco Naldini.¹²⁰ Dovršen je između 1628. i 1630. godine sredstvima Giovanni Battista Antifassija. Zidovi su ispunjeni šarenim mramornim pločama, a na njima se također nalaze i slike omeđene skulpturama. Tako je s jedne strane prikazana slika Marijine smrti Cavalier d'Arpina koju flankiraju anđeo Stefana Maderne, sveta Cecilija koju izvodi Giuliano Finelli te sveta Flavia

---

¹¹⁶ Annas Rom Guide. Santa Maria di Loreto. URL: <http://www.annasromguide.dk/sevaerdigheder/forumdalbygninger/smariadiloretorundgang.html> (27. ožujka 2017.)

¹¹⁷ Isto, (27. ožujka 2017.)

¹¹⁸ Angeli, D. Le chiese di Roma: guida storica e artistica delle basiliche, chiese e oratorii della città di Roma. Roma, Società editrice Dante Alighieri, 1902., str. 310

¹¹⁹ Annas Rom Guide. Santa Maria di Loreto. URL: <http://www.annasromguide.dk/sevaerdigheder/forumdalbygninger/smariadiloretorundgang.html> (27. ožujka 2017.)

¹²⁰ Drugu tezu o Onoriju Longhiu kao arhitektu spominje Angeli (str. 310)

Domitilla od Domenico de 'Rossija iz istog razdoblja. Suprotno tome, s druge je strane Cavalier d'Arpino naslikao Marijino rođenje, a skulpture koje je okružuju su anđeo od Stefana Madernea, sveta Agneza Pompejska od Ferruccija i sveta Suzana od Francois Duquesnoya. Prilikom restauracije u 19. stoljeću, Luca Carimini je primakao oltar bliže zidu. U sredini kasetiranog svoda nalazi se mala kupola kako bi oltarni prostor bio osvjetljen.¹²¹ Najbliža kapela oltaru s lijeve strane je Kapela Raspeća iz 1641. godine. Glavni oltar je zapravo drveno raspelo iz 16. stoljeća koje je omeđeno izrezbarenim okvirom iz 18. stoljeća. Kapela je također ukrašena freskama Cesare Marianija iz perioda od 1870. do 1874. godine, a prikazuju svetog Longina i svetu Veroniku, Josipa iz Arimateje, Mariju Magdalenu i Ivana Krstitelja, a na svodu Uskrsnuće, Isus na Maslinskoj gori i Pobožne žene na grobu. Druga kapela s lijeve strane, odnosno najbliža ulazu, nosi ime svetog Karla Boromejskog. Gaspere De 'Vecchi, u ranom 17. stoljeću, dekorira kapelu bogatom štukaturom i prikazima Vjere, Ljubavi, Pravde i Religije te prizor Biskupa s modelom Crkve. Na svodu se nalazi scena svetog Karla koji dijeli hostiju za vrijeme epidemije kuge s upisanom 1664. godinom, te freske anđela iz 17. stoljeća. Na oltaru se nalazi skulptura Karla Boromejskog koji daje milostinju siromašnima, dok bočne zidove oslikava Filippo Tedeschi prikazima svetog Andrije i Ivana Krstitelja.¹²²

Bogato unutarnje uređenje u potpunosti je u suprotnosti s golom i strogom vanjskom ljuskom.¹²³

Loreta, Prag

Kompleks Loreta mjestom hodočašća postaje izgradnjom replike originalne Svete kuće u bazilici u Loretu, na poticaj barunice Benigne Katharine von Lobkowitz 1626. godine. Kako je tijekom 17. i 18. stoljeća broj hodočasnika rastao, oko replike kuće sagrađen je pravokutni dvokatni klaustar s ugaonim kapelama, crkvom u glavnoj osi ulaza i riznicom s lijeve strane ulaza, smještajući tako kuću u središte dvorišta. Unutrašnjost je također obnovljena u 19. stoljeću, dok je sredinom 20. stoljeća podignuta nova riznica s desne strane ulaza.¹²⁴

Repliku kuće podignuo je talijanski arhitekt Giovanni Batista Orsi između 3. lipnja 1626. kad je postavljen kamen temeljac i 25. lipnja 1631. godine kada ju praški nadbiskup,

¹²¹ Annas Rom Guide. Santa Maria di Loreto. URL: <http://www.annasromguide.dk/sevaerdigheder/forumdalbygninger/smariadioretorundgang.html> (27. ožujka 2017.)

¹²² Isto, (27. ožujka 2017.)

¹²³ de Fusco, R. L'architettura del Cinquecento. Storia dell'arte in Italia / diretta da Ferdinando da Bologna. Torino : UTET, 1981., str. 168

¹²⁴ Art & Historical description. Loreto Prague. URL: <http://stara.loreta.cz/en/umhistnabidka.htm> (3. travnja 2017.)

kardinal Ernst Adalbert Count von Harrach, posvećuje. Izvorni vanjski zidovi su prikazivali slike, a za današnje reljefe, rad G. B. Cometa između 1620. i 1687. godine, sredstva je osigurala grofica Elizabeth Apollonia Kolowrat. Ikonografski program prikazuje Marijin život i Isusovo djetinjstvo, a zasniva se na ikonografiji originalne Svete kuće u Loretu. Bogato dekorirane i detaljne reljefe razdvajaju niše sa skulpturama proroka iz Starog zavjeta u donjem pojasu i poganskim Sibilama u gornjem pojasu koje su omeđene žljebastim polustupovima. Unutrašnjost razdvaja djelomično drvena pregrada s rešetkama s oltarom ispred i skulpturom čudotvorne Marije Loretske u srebrnom okviru s grbom donorice Elizabete Kolowrat iza paravana. Relikvijari, svjetiljke, obelisci, svijećnjaci i drugi liturgijski predmeti datiraju se u 17. stoljeće.¹²⁵

Glavno barokno pročelje 1721. godine zamišlja i dijelom aktualizira Christoph Dientzenhofer, a nakon njegove smrti završava njegov sin Kilian Ignaz Dientzenhofer do 1723. godine, po narudžbi princa Philip Hyacinth od Lobkowicza. Ravnu liniju glavnog izduženog pročelja razbijaju dva istaka na krajevima čineći ju tako suzdržanom i dostojanstvenom, dok pročeljem dominira dekorativni zvonik s carillon zvonom iznad glavnog ulaza.¹²⁶ Nakon prolaska kroz glavni ulaz otvara se široko dvorište koje je opkoljeno arkadno rastvorenim klaustrom. Fresko oslik s temama iz litanije o Loretu na svodovima u prizemlju klaustra te na kupolama u trima kapelama izveo je F. A. Scheffler nakon 1750. godine. Kapela sv. Ane na sjeverozapadnom uglu nastala je 1687. godine donacijama iz javne kolekcije, a oltar iz 17. stoljeća je dar Katarine Lobkowitz. Kapela sv. Franje Asiškog iz 1717. godine nalazi se u središtu sjevernog krila. Dizajnirao ju je Kilian Ignaz Dientzenhofer, a naručila princeza Eleonore Caroline von Lobkowitz. Grofica Ludmila Eva Frances Kolowrat naručuje kapelu Svete obitelji u sjeveroistočnom uglu koja nastaje 1691. godine, a glavni oltar prikazuje grb grofice. Ista grofica te iste godine naručuje i kapelu Svetog raspeća koja je smještena u jugoistočnom uglu klaustra. Kapela sv. Antuna Padovanskog, postavljena u sredini južnog krila, nastaje u isto vrijeme kao i kapela Franje Asiškog preko puta dvorišta, a osim smještajem odgovaraju i dekoracijskim stilom. U jugozapadnom uglu nalazi se kapela Gospe Žalosne, a podiže se 1686. godine sredstvima gradskog vijećnika Windischa. U kapeli se nalazi gotička skulptura Piete iz 15. stoljeća koja je prema legendi čudotvorno izbjegla kalvinističko uništenje. Izvorne fontane koje su stajale u dvorištu djela su radionice J. M.

---

¹²⁵ Holy House - Santa Casa. Loreta Praha. URL: <http://www.loreta.cz/domains/loreta.cz/index.php/en/introen/santa-casa> (3. travnja 2017.)

¹²⁶ Rolf, T. Baroque : architecture, sculpture, painting. Cologne : Koenemann, 1998., str. 268

Brüderlea između 1738. i 1740. godine. Danas se tamo nalaze njihove kopije, dok su originali izloženi u Nacionalnom muzeju u Pragu.¹²⁷

Izgradnju crkve Rođenja Isusa 1717. godine započinje Christoph Dientzenhofer, nakon njegove smrti do 1723. godine nastavlja sin Kilian Ignaz Dientzenhofer, a završava ju Christophov posinak Johann Georg Aichbauer između 1735. i 1737. godine. Izgradnja crkve omogućena je novčanim sredstvima grofice Marie Margarethe Waldstein, a radovi u unutrašnjosti su potrajali do 1738. godine. Glavni oltar s replikom renesansne slike Poklonstva s kipovima svetog Josipa i sv. Joakima te anđelima izrađuje M. Schönherr. Izvorne orgulje Leopolda Spiegela iz 1718. godine, po narudžbi grofice Eleonore Caroline von Lobkowitz, zamijenjeni su između 1734. i 1738. godine majstori Katzer i Weltzer. Freske u crkvi oslikavaju J. A. Schöpfl i Wenzel Lorenz Reiner.¹²⁸

U Loreti se nalazi i jedinstveni Carillon, najstariji živući barokni instrument s originalnim mehanizmom, čija je novčana sredstva osigurao trgovac Eberhard von Glauchau. Trideset zvona izradio je amsterdamski ljevač Claudy Fremy između 1683. i 1691. godine, dok je praški urar Peter Neumann složio carillon u satni mehanizam na tornju. Posvećenje zvona održalo se prije samog postavljanja u sat, a prvi puta zazvonili su 28.9.1695. godine.¹²⁹

---

¹²⁷ The Arcades with chapels. Loreta Praha. URL: <http://www.loreta.cz/domains/loreta.cz/index.php/en/loreto-historical/arcades-with-chapels> (3.travnja 2017.)

¹²⁸ Church of the Nativity of Our Lord. Loreta Praha. URL: <http://www.loreta.cz/domains/loreta.cz/index.php/en/introen/church-of-the-nativity-of-our-lord> (3. travnja 2017.)

¹²⁹ Baroque Carillon. Loreta Praha. URL: <http://www.loreta.cz/domains/loreta.cz/index.php/en/loreto-musical/carillon> (3. travnja 2017.)

B) ŠIRENJE ČAŠĆENJA U HRVATSKOJ

Loretski kult u Hrvatskoj započinje već u 15. stoljeću kada Trsat postaje marijansko hodočasničko svetište, a širi se nakon podizanja kapele Majke Božje Loretske u Pragu kao znak pobjede katolika na Bijelom polju 1620. godine kada se prenosi po srednjoj Europi.¹³⁰ Stoga ću u ovom poglavlju dati pregled početka i širenja slavljenja Majke Božje Loretske na današnjem području Hrvatske radi uvida u široku rasprostranjenost i zavjetni značaj njenog čašćenja u arhitektonskim, skulpturalnim i likovnim oblicima.

Kult su u samim začecima razvijali franjevački, isusovački i pavlinski redovi, a od sredine 18. stoljeća patronat preuzimaju i župne crkve.¹³¹ Štovanje Majke Božje Loretske odvijalo se u kapelama koje su prigradene već postojećim crkvama ili kao zasebni objekti. Već spomenute grafike nudile su tlocrt Svete kuće kao model za izgradnju kapela, a najčešći je predložak potjecao iz vremena između 1503. i 1549. godine.¹³² Tako su karakteristični elementi loretskih kapela bačvasti svod s okulusom iznad profiliranog vijenca, popločan pod s romboidnim uzorkom, izdignut svetišni dio, cigleni ili kameni zid, uzidana drvena greda, ostaci zidnih slika, S. Armario¹³³, oltarni stol s rešetkastom pregradom, tamni kip Marije Loretske u lučno zaključenoj niši, S. Camino¹³⁴, križ sv. Luke na zidu nasuprot oltaru, dvojna vrata za vjernike, vrata prema svetištu iza pregrade te iluzionističko slikarstvo.¹³⁵ Slike s loretskim temama najčešće su bile prikazane na 3 načina - slike s kipom Majke Božje Loretske u kapeli; prikazi legenda o loretskoj crkvi odnosno prijenos Svete kuće; te različiti simboli iz lauretanskih litanija u kombinaciji s Marijinim atributima.¹³⁶ Zavjetni kipovi Majke Božje Loretske koje pronalazimo u loretskim kapelicama pripadaju ikonografskom tipu Bogorodice u zvonolikom plaštu koji izravni uzor vuku iz kipa tzv. Crne Bogorodice s glavnog oltara Svete kuće u Loretu.¹³⁷

---

¹³⁰ Dobronić, L. Štovanje Majke Božje Loretske u Hrvatskoj. // Dometi : znanstveno-kulturna smotra. 24, 1/2/3(1991), str. 129

¹³¹ Isto, str. 129

¹³² Prijatelj-Pavičić, I. Loretske teme : novi podaci o štovanju loretske Bogorodice u likovnim umjetnostima na području "Ilirika". Rijeka : Vitagraf, 1994., str. 67

¹³³ Mala lučno zaključena niša na desnom zidu

¹³⁴ Mala niša ispod niše s Marijinim kipom

¹³⁵ Šourek, D. Loretska (Lauretanska) kapela uz crkvu Uznesenja bl. Djevice Marije u Varaždinu. // 800 godina slobodnog kraljevskog grada Varaždina : 1209.-2009. : zbornik radova sa Znanstvenog skupa održanog 3. i 4. prosinca 2009. godine u Varaždinu / glavni urednici Miroslav Šicel, Slobodan Kaštela. Varaždin : Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstveni rad : Grad Varaždin : Varaždinska županija, 2009., str. 697

¹³⁶ Prijatelj-Pavičić, I. Loretske teme : novi podaci o štovanju loretske Bogorodice u likovnim umjetnostima na području "Ilirika". Rijeka : Vitagraf, 1994., str. 68

¹³⁷ Baričević, D. Bogorodice u zvonolikom plaštu. // Peristil : zbornik radova za povijest umjetnosti, 26, 1(1983), str. 57-58

Prikaz Majke Božje Loretske na hrvatskim prostorima u „ključnim povijesnim trenucima i geografskim prostorima pokazuje povezanost zbivanja na europskoj političkoj pozornici i umjetnosti.“¹³⁸.

Crkva Gospe Trsatske, Trsat

Trsatsko svetište obuhvaća crkvu Gospe Trsatske i franjevački samostan. Nakon „odlaska“ Svete kuće 1294. godine, na njezinom mjestu, u duplo manjoj mjeri, knez Nikola Frankopan podiže kapelu koju ograđuje zidom. U takvim dimenzijama ostaje do 1453. godine kada njegov sin knez Martin Frankopan dobiva papinsko odobrenje za izgradnju franjevačke crkve i samostana.¹³⁹

Prvotna crkva iz 1453. godine bila je kasnogotička dvoranska crkva s pravokutnim svetištem koja je danas dio južnog broda i svetišta crkve. Prilikom barokne nadogradnje u 17. stoljeću, sjeverni zid originalne crkve rastvoren je stubovima, a nekadašnje pobočne kapele (sv. Ana, sv. Petar Apostol i sv. Ante Padovanski) proširuju se u novu lađu.¹⁴⁰ Posljednja intervencija na crkvi nastaje 1824. godine kada se crkva dodatno produžuje te formira novo pročelje. Bidermajersko pročelje raščlanjeno je pilastrima s kompozitnim kapitelima, a zaključeno polukružnim zabatom kojeg rastavlja barokni zvonik. Ovakav simetrični prikaz pretpostavlja trobrodnu raščlanjenost unutrašnjosti koja je lažna.¹⁴¹

Veliki klaustar samostana uništen je u požaru 1629. godine te je odmah potom obnovljen u baroknom stilu. Zamišljen je kao otvoreni dio samostana za okupljanje hodočasnika pa se u njega moglo ući kroz crkvu ili na zasebni ulaz pored pročelja. „Opći dojam kontinentalnog baroka“¹⁴² postiže se upotrebom velikih zidanih stubova i križnim svodištem. Mali klaustar je dio prostora gdje svećenici borave, a zbog manjih dimenzija lukova i svodova pružaju veću privatnost.¹⁴³ Unutar samostana osim svećeničkih privatnih soba nalaze se ljetna i zimska blagovaonica, galerija umjetnina, riznica, kućna kapela, biblioteka i arhiv.

Većinski umjetnički oslik u crkvi i samostanu, izvodi švicarski slikar-franjevac Serafin Schön koji dolazi u Trsat, na poziv, oko 1630. godine. Djela mu se prepoznaju po „gracilnim,

---

¹³⁸ Prijatelj-Pavičić, I. Loretske teme : novi podaci o štovanju loretske Bogorodice u likovnim umjetnostima na području "Ilirika". Rijeka : Vitagraf, 1994., str. 8

¹³⁹ Margetić, L. Loreto i Trsat. // Croatica Christiana periodica : časopis Instituta za crkvenu povijest Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu. 26, 49(2002), str. 105

¹⁴⁰ Bradanović, M.; Hoško, E. Marijin Trsat: Svetište Blažene Djevice Marije, Gospe Trsatske i Franjevački samostan na Trsatu. Trsat : Svetište Blažene Djevice Marije, Gospe Trsatske ; Rijeka : Adamić, 2002., str. 16-17

¹⁴¹ Isto, str. 14-15

¹⁴² Isto, str. 32

¹⁴³ Isto, str. 40

maniristički izduženim likovima svijetle puti i prozračnoj draperiji halja.“¹⁴⁴ U crkvi oslikava oltar sv. Mihovila s arhanđelima Mihovilom, Gabrijelom, Rafaelom, malim Tobijom i pripadnicima anđeoskih hijerarhija s Presvetim Trojstvom, na oltaru sv. Katarine prikazuje sv. Katarinu s mučenicima, a sv. Nikolu sa zagovornicima na istoimenom oltaru.¹⁴⁵ Nakon požara ukrašava predvorje i veliki klaustar freskama o Bogorodici, no danas preostaje samo freska u predvorju koja prikazuje Bogorodicu kao Nebesku kraljicu s Isusom u krilu, dok je fresko oslik u klausturu uništen restauracijama u 19. i 20. stoljeću.¹⁴⁶ U ljetnoj blagovaonici, dužinom cijelog jednog zida, prikazuje Mističnu večeru Svete Obitelji koju 1640. godine naručuju franjevci. U zimskoj blagovaonici stoji portret fra Franje Glavinića, voditelja obnove samostana, i tzv. Crna Bogorodica s prikazom izvornog glavnog oltara crkve. Još jedno njegovo djelo krasi oltar u kućnoj kapeli novicijata, a prikazuje Bogorodicu koja doji Isusa, Ivana Krstitelja i sv. Elizabetu.¹⁴⁷

Velik značaj za hodočasnike ima čudotvorna ikona Gospe Trsatske koja se izvorno nalazila u središtu monumentalnog glavnog oltara iz 1692. godine, a danas se čuva u riznici dok je na oltaru njezina replika. Legenda kaže da je ikonu 1367. godine poklonio papa Urban V., a samu sliku naslikao sv. Luka. No stručnjaci gotički triptih pripisuju mletačkom kulturnom krugu prve polovice 14. stoljeća. Nakon njezina postavljanja i krunjenja Bogorodice 1715. godine, Trsat dobiva na velikoj važnosti kao marijansko svetište.¹⁴⁸

Arhitektonska baština

Kapela Marije Loretske, čija je izgradnja omogućena sredstvima grofa Ivana IV. Draškovića i grofice Marije Magdalene Drašković, naknadno je pridodana isusovačkoj crkvi Uznesenja Marijina u Varaždinu.¹⁴⁹ Iako Crnica kapelu datira u 1656. godinu,¹⁵⁰ drugi izvori (Ladislav Ebner i Miroslav Vanino) ne donose točnu izgradnju, već njezin prvi spomen 1685. godine.¹⁵¹ Kapela je prigradna s istočne strane crkve, a u tlocrtu se očituje pravokutnik,

---

¹⁴⁴ Bradanović, M.; Hoško, E. Marijin Trsat: Svetište Blažene Djevice Marije, Gospe Trsatske i Franjevački samostan na Trsatu. Trsat : Svetište Blažene Djevice Marije, Gospe Trsatske ; Rijeka : Adamić, 2002., str. 23

¹⁴⁵ Isto, str. 23; 28; 30

¹⁴⁶ Isto, str. 32-33; 37

¹⁴⁷ Isto, str. 41; 45; 54

¹⁴⁸ Isto, str. 47-49

¹⁴⁹ Šourek, D. Loretska (Lauretanska) kapela uz crkvu Uznesenja bl. Djevice Marije u Varaždinu. // 800 godina slobodnog kraljevskog grada Varaždina : 1209.-2009. : zbornik radova sa Znanstvenog skupa održanog 3. i 4. prosinca 2009. godine u Varaždinu / glavni urednici Miroslav Šicel, Slobodan Kaštela. Varaždin : Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstveni rad : Grad Varaždin : Varaždinska županija, 2009., str. 687

¹⁵⁰ Crnica, A. Hrvati i Marija : nacrt djela Gospina Hrvatska. Zagreb : Bogoslovna biblioteka, 1953., str. 51

¹⁵¹ Šourek, D. Loretska (Lauretanska) kapela uz crkvu Uznesenja bl. Djevice Marije u Varaždinu. // 800 godina slobodnog kraljevskog grada Varaždina : 1209.-2009. : zbornik radova sa Znanstvenog skupa održanog 3. i 4.

okomit na tijelo crkve. Sjeverno pročelje kapele koje poštuje oblik crkvenog pročelja, današnji prozorski okvir dobiva oko 1788. godine kada se u njoj počinju održavati mise za učenike varaždinske gimnazije.¹⁵² Intervencijom 1719. godine pod je popločen kamenom te su nadodane drvene klupe, a oko 1733. godine vjerojatno se postavlja novi oltar s kopijom kipa Crne Bogorodice.¹⁵³ Vidi se da je na izgradnju kapele utjecao izgled Svete kuće u detaljima poput bačvastog svoda iznad vijenca, izdignutog svetišta, vrlo bliskih dimenzija te smještaju izvornih prozora, dok su se ostale karakteristike ili izgubile tijekom vremena ili prilagodile izgledu i smještaju postojeće crkve.¹⁵⁴ U Varaždinu se također nalazi i samostojeća kapela Majke Božje Loretske koja stoji uz rub autobusnog kolodvora, nekadašnjeg vrta kapucinskog samostana, a podignuta je sredinom 19. stoljeća sredstvima Antuna i Rozalije Kušner. Njezino bogato uređenje unutrašnjosti, koje je u potpunosti očuvano, vjerno slijedi loretski uzor.¹⁵⁵

Župnu crkvu Svetog Trojstva u Karlovcu 1660. godine preuzimaju franjevci koji potom dopuštaju krajiškom generalu Herbart Auerspergu gradnju kapele koja nalikuje izvornoj kućici u Loretu. Kapelica danas postoji u novom izgledu iz 1956. godine, a originalni izgled se uništio u požaru 1692. godine.¹⁵⁶

Godine 1664. Lauretanska kapela podiže se uz južnu stranu crkve sv. Katarine u Zagrebu doprinosima Helene Ručić (rođene Patačić). Dimenzijama i unutrašnjim rasporedom odgovarala je modelu izgradnje loretske kuće. Kapelu 1665. godine posvećuje zagrebački biskup Petar Petretić u kojoj se prilici također postavlja drvena replika loretskog kipa Marije. Kapela stradava u velikom požaru 1674. godine pa stoga dobiva privremeni drveni krov koji se 1687. godine zamjenjuje crijepom. Zagrebački kanonik Matija Augustić 1729. godine naručuje mramorni oltar kojeg po zatraženom nacrtu izrađuje kipar Franjo Robba te istom prilikom popločuje pod kapele.¹⁵⁷ Kapela je srušena oko 1880. godine, a danas je od nje

---

prosinca 2009. godine u Varaždinu / glavni urednici Miroslav Šicel, Slobodan Kaštela. Varaždin : Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstveni rad : Grad Varaždin : Varaždinska županija, 2009., str. 689

¹⁵² Šourek, D. Loretska (Lauretanska) kapela uz crkvu Uznesenja bl. Djevice Marije u Varaždinu. // 800 godina slobodnog kraljevskog grada Varaždina : 1209.-2009. : zbornik radova sa Znanstvenog skupa održanog 3. i 4. prosinca 2009. godine u Varaždinu / glavni urednici Miroslav Šicel, Slobodan Kaštela. Varaždin : Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstveni rad : Grad Varaždin : Varaždinska županija, 2009., str. 687; 692

¹⁵³ Isto, str. 694-695

¹⁵⁴ Isto, str. 697-699

¹⁵⁵ Isto, str. 701-702

¹⁵⁶ Dobronić, L. Štovanje Majke Božje Loretske u Hrvatskoj. // Dometi : znanstveno-kulturna smotra. 24, 1/2/3(1991), str. 124

¹⁵⁷ Vanino, M. Isusovci i hrvatski narod : I. Zagreb : Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove u Zagrebu, 1969., str. 482-483

preostao samo kip Majke Božje, ikonografskog tipa Crne Bogorodice, koji stoji u crkvi sv. Katarine.¹⁵⁸

Kao pokoru za pljačku papinskog broda, građani Pelješca 1681. godine dobivaju naredbu sagraditi crkvu u čast Majke Božje Loretske. Originalna mala crkvica kopirala je dimenzije Svete kuće, no 1705. godine pregrađena je u novu veću crkvu koja je danas prezbiterij svetišta. Rješenje trobrodne lađe s jednostavnim pročeljem preuzeto je iz srednje faze loretske crkve koja je odgovarala kasnogotičkoj arhitekturi 15 stoljeća.¹⁵⁹

Godine 1692. uz zvonik pavlinske crkve u Lepoglavi zida se loretska kapelica koja prestaje postojati nakon širenja kaznionice. Regina Barbara Altenbacher 1696. godine u franjevačkoj crkvi u Koprivnici naručuje loretsku kapelu gdje postavlja spomen ploču na latinskom jeziku. Kapelica gori 1778. godine pa se oltar Majke Božje seli u crkve gdje mu se gubi trag iza 1854. godine. Loretsku kapelu dobiva i isusovačka crkva sv. Lovre u Požegi 1725. godine gdje boravi kip Majke Božje. Gube se podatci nakon ukinuća isusovačkog reda 1783. godine.¹⁶⁰

U Arbanasima u Zadru, 1734. godine zadarski nadbiskup Vicko Zmajević podiže crkvu i župni ured za doseljenike albanskih obitelji koji su naselili ovaj predio između 1726. i 1733. godine.¹⁶¹ Iznad ulaznih vrata župnog ureda stoji natpis: "Vincetius Archiepiscopus Zmajevich parochorum commoditati – MDCCXXXVII", a župljani ga slave kao svog dobročinitelja i spasitelja od turske najezde.¹⁶² Izvorna crkva bila je jednobrodna s kvadratnom apsidom, kasnije pretvorenom u sakristiju i zvonikom podignutim u 1739. godini. Naselje i župa se naglo širi, pa se nova i veća trobrodna crkva gradi 1907. godine prema projektu arhitekta Ćirila Ivekovića. Na glavnom oltaru nalazi se slika Prijenosa Svete kuće u Loreto, koja po ikonografskom tipu pripada prikazima loretskoj legendi, a pripisuje se majstoru Ivanu Skvarčini u 1857. godinu.¹⁶³ Dan štovanja Majke Loretske se odvija 10. svibnja gdje se u tradicionalnoj procesiji nosi zavjetni Gospin kip.¹⁶⁴

---

¹⁵⁸ Dobronić, L. Štovanje Majke Božje Loretske u Hrvatskoj. // Dometi : znanstveno-kulturna smotra. 24, 1/2/3(1991), str. 124

¹⁵⁹ Prijatelj-Pavičić, I. Loretske teme : novi podaci o štovanju loretske Bogorodice u likovnim umjetnostima na području "Ilirika". Rijeka : Vitagraf, 1994., str. 66

¹⁶⁰ Dobronić, L. Štovanje Majke Božje Loretske u Hrvatskoj. // Dometi : znanstveno-kulturna smotra. 24, 1/2/3(1991), str. 124

¹⁶¹ Crnica, A. Hrvati i Marija : nacrt djela Gospina Hrvatska. Zagreb : Bogoslovna biblioteka, 1953., str. 93

¹⁶² Arbanasi (Gospa Loretska). Župe i dekanati Zadarske nadbiskupije. URL: http://zupe.zadarskanadbiskupija.hr/?page_id=2042 (6. travnja 2017.)

¹⁶³ Prijatelj-Pavičić, I. Loretske teme : novi podaci o štovanju loretske Bogorodice u likovnim umjetnostima na području "Ilirika". Rijeka : Vitagraf, 1994., str. 69

¹⁶⁴ Proslava blagdana Majke Božje Loretske. Grad Zadar. URL: <http://grad-zadar.net/kalendar/hrvatska/proslava-blagdana-majke-bozje-loretske> (6. travnja 2017.)

U franjevačkoj crkvi Marijinog uznesenja u Samoboru nalazi se loretska kapela. Postoje dvostruki podaci o njenom nastanku. Crnica govori o izgradnji kapele 1735. godine kada franjevci podižu novi samostan i crkvu, a koja danas postoji u renoviranom obliku iz 1914. godine.¹⁶⁵ No Grdenić smatra kako je ta lauretanska kapela zapravo ostatak crkvice Blažene Djevice Marije iz 1242. koju je sagradio Bela III./IV., a da su je franjevci koristili do izgradnje svoje crkve.¹⁶⁶ Samostan se smješta uz postojeću crkvicu koja potom postaje dio crkve, a danas ima dva ulaza iz crkve i samostanskog hodnika te je niža od ostalih kapela. Godinu 1735. spominje kao vrijeme postanka baroknog oltara Majke Božje Loretske. Spominje restauraciju 1839. godine kada kapela dobiva novi oltar, dar grofice Alojzija Auersperga iz Mokrica, i restauraciju 1914. godine kada nastaje freska s prijenosom Svete kuće iz Trsata u Loreto.¹⁶⁷

Današnja mrtvačnica na groblju u Stupniku pored Zagreba sredinom 18. stoljeća, točnije 1747. godine, bila je posvećena Majci Božjoj Loretskoj što potvrđuje zavjetna slika s prikazom slijepca koji se moli Loretskoj Mariji, a nalazi se u župnom uredu. Pretpostavlja se da je kapelu podigao Mihael Maidačić kao zavjet za izbjavljanje iz nevolje.¹⁶⁸ Najstariji dio jednobrodne crkvice jest polukružno zaključeno svetište koje je dimenzijama niže i uže od lađe te je nadsvođeno križnim svodovima, a potječe iz 1745. godine. S jugozapadne strane je prigradna sakristija, dok je u 19. stoljeću dograđen sjeverozapadni dio.¹⁶⁹ Nekad je postojala loretska kapela u franjevačkoj crkvi u Čakovcu iz 1750. godine koja je kasnijih godina pretvorena u kapelu sv. Križa, no uspio se sačuvati drveni kip Bogorodice u zvonolikom plaštu.¹⁷⁰

Jedna od rijetkih samostalnih zdanja bila je loretska kapela u selu Sv. Juraj na Bregu u blizini Čakovca. Godine 1750., u blizini župne crkve, podiže ju župnik Ivan Mihanović kako bi slika Majke Božje Bogorodice imala svoj prostor za štovanje.¹⁷¹ Zidana kapela s tornjem slijedila je oblik Svete kuće, a osim slike, u njoj se nalazio i drveni kip Marije. Vrlo brzo donesena je odluka da se trošna župna crkva sruši, a na mjestu kapele 1779. godine sagradi

---

¹⁶⁵ Dobronić, L. Štovanje Majke Božje Loretske u Hrvatskoj. // Dometi : znanstveno-kulturna smotra. 24, 1/2/3(1991), str. 124

¹⁶⁶ Grdenić, P. Samostan i crkva otaca franjevaca u Samoboru. // Samobor : u povodu 762. obljetnice grada Samobora / urednik Dragutin Feletar. Samobor : Meridijani, 2004., str. 99

¹⁶⁷ Isto, str.100-101

¹⁶⁸ Dobronić, L. Štovanje Majke Božje Loretske u Hrvatskoj. // Dometi : znanstveno-kulturna smotra. 24, 1/2/3(1991), str. 124-129

¹⁶⁹ Registar kulturnih dobara. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. URL: <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212> (22. travanj 2017.)

¹⁷⁰ Dobronić, L. Štovanje Majke Božje Loretske u Hrvatskoj. // Dometi : znanstveno-kulturna smotra. 24, 1/2/3(1991), str. 124-129

¹⁷¹ Crnica, A. Hrvati i Marija : nacrt djela Gospina Hrvatska. Zagreb : Bogoslovna biblioteka, 1953., str. 35-36

nova. Crkva u 19. stoljeću ponovno uzima patronat sv. Jurja, no u njoj se i dalje na glavnom oltaru nalazi zavjetni lik Majke Božje te kameni kip Bogorodice u zvonolikom plaštu iznad glavnog ulaza u crkvu.¹⁷²

Danas su također očuvane crkva Majke Božje Loretske u Primoštenu iz 1836. godine¹⁷³, te istoimena kapela u selu Gornja Obreška iz 1844. godine s kopijom kipa Crne Bogorodice.¹⁷⁴ U Primoštenu se štupa s likom Marije, a u Obrešci kip Bogorodice kojeg je obojio građanin Beyer kada je djelovao u Kloštru Ivaniću između 1848-1862. godine.¹⁷⁵

Iz ovog je pregleda vidljivo da su loretskoj Bogorodici, uz izuzetak građevina u Arbanasima, Primoštenu i Sv. Juraj na Bregu, češće bile posvećene kapele u sklopu postojećih (redovničkih) crkvi omogućene sredstvima plemstva. Stoga jedna od rijetkih zasebno izgrađenih objekata, kapela u Pogančecu odudara od pravila te ukazuje na slobodnije i raskošnije štovanje Marije Loretske. No ipak, s većinom kapela dotaknutih u tekstu, dijeli tlocrtno rješenje jednobrodne građevine s polukružno zaključenim svetištem podignutim od lađe i češkim svodovima što proizlazi iz originalne Svete kuće.

Likovni prikazi

Najranijim sačuvanim likovnim prikazom čašćenja Majke Božje Loretske smatra se pala Gospe od Milosrđa koja se nalazi u sakristiji crkve sv. Frane u Zadru, a djelo je Lazzara Bastianija datirano oko 1746. godine.¹⁷⁶ Slika u gornjem dijelu prikazuje Boga Oca koji časti Bogorodicu s djetetom dok se oko nje nalaze mučenici i sveci s lijeve strane, a mučenice i svete s desne strane. U donjem dijelu prikazane su povijesne ličnosti, a rajski i svjetovni dio razdvaja prikaz kasnogotičke loretske bazilike s kompleksom obližnjih objekata koji su postojali u 15. stoljeću u središtu slike.¹⁷⁷ Trobrodna crkva s povišenim srednjim brodom i rozetom i dva prozora na jednostavnom pročelju svjedoči prvotnom stanju prije kasnijih dodataka. U unutrašnjosti crkve nazire se objekt koji upućuje na smještaj Svete kuće, dok zvonik, glavni portal i bočne kapele koji u vrijeme izgradnje slijede vladajući renesansni i barokni duh nisu prikazani.¹⁷⁸ Građevina s lijeve strane crkve predstavlja vijećnicu, a s desne

---

¹⁷² Dobronić, L. Štovanje Majke Božje Loretske u Hrvatskoj. // Dometi : znanstveno-kulturna smotra. 24, 1/2/3(1991), str. 129

¹⁷³ Crnica, A. Hrvati i Marija : nacrt djela Gospina Hrvatska. Zagreb : Bogoslovna biblioteka, 1953., str. 109

¹⁷⁴ Dobronić, L. Štovanje Majke Božje Loretske u Hrvatskoj. // Dometi : znanstveno-kulturna smotra. 24, 1/2/3(1991), str. 129

¹⁷⁵ Baričević, D. Bogorodice u zvonolikom plaštu. // Peristil : zbornik radova za povijest umjetnosti, 26, 1(1983), str. 64

¹⁷⁶ Prijatelj-Pavičić, I. Loretske teme : novi podaci o štovanju loretske Bogorodice u likovnim umjetnostima na području "Ilirika". Rijeka : Vitagraf, 1994., str. 39

¹⁷⁷ Isto, str. 10-11

¹⁷⁸ Isto, str. 31

strane bolnicu koje su srušene u kasnim 1480.-im godinama. Izgled crkve na ovoj pali potkrijepljen je kasnijim arhivskim i arheološkim istraživanjima o povijesti gradnje loretskoga svetišta.¹⁷⁹ I. Prijatelj-Pavičić u svojoj studiji komparacijom nastoji identificirati moguće povijesne ličnosti te postavlja hipotezu da neki od prikazanih likova na slici mogu biti ciparska kraljica Caterina Cornaro, papa Siksto IV., Matijaš Korvin i njegova buduća supruga Beatrice Aragonska, napuljski vladar Ferdinand II. Katolički, milanski vojvoda Ludovico Sforza, kardinal Giuliano della Rovere, te kardinal Oliviero Carafa.¹⁸⁰ U tom slučaju pala predstavlja povijesnu situaciju protuturskog saveza europskih katoličkih država kao i značaj okupiranih slavenskih zemalja ostatku Europe.¹⁸¹

U prvu kategoriju prikaza kipa Bogorodice spada i već spomenuta Crna Bogorodica, koju je 1632. godine za Trsat naslikao Serafin Schön, te se smatra jednom od najranijih hrvatskih slikarskih prikaza kipa Majke Božje Loretske iz Svete kuće. Pretpostavka je da je Schönu uzor bila jedna od putujućih grafika s prikazom uspravne Marije s djetetom u rukama unutar niše i kojoj se klanjaju vjernici.¹⁸² Smatra se da je prikazani oltar onaj originalni iz prve polovice 17. stoljeća, prije postavljanja mramornog oltara.¹⁸³

Prikazane teme lauretanskih litanija nalazimo u primjeru poliptiha¹⁸⁴ Girolama da Santacrocea u franjevačkoj crkvi na Košljunu pored Krka iz 1535. godine, kod poliptiha Bezgrešno začete s prorocima i sv. Franjom¹⁸⁵ autora Francesca da Santacrocea u franjevačkom samostanu na Hvaru iz 1583. godine¹⁸⁶ te u osliku svoda svetišta¹⁸⁷ kapele Majke Božje Loretske u Kamenici pored Lepoglave kojeg 1751. godine izvodi pavlinski slikar Ivan Ranger.¹⁸⁸

Skulpturalni primjeri ikonografskog tipa Bogorodice u zvonolikom plaštu

Tijekom 17. i 18. stoljeća Europom su kolale grafike s prikazom kipa Crne Bogorodice na oltaru Svete kuće u Loretu. Sukladno tome, u većini kapela loretskog imena

---

¹⁷⁹ Prijatelj-Pavičić, I. Loretske teme : novi podaci o štovanju loretske Bogorodice u likovnim umjetnostima na području "Ilirika". Rijeka : Vitagraf, 1994., str. 34-35

¹⁸⁰ Isto, str. 18-30

¹⁸¹ Isto, str. 40

¹⁸² Isto, str. 68

¹⁸³ Bradanović, M.; Hoško, E. Marijin Trsat: Svetište Blažene Djevice Marije, Gospe Trsatske i Franjevački samostan na Trsatu. Trsat : Svetište Blažene Djevice Marije, Gospe Trsatske ; Rijeka : Adamić, 2002., str. 45

¹⁸⁴ Slika prikazuje Bezgrešnu Djevicu okruženu simbolima iz litanije i „Pjesme nad pjesmama“

¹⁸⁵ Iznad poliptiha nalazi se slika Boga Oca sa simbolima iz litanija

¹⁸⁶ Prijatelj-Pavičić, I. Loretske teme : novi podaci o štovanju loretske Bogorodice u likovnim umjetnostima na području "Ilirika". Rijeka : Vitagraf, 1994., str. 69

¹⁸⁷ Freske na svodu inspirirane su Marijinim simbolima iz loretskih litanija; danas kapela nosi ime Sv. Jelene

¹⁸⁸ Dobronić, L. Štovanje Majke Božje Loretske u Hrvatskoj. // Dometi : znanstveno-kulturna smotra. 24, 1/2/3(1991), str. 129

nastajali su zavjetni drveni ili kameni kipovi istog ikonografskog tipa koji bi bili smješteni na oltare ili u niše. Bogorodice su prikazane u uspravnom frontalnom stavu, u cijelosti je zaogrnutu krutim plaštem, s lijeve strane joj se u rukama nalazi dijete Isus, te stoji na postamentu ili lebdi među oblacima. Ime dobiva zbog neobičnog valjkastog obrisa kojeg čini zvonoliki plašt. Često su i Bogorodica i Isus okrunjeni u znak štovanja, te se potom kite zavjetnim darovima donatora.¹⁸⁹ Također slijede karakterističnu crnu boju loretske Bogorodice čiji uzroci nisu poznati, no simbolički se povezuje sa stihom iz Pjesme nad pjesmama – „Nigra sum, sed formosa“ (Crna sam, ali lijepa).¹⁹⁰

Jedan od najstarijih primjera nalazi se u franjevačkoj crkvi u Karlovcu, a spominje se od početka 18. stoljeća kada se postavlja na novi oltar koji je zamijenio oltar uništen u požaru 1692. godine. S mekano naboranim plaštom i bogatim nakitom razlikuje se od ostalih kipova. Majstor nije poznat, ali se pretpostavlja da je iz obližnjeg kraja.¹⁹¹

U prikazu Marije Lauretanske u franjevačkom samostanu u Samoboru Bogorodicu okružuju okrugli oblaci između kojih lebde maleni anđeli. Potječe iz 1735. godine, a rad je istog franjevačkog kipara koji radi oltare u bočnim kapelama.¹⁹²

U župnoj crkvi u Plešivici od 1757. godine spominje se kip Majke Božje Loretske koji stoji u bočnoj kapeli. Bogorodica s djetetom lebdi na oblacima te je okružena zrakama svjetla,¹⁹³ a kapelu zatvara „lagana konstrukcija od pilastara, lukova i voluta ispunjena rešetkama.“¹⁹⁴

Jedini sačuvani kameni kip Bogorodice nalazi se iznad portala cinktora na crkvi sv. Jurja na Bregu, a datira se u kraj 18. stoljeća, odnosno 1799. godinu kada se prvi puta spominje cinktor. Uočava se čvrst volumen, jasni obrisi i asimetrični sitni rokaj na površini plašta, a zanimljiva je činjenica da ovdje Bogorodica nije crno obojena.¹⁹⁵

Kip Majke Božje Loretske iz istoimene kapele franjevačke crkve u Čakovcu, iako slijedi originalni izgled Bogorodice, ispod plašta ne produžuje tijelo već se zaustavlja ispod poprsja Marije i Isusa. Ovakvim prikazom se poziva na zagrebačku Bogorodicu koja je također prikazivana samo u plaštu zbog nedostatka anatomije.¹⁹⁶

---

¹⁸⁹ Baričević, D. Bogorodice u zvonolikom plaštu. // Peristil : zbornik radova za povijest umjetnosti, 26, 1(1983), str. 57-58

¹⁹⁰ Isto, str. 68

¹⁹¹ Isto, str. 58-59

¹⁹² Isto, str. 62

¹⁹³ Dobronić, L. Štovanje Majke Božje Loretske u Hrvatskoj. // Dometi : znanstveno-kulturna smotra. 24, 1/2/3(1991), str. 129

¹⁹⁴ Baričević, D. Bogorodice u zvonolikom plaštu. // Peristil : zbornik radova za povijest umjetnosti, 26, 1(1983), str. 63

¹⁹⁵ Isto, str. 63-64

¹⁹⁶ Isto, str. 70

Još jedan drveni kip Bogorodice sa zvonolikom plaštom spominje se oko 1775. godine u župnoj crkvi u Kostanjici na istoimenom oltaru, a prikazuje okrunjenu Mariju i Isusa.¹⁹⁷

Tijekom vladavine cara Josipa II., diljem Austro-Ugarske ukinute su lauretanske kapele što je označilo nestanak mnogih kipova Bogorodice. Vrlo je vjerojatno da je broj Crnih Bogorodica bio znatno veći od postojećeg stanja.¹⁹⁸

---

¹⁹⁷ Dobronić, L. Štovanje Majke Božje Loretske u Hrvatskoj. // Dometi : znanstveno-kulturna smotra. 24, 1/2/3(1991), str. 129

¹⁹⁸ Baričević, D. Bogorodice u zvonolikom plaštu. // Peristil : zbornik radova za povijest umjetnosti, 26, 1(1983), str. 70

8. SAKRALNA ARHITEKTURA KRAJA 18. STOLJEĆA U SJEVEROZAPADNOJ HRVATSKOJ

Tijekom 18. stoljeća nastupa mirno razdoblje što stoga omogućuje podizanje mnogobrojnih građevina na dotad pustim područjima. Nakon pobjede nad Turcima¹⁹⁹ Habsburška monarhija i pripadajuće zemlje započinju veliku obnovu, a kroz cijelo područje, pa tako i u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, širi se jedinstvena umjetnost sa središtem u Beču.²⁰⁰ Radi povećanja građanstva javlja se potreba za izmjenom dotadašnjih životnih uvjeta pa se u drugoj polovici 18. stoljeća povećava graditeljska djelatnost²⁰¹, dok vjerska obnova Katoličke crkve potiče izgradnju novih zidanih seoskih župnih crkvi.²⁰² Osim toga, na opsežnije podizanje građevina utjecale su crkvene reforme koje je započela carica Marija Terezija (1740.-1780.), a kasnije nastavio njezin sin, car Josip II. (1780.-1790.). Reformu Zagrebačke biskupije, koja je tada obuhvaćala cijelu kontinentalnu Hrvatsku, izvršio je 1789. godine zagrebački biskup Maksimilijan Vrhovac.

Središnji ured za izgradnju u Monarhiji, Hofbauamt, 1771. godine objavljuje Kirchennormpläne, planove za izgradnju tipskih crkava. Oni nisu smatrani odredbama, već uputama za izgradnju koja je morala odgovarati mjestu, dimenzijama i broju vjernika, kao i lokalnoj tradiciji. Plan se sastojao od prikaza tlocrta, nacрта pročelja i presjeka građevine s dodatkom za oblikovanje unutrašnjosti i opreme crkve. Ponuđena su tri tlocrtno različita rješenja – longitudinalna trotravejna crkva, dvotravejna crkva te jedno centralizirano rješenje – dok im je svima zajedničko centralno svetište sa stiješnjem zaključkom.²⁰³ Dvotravejno rješenje upotrebljavat će se u Vojnoj krajini i istočnim krajevima Slavonije, dok će sjeverozapadnom Hrvatskom prevladavati trotravejna longitudinalna crkva i centralizirani tlocrtni oblici.²⁰⁴

---

¹⁹⁹ Veliki bečki rat (1683–99) završio mirom u Srijemskim Karlovcima (1699)

²⁰⁰ Horvat, A. Barok u kontinentalnoj Hrvatskoj. / Horvat, A.; Matejčić, R.; Prijatelj, K. Barok u Hrvatskoj. Zagreb : Sveučilišna naklada Liber [etc.], 1982., str. 33

²⁰¹ Isto, str. 5

²⁰² Marković, V. Arhitektura u Hrvatskoj. // Hrvatska i Europa : kultura, znanost i umjetnost. Sv. 3, Barok i prosvjetiteljstvo (XVII-XVIII. stoljeće) / uredio Ivan Supićić ; uredio Ivan Golub. Zagreb : Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti : AGM : Školska knjiga, 2003., str. 611

²⁰³ Botica, D. Klasicizam i barokni klasicizam u sakralnoj arhitekturi sjeverozapadne Hrvatske. // Klasicizam u Hrvatskoj : zbornik radova sa znanstvenog skupa, [Zagreb, 30. i 31. svibnja 2014.]. Zagreb : Institut za povijest umjetnosti, 2016., str. 61

²⁰⁴ Botica, D. „Dugo 18 stoljeće“ u sakralnoj arhitekturi – tipologija sakralne arhitekture u sjeverozapadnoj Hrvatskoj i Štajerskoj u drugoj polovici 18. stoljeća i na početku 19. stoljeća. // Neznano in pozabljeno iz 18. stoletja na Slovenskem. Druga, elektronska izdaja. Ljubljana: Slovensko društvo za preučevanje 18. stoletja; Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU; Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU, 2013. URL: <http://ezb.ijs.si/fedora/get/ezmono:sd18z11/VIEW/> (11. travnja 2017.)

A.) POJAM KASNOBAROKNI KLASICIZAM

Pojam baroknog klasicizma uvodi Siegfried Giedion u svom djelu *Spätbarocker und romantischer Klassizismus* (1922.)²⁰⁵, a na njega se nadovezuje Rudolf Wittkower koji u svom pregledu talijanske umjetnosti *Art and architecture in Italy: 1600-1750* (1958.) donosi pojam kasnobaroknog klasicizma.²⁰⁶ Wittkower početke prepoznaje u Rimu u prvoj polovici 18. stoljeća. Ovaj način gradnje širi se iza Rima prema sjeveru u Veneciju te jugu u Napulj i na Siciliju.

Barok u Hrvatskoj, kao i svaki drugi stil, nema točan početak i kraj ili neprekidnost, čemu je uzrok geografski položaj i politička rastrojenost. No, u sjeverozapadnim krajevima koji su bili pod utjecajem srednje Europe i sjeverne Italije ipak je lakše pratiti njegov razvoj od početka 17. stoljeća do stagnacije u ranom 19. stoljeću.²⁰⁷ Tako Anđela Horvat, u opširnom pregledu povijesti barokne umjetnosti u Hrvatskoj, predlaže periodizaciju kontinentalne Hrvatske na tri etape:

1. rani barok (1620-1700)
2. zreli barok i rokoko (1700-1780)
3. kasnobarokni klasicizam (1780-1830)²⁰⁸

Horvat ovo razdoblje povezuje sa stilom gradnje zasnovanom na baroknoj tradiciji s primjesama mirnijih elemenata klasicizma.²⁰⁹ O ovom pojmu piše i Dubravka Botica te ga označava „stilskom i pojmovnom složenicom u kojoj paralelno traju kasni barok, manje prisutan rokoko i sve naglašeniji klasicizam.”²¹⁰ Rakošni barokni prostor, theatrum sacrum i tipični gesamtkunstwerk potiskuje jednostavna raščlamba prostora.²¹¹ Na pročeljima se počinju koristiti klasicizirajući detalji poput upotrebe antičkog reda koji nosi gređe i trokutasti

---

²⁰⁵ Botica, D. Klasicizam i barokni klasicizam u sakralnoj arhitekturi sjeverozapadne Hrvatske. // Klasicizam u Hrvatskoj : zbornik radova sa znanstvenog skupa, [Zagreb, 30. i 31. svibnja 2014.]. Zagreb : Institut za povijest umjetnosti, 2016., str. 56

²⁰⁶ Wittkower, R. *Art and architecture in Italy: 1600 to 1750*. Harmondsworth ; Baltimore ; Ringwood : Penguin Books, 1972., str. 240-243

²⁰⁷ Horvat, A. Barok u kontinentalnoj Hrvatskoj. / Horvat, A.; Matejčić, R.; Prijatelj, K. Barok u Hrvatskoj. Zagreb : Sveučilišna naklada Liber [etc.], 1982., str. 3

²⁰⁸ Isto, str. 11

²⁰⁹ Horvat, A. O baroknom klasicizmu u Pogančecu. // Bulletin Odjela VII. za likovne umjetnosti Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. 8, 2/3(1960), str. 117

²¹⁰ Botica, D. „Dugo 18 stoljeće“ u sakralnoj arhitekturi – tipologija sakralne arhitekture u sjeverozapadnoj Hrvatskoj i Štajerskoj u drugoj polovici 18. stoljeća i na početku 19. stoljeća. // Neznano in pozabljeno iz 18. stotletja na Slovenskem. Druga, elektronska izdaja. Ljubljana: Slovensko društvo za preučevanje 18. stotletja; Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU; Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU, 2013. URL: <http://ezb.ijs.si/fedora/get/ezmono:sd18z11/VIEW/> (11. travnja 2017.)

²¹¹ Botica, D. Klasicizam i barokni klasicizam u sakralnoj arhitekturi sjeverozapadne Hrvatske. // Klasicizam u Hrvatskoj : zbornik radova sa znanstvenog skupa, [Zagreb, 30. i 31. svibnja 2014.]. Zagreb : Institut za povijest umjetnosti, 2016., str. 59

zabat, pozivajući se tako na antički hram i Palladia koji ponovno unosi motiv u suvremenu gradnju.²¹²

U pregledu sakralne barokne arhitekture goričkog arhidakonata, Đurđica Cvitanović iznosi značajke kasnog baroka s utjecajima klasicizma, no ne koristi pojam kasnobaroknog klasicizma već ju naziva postbaroknom arhitekturom.²¹³ Cvitanović zaključuje kako krajiške crkve izvide arhitekti bečkog kruga prema postojećim predlošcima te domaći fortifikacijski graditelji koji svoje planove šalju na odobrenje u Beč ili Požun (Bratislavi). Istraživanjem goričkog arhidakonata ustanovljena je povezanost s austrijskim krugom čije je najbliže središte bio Graz, centar fortifikacijske gradnje. U njemu je djelovao Josef Hueber kojem se atribuiru uvođenje kasnobaroknog tipa crkve za jednostavnije potrebe, čija se upotreba potom širi centrima Štajerske – Ptuj, Maribor i Celju.²¹⁴

Glavna obilježja crkava ovog kraja su jednostavna nedekoratívna pročelja sa zvonikom iza pročelja (drugim nazivom zabatni zvonik), funkcionalna unutrašnjost s jedinstvenom longitudinalnom dvoranom koju oblikuju građevinski elementi, stupovi i svodovi.²¹⁵ Novi tip zvonika kao dijela pročelja, koji se prvi puta javlja na uršulinskoj crkvi u Varaždinu²¹⁶, odredio je novi konstruktivni element – glomazne stupove koji nose parapet pjevališta, a protežu se do svoda. Grade se i područne kapele kojima su jednobrodne lađe nadsvodene češkom kapom i zaključene polukružnim apsidama, a s kasnobaroknim zvonikom iza pročelja.²¹⁷

Na kapeli u Pogančecu očituju se mnoge karakteristike ovog stila, prvenstveno u upotrebi longitudinalnog jednobrodnog tlocrta s polukružno zaključenim svetištem te svodovima češke kape. Prostor za puk ovdje je jednostavan i funkcionalan, s dekorativnim stubovima i stupovima u lađi i svetištu koji imaju ulogu nosača, što je rezultat pojave ranog klasicizma. Kasnobarokni utjecaji vidljivi su na pročelju u upotrebi zvonika iza pročelja i raskošnih polustupova koji dijele pročelje, ali i danas uništenoj fresci na zabatu. Upotreba antičkog reda s gređem i trokutastim zabatom opet je natruha klasicizma čiji će glavni uzori za izgradnju postati antički hram.

---

²¹² Botica, D. Klasicizam i barokni klasicizam u sakralnoj arhitekturi sjeverozapadne Hrvatske. // Klasicizam u Hrvatskoj : zbornik radova sa znanstvenog skupa, [Zagreb, 30. i 31. svibnja 2014.]. Zagreb : Institut za povijest umjetnosti, 2016., str. 54

²¹³ Cvitanović, Đ. Sakralna arhitektura baroknog razdoblja. Knj. 1, Gorički i gorsko-dubički arhidakonat. Zagreb : Društvo povjesničara umjetnosti SR Hrvatske, 1985., str. 219

²¹⁴ Isto, str. 90-91

²¹⁵ Isto, str. 219

²¹⁶ Horvat, A. Barok u kontinentalnoj Hrvatskoj. / Horvat, A.; Matejčić, R.; Prijatelj, K. Barok u Hrvatskoj. Zagreb : Sveučilišna naklada Liber [etc.], 1982., str. 28

²¹⁷ Cvitanović, Đ. Sakralna arhitektura baroknog razdoblja. Knj. 1, Gorički i gorsko-dubički arhidakonat. Zagreb : Društvo povjesničara umjetnosti SR Hrvatske, 1985., str. 93

B.) OBLIKOVNA RJEŠENJA DRUGE POLOVICE 18. STOLJEĆA

Četverolisne crkve

Od 1730-ih godina do kraja 18. stoljeća, u sjeverozapadnoj Hrvatskoj i Štajerskoj, nastaju crkve četverolisnog tlocrta koje ulaze u upotrebu kao već oblikovan tip. Termin se zasniva na već postojećem slovenskom nazivu *sladkogorski tip*²¹⁸ koji u Hrvatsku literaturu uvodi i detaljnije istražuje Đ. Cvitanović.²¹⁹ U tlocrtu se očituje brod koji je proširen bočnim kapelama zaobljenih uglova, a koji zajedno s ulaznim dijelom i jednako oblikovanim brodom u svetišće podsjeća na izgled djeteline s četiri lista.²²⁰ Karakteristike prema kojima se prepoznaju četverolisne crkve su kvadratni tlocrt s koso odsječenim uglovima čije su sve strane flankirane zaobljenim bočnim prostorima. Zasebno svetišće se od broda odijeljuje svođenim slavlukom koji tlocrtno sužava, a prostorno snižava brod. One se mogu promatrati kao varijacija grčkog križa s plitkim krakovima dok kvadratni tlocrt broda odsječenih uglova upućuje na križište.²²¹ Posebnost je četverolisnih crkava dojam pokrenutog prostora koji se očituje u glavnoj osi od ulaza, preko broda pa sve do svetišta s glavnim oltarom. „Pokrenutost“ stvara vanjski zid čiji se uski početak širi u brodu pa opet preko slavluka sužava prema svetišću i još užem zaključku. Isti dojam se očituje u visinskom nizanju niskog ulaznog prostora, kupolastog svoda u brodu te uskog svođenog slavluka.²²²

U detaljnoj studiji D. Botica predstavlja tri razdoblja gradnje:

1. Prvo razdoblje – prva crkva sv. Ladislava u Pokupskom (1736.-1739.) i preuzimanje njenog rješenja
2. Drugo razdoblje – monumentalne proštenjarske crkve sredine 18. stoljeća
3. Treće razdoblje – reducirane četverolisne crkve jozefinskog razdoblja²²³

Posebno ću se osvrnuti na treće razdoblje koje se vremenski podudara sa stilom kasnobaroknog klasicizma, a u kojem nastaju jozefinske crkve, prepoznatljive po mirnijem dojmu.

---

²¹⁸ Nastao prema najreprezentativnijem slovenskom primjeru crkve Blažene Djevice Marije u Sladkoj Gori

²¹⁹ Cvitanović, Đ. Sakralna arhitektura baroknog i klasicističkog razdoblja. // Sveti trag : devetsto godina umjetnosti Zagrebačke nadbiskupije : 1094-1994 : 10. rujna - 31. prosinca 1994. Zagreb : Zagrebačka nadbiskupija : Institut za povijest umjetnosti : Muzejsko-galerijski centar, 1994., str. 242

²²⁰ Botica, D. Barokne četverolisne crkve u sjeverozapadnoj Hrvatskoj : prilog istraživanju tipologije sakralne arhitekture 18. stoljeća. Zagreb : Školska knjiga, 2015., str. 44

²²¹ Isto, str. 45-47

²²² Isto, str. 53-54

²²³ Isto, str. 35

Prvo razdoblje započinje izvornom crkvom četverolisnog tlocrta na biskupskom posjedu u Pokupskom koju podiže biskup Josip Branjug. Novo oblikovanje prostora i razlog gradnje crkve, u nevjerojatno kratkom roku (1736.-1739.), utjecalo je na daljnji razvoj baroka u kontinentalnoj umjetnosti. Župna crkva sv. Ladislava posebna je narudžba zagrebačkog Kaptola koji se štovanjem osnivača biskupije željela vratiti svojim počecima. Podignuta je pored mjesta prijašnje drvene župne crkve koja je rastavljena i premještena u okolno mjesto Šišinec. Ova biskupska narudžba prihvaćena je od strane visokog plemstva koji su se povodili za četverolisnim rješenjem prilikom podizanja crkava na svojim posjedima.²²⁴ Iz ovog četverolisnog tlocrta s kvadratnim brodom, bočnim prostorima zaobljenih uglova i svodenim slavlukom koji vodi u svetište, preuzimaju se rješenja za podizanje slijedećih crkvi: župnu crkvu sv. Bartolomeja u Rogatcu u Štajerskoj (1738.-1743.) i župnu crkvu sv. Marije Magdalene u Donjoj Kupčini (1748.-1751.). Župna crkva u Rogatcu kopira kvadratni tlocrt s bočnim zaobljenim prostorijama, podjelu svodnih polja u bočnim kapelama i veliki zvonik na pročelju. No raspored unutrašnjosti smišljen je na drugačiji način. Valovita pokrenuta linija ovdje nije ostvarena zbog preplitkih kapela, ali i premale visinske razlike između svodova.²²⁵ U župnoj crkvi u Donjoj Kupčini ponavlja se oblikovanje broda i bočnih kapela, svođenje i zvonik. Ovdje su otvori bočnih kapela i slavluka izjednačeni kako bi se postigla kompletna centraliziranost što će biti karakteristično za drugo razdoblje gradnje četverolisnih crkvi. Svetište sa stiješnjanim bočnim prostorima ponavlja raspored broda i kapela, pa i samim time centralni karakter.²²⁶

U idućem razdoblju, sredinom 18. stoljeća, grade se monumentalne proštenjarske crkve koje se smatraju vrhuncem barokne raskoši. Glavni primjer u sjeverozapadnoj Hrvatskoj je kapela Blažene Djevice Marije Jeruzalemske u Trškom Vrh (1750.-1761.), dok su u Štajerskoj to crkva Blažene Djevice Marije u Sladkoj Gori (1743.-1751.) i crkva Žalosne Majke Božje u Ehrenhausenu (1751.-1753.). Iako sve tri crkve ostvaruju vrhunsku sceničnost zbog čega se svrstavaju u istu tipološku grupu, međusobno se razlikuju u prostornom rasporedu, unutrašnje opreme, vanjskom izgledu i smještaju unutar mjesta.²²⁷ U Trškom Vrh izveden je pravilni četverolist s kvadratnim brodom skošenih uglova i dubokim kapelama zaobljenih uglova, a jednake dimenzije kapela i slavluka postigle su potpun centralni prostor. Pokretljivost je izvedena uobičajenim tlocrtnim rasporedom sužavanja i širenja te valovitim

²²⁴ Botica, D. Barokne četverolisne crkve u sjeverozapadnoj Hrvatskoj : prilog istraživanju tipologije sakralne arhitekture 18. stoljeća. Zagreb : Školska knjiga, 2015., str. 36-41

²²⁵ Isto, str. 62

²²⁶ Isto, str. 63

²²⁷ Isto, str. 66

linijama svoda koji se iz sredine spušta prema kapelama sa zaobljenim svodovima. I vanjskim izgledom crkva slijedi krivulju, zvonik na sredini pročelja je istaknut, dok su krajevi uvučeni. Cijela unutrašnjost je obogaćena iluzionističko naslikanom arhitekturom čiji je dojam „fantastičnog nadzemaljskog svijeta“ važan za postizanje *theatrum sacruma*.²²⁸

Tijekom provođenja jozefinskih reformi, novopodignute crkve zamjenjuju dotadašnju baroknu raskoš za funkcionalnost. Usprkos tome četverolisne crkve se još uvijek podižu, no u ograničenom obliku koji se prilagođava vremenu i mjestu nastanka. Tlocrti su ostvareni u crkvi sv. Marte u Šišincu (1767.-1771.), župnoj crkvi sv. Nikole u Žažini (1778.-1788.), župnoj crkvi sv. Ivana Krstitelja na Novoj Vesi u Zagrebu (1785.), župnoj crkvi sv. Helene u Zaboku (1782.-1786.), župnoj crkvi u Kupincu (1795.-1799.).

U Šišincu krajem 18. stoljeća staru drvenu crkvu (koja je prenešena iz Pokupskog) zamjenjuje nova zidana crkva. Primjenjeni su elementi četverolista poput kvadratnog broda s bočnim kapelama zaobljenih uglova, svođenog slavluka, zaobljenog svoda nad pjevalištem te odjeljenog svetišta sa stiješnjanim zaključkom. No, promjene se očituju u bočnim kapelama koje ovdje postaju plitke niše zaobljenih uglova s naslikanom opremom i simetričnim prozorima na ravnoj površini kapela kako bi se ostvarila preglednost. Na pročelju je ostvaren zvonik iznad pročelja koji je tipično rješenje za to vrijeme. Isto tlocrtno rješenje s puno plićim kapelama i naslikanim retablama oltara ostvareno je u župnoj crkvi sv. Nikole u Žažini. Na njoj se također uočavaju i klasicistički detalji poput jonskih kapitela na pilastrima te trokutastog zabata na pročelju. U zagrebačkoj crkvi sv. Ivana Krstitelja ponovljeni su brod, kapele i svetište no iluzionirana arhitektura u svetištu i kapelama ostavlja dojam dubljeg prostora, dok je jednostavna arhitektonska plastika dodatno naglašena oslikom. Mali odmak pruža crkva u Kupincu koja se u brodu vraća ranijoj raskoši uporabom dubokih kapela s gređem na uglovima te naglašenim profilacijama baze kupole.²²⁹

Ova tradicija koristila se i u manjim mjerilima poput kapele u Maloj Gorici Samoborskoj (1749.), kapele u Lijevom Dubrovčaku (početak 1770ih) te kapele Ranjenog Isusa u Kostelu (1772.-1775.). Primjenjeno je isto tlocrtno rješenje s kvadratnim brodom, bočnim plitkim kapelama, češkom kapom, svođenim slavlukom i izdvojenim svetištem, no s puno jednostavnijom arhitektonskom plastikom.²³⁰

---

²²⁸ Botica, D. Barokne četverolisne crkve u sjeverozapadnoj Hrvatskoj : prilog istraživanju tipologije sakralne arhitekture 18. stoljeća. Zagreb : Školska knjiga, 2015., str. 69-72

²²⁹ Isto, str. 81-83

²³⁰ Isto, str. 88-89

Ostala centralna rješenja

U drugoj polovici 18. stoljeća javljaju se i rijetki primjerci crkvi elipsoidnog tlocrta od kojih na našem području postoje tri. One nastaju pod utjecajem austrijskog kruga gdje elipsoide upotrebljavaju J. B. Fischer von Erlach, J. L. Hildebrandt i Josef Munggenast, te u neposrednoj blizini u Štajerskoj Johann Fuchs.²³¹ Prva takva crkva s ovalnom lađom jest župna crkva sv. Lovre u Vivodini (dovršena 1754. godine), za koju su sredstva osigurana iz ostavštine hrvatske plemkinje Rosine Jelačić Vojnović.²³² Župa Vivodina tada je bila pod upravom cistercita te dio ljubljanske biskupije, što je utjecalo na odabir stranih graditelja i njihovih specifičnih rješenja. Po sličnosti ju povezuju s crkvama Johanna Fuchsa.²³³

Vrhunsko ostvarenje postignuto je u Selima kod Siska gdje je podignuta crkva sv. Marije Magdalene pod nadzorom kanonika Matije Šanteka Remetinečkog između 1759. i 1765. godine.²³⁴ U tlocrtu se prepoznaje uzdužno položena elipsoidna lađa s izdvojenim pravokutnim svetištem i stiješnjenim zaključkom zaobljenih uglova. Iznad broda uzdiže se visoka kupola s lanternom koja dominira u pogledu iz profila. Predvorje flankiraju dva konkavna zvonika koja sa šatorastim zabatom na kulisnom pročelju stvaraju valovitu liniju. Osim bečkog utjecaja, A. Horvat spominje i talijanski utjecaj u upotrebi pročelja sa dva dominantna zvonika i visokom kupolom koja usredotočuje pogled na središnji prostor.²³⁵

Zadnji primjer nalazi se u Sesvetama u Zagrebu gdje je, za izgradnju župne crkve Svih svetih, bio zadužen prepošt zagrebačke stolne crkve Franjo Popović. Kao i njezine prethodnice, crkvena lađa je elipsoidnog oblika, no ovdje je ona raščlanjena plitkim bočnim kapelama koje su prepoznatljive izvana. Izdvojeno svetište nadsvođeno je plitkom kupolom, a od lađe ga razdvaja svođeni slavaluk koji se ponavlja i kod pjevališta. Iznad lađe izdiže se elipsoidna kupola nad pandativima koja naglašava prostornu jezgru. Bogato raščlanjena fasada s malo dekorativnih detalja omeđena je s dva zvonika koji dominiraju pročeljem, neuobičajeno orijentiranim prema cesti.²³⁶

---

²³¹ Horvat, A. Barok u kontinentalnoj Hrvatskoj. / Horvat, A.; Matejčić, R.; Prijatelj, K. Barok u Hrvatskoj. Zagreb : Sveučilišna naklada Liber [etc.], 1982., str. 54

²³² Cvitanović, Đ. Sakralna arhitektura baroknog i klasicističkog razdoblja. // Sveti trag : devetsto godina umjetnosti Zagrebačke nadbiskupije : 1094-1994 : 10. rujna - 31. prosinca 1994. Zagreb : Zagrebačka nadbiskupija : Institut za povijest umjetnosti : Muzejsko-galerijski centar , 1994., str. 250

²³³ Cvitanović, Đ. Sakralna arhitektura baroknog razdoblja. Knj. 1, Gorički i gorsko-dubički arhidakonat. Zagreb : Društvo povjesničara umjetnosti SR Hrvatske, 1985., str. 114-115

²³⁴ Isto, str. 250

²³⁵ Horvat, A. Barok u kontinentalnoj Hrvatskoj. / Horvat, A.; Matejčić, R.; Prijatelj, K. Barok u Hrvatskoj. Zagreb : Sveučilišna naklada Liber [etc.], 1982., str. 53-54

²³⁶ Cvitanović, Đ. Župna crkva Svih svetih i prepoštova kurija u Sesvetama. // Radovi Instituta za povijest umjetnosti. 9, 14(1990), str. 165

Osim njih, na kraju se stoljeća grade i crkve kružnog oblika čije su karakteristike kružni tlocrt s kupolom i lanternom iznad središnjeg prostora. Najreprezentativnije se podižu na plemićkim posjedima u Vukovini i Dropkovcu kraj Križevaca. Župna crkva Pohoda Blažene Djevice Marije u Vukovini okruglog je tlocrta s kupolom i lanternom nad pandativima, izdvojenim svetištem sa stješnjanim zaključkom, ulaznim prostorom s pjevalištem i karakterističnim zvonikom iza pročelja. U isto vrijeme je sagrađena kapela sv. Franje Ksaverskog u Dropkovcu koja u manjem mjerilu kopira rješenje iz Vukovine zbog čega Đ. Cvitanović navodi da je za oba nacrti zaslužan isti graditelj.²³⁷

Centralni tlocrt koristi se prilikom gradnje župne crkve Presvetog Trojstva u Daruvaru koju naručuje vlastelin Antun Janković, a gradi se od 1764. do 1770. godine. Izvorna dvorska kapela bila je rotunda s kupolom i dva niska bočna zvonika²³⁸, a nakon što je proglašena župnom crkvom 1821. godine, dograđeno je svetište s kupolom, te krajem 19. stoljeća, zvonik ispred pročelja. Iako se barokni detalji vide u upotrebi tornjeva i kupole, župna crkva u Daruvaru smatra se prvom ranoklasicističkom crkvom, a ovakav oblik rotonde ponovit će se u gradnji kapele svetog Franje Ksaverskog u Dropkovcu u Zagrebačkoj županiji.²³⁹

Longitudinalne jednobrodne crkve

U posljednjoj trećini 18. stoljeća na ovom se području izgrađuju izdužene jednobrodne crkve s češkim svodovima koji mijenjaju dotadašnju prostornu artikulaciju. Crkve velikih dimenzija grade se u župnim središtima te dominiraju i upravljaju krajolikom. Neki od primjera u goričkom i gorsko-dubičkom arhiđakonatu su župna crkva sv. Nikole u Jastrebarskom (1771.-1788.), župna crkva sv. Ilije u Lipniku (1770.-1775.), župna crkva sv. Nikole u Kostajnici (od 1771. godine) te župna crkva Presvetog Trojstva u Dubici (od 1771. godine).²⁴⁰ U crkvi u Jastrebarskom lađa crkve podijeljena je na dva jednaka jarma uzidanim stupovima te je svođena češkim kapama. Svetište pravokutnog tlocrta sa stješnjanim zaključkom od broda razdvaja svođeni slavaluk i trijumfalni luk koji daju crkvi kasnobarokni osjećaj. Crkva u Lipiku nastaje tijekom tri razdoblja – izgradnjom zvonika u prvoj, zidanog

---

²³⁷ Cvitanović, Đ. Sakralna arhitektura baroknog i klasicističkog razdoblja. // Sveti trag : devetsto godina umjetnosti Zagrebačke nadbiskupije : 1094-1994 : 10. rujna - 31. prosinca 1994. Zagreb : Zagrebačka nadbiskupija : Institut za povijest umjetnosti : Muzejsko-galerijski centar , 1994., str. 251

²³⁸ Horvat, A. Barok u kontinentalnoj Hrvatskoj. / Horvat, A.; Matejčić, R.; Prijatelj, K. Barok u Hrvatskoj. Zagreb : Sveučilišna naklada Liber [etc.], 1982., str. 55

²³⁹ Cvitanović, Đ. Sakralna arhitektura baroknog i klasicističkog razdoblja. // Sveti trag : devetsto godina umjetnosti Zagrebačke nadbiskupije : 1094-1994 : 10. rujna - 31. prosinca 1994. Zagreb : Zagrebačka nadbiskupija : Institut za povijest umjetnosti : Muzejsko-galerijski centar , 1994., str. 254

²⁴⁰ Cvitanović, Đ. Sakralna arhitektura baroknog razdoblja. Knj. 1, Gorički i gorsko-dubički arhiđakonati. Zagreb : Društvo povjesničara umjetnosti SR Hrvatske, 1985., str. 83

svetišta u drugoj te lađe podijeljene na tri jarma u trećoj etapi. Zbog sličnosti s crkvom u Jastrebarskom vrlo se vjerojatno radi o istoj radionici. U crkvi sv. Nikole u Kostajnici zamijećuju se poneki klasicistički detalji pa tako longitudinalna uska lađa svođena češkom kapom ima prigradenu bočnu kapelu te je osvijetljena visokim prozorima.²⁴¹ U Dubici je kasnijim zahvatom proširivanja pjevališta izgubljen prvobitni dojam unutrašnjosti. U crkvi se isprepliću kasnobarokni (baze stupova, stješnjeni luk pred svetištem, prozori s natprozornicima) i rokoko detalji (iluzionistički slikan retabl i drvorezbareni oltari).²⁴²

U ovom vremenskom razdoblju izgrađene su dvije značajne crkve sa kojima započinje rani klasicizam u ovim krajevima. U Petrinji je 1780. godine dovršena župna crkva sv. Lovre koja je građena prema projektu Generalkomande pod nadzorom vojnih inženjera te zbog toga odskače od propisanih planova.²⁴³ Stradala je tijekom 1991. i 1992. godine u Domovinskom ratu te je potom ponovno podignuta na starom mjestu. Uporabom baroknih i klasicističkih karakteristika dostiže kasnobarokni gesamkunstwerk. Crkva je križnog tlocrta s kapelom i sakristijom uz svetište koji je zamjetljiv izvana. Osvjetljenje koje dolazi iz luneta u gornjoj razini crkve barokna je karakteristika dok suzdržana oprema unutrašnjosti ukazuje na klasicizam.²⁴⁴

I u Bjelovaru, prema projektu vojnog inženjera G. d'Ustricha²⁴⁵, nastaje župna crkva sv. Terezije koju grade pijaristi iz Marče, Hubert i Ignacije Diviš, između 1765. i 1771. godine.²⁴⁶ Ova longitudinalna crkva s proširenom lađom u poprečnoj osi, na pročelju je raščlanjena pilastrima s polukapitelima i nišama iznad kojeg se izdiže kasnobarokni zvonik, te je spojena s pročeljem samostanskih krila.²⁴⁷

---

²⁴¹ Srušena za vrijeme srpske agresije 1991. godine te zbog nedostataka financijskih sredstava još nije obnovljena; vidi Sakralni objekti. Grad Hrvatska Kostajnica. URL: <http://www.hrvatska-kostajnica.hr/sakralni-objekti> (23.5.2017.)

²⁴² Cvitanović, Đ. Sakralna arhitektura baroknog razdoblja. Knj. 1, Gorički i gorsko-dubički arhiđakonat. Zagreb : Društvo povjesničara umjetnosti SR Hrvatske, 1985., str. 82-84

²⁴³ Isto, str. 85

²⁴⁴ Cvitanović, Đ. Sakralna arhitektura baroknog i klasicističkog razdoblja. // Sveti trag : devetsto godina umjetnosti Zagrebačke nadbiskupije : 1094-1994 : 10. rujna - 31. prosinca 1994. Zagreb : Zagrebačka nadbiskupija : Institut za povijest umjetnosti : Muzejsko-galerijski centar , 1994., str. 254

²⁴⁵ Isto, str. 255

²⁴⁶ Škiljan, F. Kulturno-historijski spomenici Moslavine i Kalničko-bilogorskog prigorja : s pregledom povijesti Moslavine i Kalničko-bilogorskog prigorja od prapovijesti do 1881. Zagreb : Srpsko narodno vijeće, 2011., str. 179

²⁴⁷ Horvat, A. Barok u kontinentalnoj Hrvatskoj. / Horvat, A.; Matejčić, R.; Prijatelj, K. Barok u Hrvatskoj. Zagreb : Sveučilišna naklada Liber [etc.], 1982., str. 57

C.) KAPELA U POGANČECU U KONTEKSTU SAKRALNE UMJETNOSTI KRAJA 18. STOLJEĆA U SJEVEROZAPADNOJ HRVATSKOJ

Kapela sv. Marije Lauretanske u Pogančecu stilski pripada baroknom klasicizmu. U tlocrtnom rješenju prepoznaju se karakteristike tipičnih loretskih kapela poput jedinstvenog prostora lađe s bačvastim svodovima, izdignutim užim svetištem, popločanim podom te uskim nišama u bočnim zidovima.²⁴⁸ Ova činjenica može se objasniti utjecajem grafika koje su širile ovakav tip izgradnje, no također možda ima istine i u spomenutoj legendi koja kaže da je župnik Švangel model za izgradnju donio osobno iz Loreta. Pročelje je oblikovano na uobičajen kasnobarokni način gdje je donja zona razdijeljena korintskim polustupovima koji nose gređe iznad kojih je trokutasti zabat, a čiji izvori potječu od Palladia i njegove primjene motiva antičkog hrama.²⁴⁹ Specifično za kasnobaroknu gradnju je i tzv. centrirani zabatni zvonik u glavnoj osi na pročelju koji pak uzrokuje korištenje masivnih stupova koji nose pjevalište.²⁵⁰ No, promjene se očituju u zamjeni aktivnih nosača sa zidova na stupove koji nose kupolu, te stubove u svetištu. Ovakvo rješenje karakteristično je za klasicizam.²⁵¹ Specifično za klasicizam također je i racionalistički pristup oblikovanja na suzdržan prostor sa samo potrebitim stvarima²⁵² što se prepoznaje i ovdje u oblikovanju jedinstvenog centralnog broda s konkavnim nišama te izravnim pogledom na glavni oltar i svetište.

U drugoj polovici 18. stoljeća područje sjeverozapadne Hrvatske pripadalo je teritoriju Zagrebačke biskupije koja 1789. godine provodi crkvenu reformu te osniva 104 nove župe, pod nadzorom biskupa Maksimilijana Vrhovca.²⁵³ Za mnoge podignute crkve koristit će se kasnobarokno-klasicistički stil koji je bio u upotrebi i do sredine 19. stoljeća. Na slijedećim primjerima može se pratiti korištenje ovakvog stila na cijelom teritoriju, ali i mnoge sličnosti s kapelom u Pogančecu.

---

²⁴⁸ Šourek, D. Loretska (Lauretanska) kapela uz crkvu Uznesenja bl. Djevice Marije u Varaždinu. // 800 godina slobodnog kraljevskog grada Varaždina : 1209.-2009. : zbornik radova sa Znanstvenog skupa održanog 3. i 4. prosinca 2009. godine u Varaždinu / glavni urednici Miroslav Šicel, Slobodan Kaštela. Varaždin : Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstveni rad : Grad Varaždin : Varaždinska županija, 2009., str. 697

²⁴⁹ Botica, D. Klasicizam i barokni klasicizam u sakralnoj arhitekturi sjeverozapadne Hrvatske. // Klasicizam u Hrvatskoj : zbornik radova sa znanstvenog skupa, [Zagreb, 30. i 31. svibnja 2014.]. Zagreb : Institut za povijest umjetnosti, 2016., str. 54

²⁵⁰ Cvitanović, Đ. Sakralna arhitektura baroknog razdoblja. Knj. 1, Gorički i gorsko-dubički arhidakonat. Zagreb : Društvo povjesničara umjetnosti SR Hrvatske, 1985., str. 92

²⁵¹ Horvat, A. Barok u kontinentalnoj Hrvatskoj. / Horvat, A.; Matejčić, R.; Prijatelj, K. Barok u Hrvatskoj. Zagreb : Sveučilišna naklada Liber [etc.], 1982., str. 62

²⁵² Botica, D. Klasicizam i barokni klasicizam u sakralnoj arhitekturi sjeverozapadne Hrvatske. // Klasicizam u Hrvatskoj : zbornik radova sa znanstvenog skupa, [Zagreb, 30. i 31. svibnja 2014.]. Zagreb : Institut za povijest umjetnosti, 2016., str. 57

²⁵³ Isto, str. 61

Župna crkva sv. Petra Apostola smještena na području nekadašnje utvrde u Ivanić-Gradu, podignuta je 1831. godine u kasnobaroknoj tradiciji s utjecajem klasicizma. Jednobrodna građevina pravokutnog je tlocrta s užim, zaobljenim svetištem i nadsvođenom unutrašnjosti češkim kapama. Glavno pročelje klasicističkih stilskih značajki raščlanjeno je pilastrima, dok se u središnjem pojasu nalazi portal, a iznad pročelja zvonik. Obnovljena je 1908. godine.²⁵⁴

U Kraljevcu na Sutli, na mjestu starije zidane crkve, 1836. godine sagrađena je nova župna crkva Presvetog Trojstva. Jednostavnom i skladnom vanjštinom klasicističkog stila dominira zvonik građen prema uzoru starog zvonika zagrebačke katedrale, a unutrašnjost s kvadratnim brodom i užim svetištem nadsvođenim češkim kapama te svođenim slavlukom slijedi kasnobaroknu tradiciju.²⁵⁵

Crkva sv. Jelene Križarice u Zaboku „jedan je od najboljih primjera baroknog klasicizma u Zagorju s rijetkim i izuzetno kvalitetnim primjerom klasicističkih portala u Hrvatskoj.“²⁵⁶ Gradi se između 1782. i 1827. godine. Prostorna organizacija centraliziranog broda kvadratnog tlocrta s potisnutim bočnim zidovima s upisanim stješnjenim kapelama proizašla je iz četverolisnih crkava. Brod i svetište su razdvojeni svođenim slavlukom, a nadsvođeni češkim kapama. Pročelje je raščlanjeno visokim pilastrima u donjoj zoni te zabatom i volutnim završecima u gornjoj zoni sa zvonikom iza pročelja. Istaknuti portal ulaza potpuno je klasicistički oblikovan.²⁵⁷

Još jedan primjer kasnobarokno-klasicističkih značajki nalazi se u Đelekovcu. Župna Crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije, podignuta od 1789. do 1792. godine, kasnobaroknih je obilježja s klasicističkim detaljima i inventarom iz prve polovice 19. stoljeća. Ona je jednobrodna građevina sa zaobljenim svetištem i sakristijom te zvonikom iznad pročelja.²⁵⁸

Župna crkva sv. Roka u Koprivničkim Bregima podignuta je između 1790. godine (postaje samostalna župa) i 1799. godine, dok su zvonik i inventar dovršeni 1805. godine.²⁵⁹

---

²⁵⁴ Škiljan, F. Kulturno-historijski spomenici Moslavine i Kalničko-bilogorskog prigorja : s pregledom povijesti Moslavine i Kalničko-bilogorskog prigorja od prapovijesti do 1881. Zagreb : Srpsko narodno vijeće, 2011., str. 31

²⁵⁵ Isto, str. 298-300

²⁵⁶ Registar kulturnih dobara. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. URL: <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212> (22. travanj 2017.)

²⁵⁷ Škiljan, F. Kulturno-historijski spomenici Moslavine i Kalničko-bilogorskog prigorja : s pregledom povijesti Moslavine i Kalničko-bilogorskog prigorja od prapovijesti do 1881. Zagreb : Srpsko narodno vijeće, 2011., str. 650

²⁵⁸ Feletar, D. Spomenici kulture i povijesti u općini Koprivnica. Koprivnica : Muzej grada Koprivnice, 1992., str. 45

²⁵⁹ Isto, str. 85

Ponavljaju se kasnobarokni detalji poput jednobrodne građevine pravokutnog tlocrta s užim zaobljenim svetištem, češkim kapama u unutrašnjosti, te zvonikom u glavnoj osi pročelja.²⁶⁰

Župna crkva sv. Katarine u Hlebinama jednobrodna je građevina sagrađena u kasnobarokno-klasicističkom slogu 1834. godine na mjestu stare drvene.²⁶¹

Crkva Svetog Trojstva u Legradu gradi se od 1769. do 1783. godine, te je kasnobarokna jednobrodna građevina sa zaobljenim svetištem, sakristijom s oratorijem te zvonikom na klasicističkom pročelju.²⁶² Klasicistički je i glavni oltar te zidne slike koje pripadaju tirolskoj iluzionističkoj školi kasnobarokno-klasicističkih obilježja s kraja 18. i početka 19. stoljeća.²⁶³

Župna crkva sv. Marka evanđelista u Sigecu također je kasnobarokno-klasicistička građevina građena, no nastaje u 19. stoljeću, između 1805. i 1812. godine.²⁶⁴ Jednobrodna crkva sa zaobljenim, užim svetištem čija je unutrašnjost nadsvođena češkim kapama. Iznad glavnog pročelja raščlanjenog pilastrima nalazi se zvonik.²⁶⁵

Usporedbom spomenutih građevina i kapele u Pogančecu uočava se korištenje istog rješenja longitudinalne jednobrodne crkve s užim svetištem i nadsvođenom unutrašnjosti češkim kapama. Vidimo ga u Ivanić-Gradu, Kraljevcu na Sutli, Koprivničkim Bregima i u Sigecu. U većini primjera prisutan je i tipični zvonik iznad pročelja u centralnoj osi s glavnim portalom (Zabok, Đelekovec, Legrad i ostali spomenuti). No ono po čemu kapela u Pogančecu odudara je upotreba polustupova u raščlambi pročelja (za razliku od pilastara na ostalima) te gređa i zabata ispod zvonika (ovakvo rješenje naći će se u Ivanić-Gradu). Jedinstveno za Pogančec je također i kupola u središtu lađe koju nose masivni stubovi. Ovakvi se pak detalji nalaze u bazilici u Loretu (kupola iznad Svete kuće i mramornog hrama na kojem se nalaze polustupovi s gređem) što je mogao biti uzor za odabir takvog rješenja kojeg ne nalazimo na našem području.

---

²⁶⁰ Registar kulturnih dobara. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. URL: <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212> (22. travanj 2017.)

²⁶¹ Feletar, D. Spomenici kulture i povijesti u općini Koprivnica. Koprivnica : Muzej grada Koprivnice, 1992., str. 51

²⁶² Horvat, A. Spomenici arhitekture i likovnih umjetnosti u Međumurju. Zagreb : Konzervatorski zavod, 1956., str. 132

²⁶³ Registar kulturnih dobara. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. URL: <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212> (22. travanj 2017.)

²⁶⁴ Feletar, D. Spomenici kulture i povijesti u općini Koprivnica. Koprivnica : Muzej grada Koprivnice, 1992., str. 131

²⁶⁵ Registar kulturnih dobara. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. URL: <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212> (22. travanj 2017.)

9. ZAKLJUČAK

Kapela sv. Marije Lauretanske u selu Pogančec jedna je od prvih građevina kasnobaroknog stila s primjesama klasicizma na području sjeverozapadne Hrvatske. Današnja crkva dovršena je 1780. godine što potvrđuje natpis na originalnim drvenim vratima. Nastala je kao zavjetna kapela plemenitaša Antuna Petričevića nakon njegova povratka iz Sedmogodišnjeg rata. Kapela je tijekom stoljeća stradala u potresu, bila nezbrinuta od strane župe te je, zbog nejednolikosti tla na kojem je postavljena, potonula zbog čega je 2005. godine započeta restauracija koja traje do danas.

Kapela je longitudinalna jednobrodna građevina sa zaobljenim svetištem, malo užim od lađe i podignutim za dvije stepenice te zvonikom iznad pročelja što upućuje na kasni barok. Osobitost kapele jest smještaj četiri stupa na visokim bazama u središtu lađe koji nose kupolu, te četiri stuba u svetištu čime se premješta uloga nosača sa zidova na stubove što je pak značajka klasicizma. Usprkos ovakvom razmještaju, kapela nije trobrodna jer su nosači smješteni preblizu zidova kako bi tvorili prostor za puk. Zbog toga je kapela jedinstvena na ovom području te ne možemo govoriti o tlocrtnoj povezanosti s drugim primjerima ovog razdoblja. Međutim, ovdje se možemo osvrnuti na informaciju o župniku Švagelu koji je prema predaji osobno otišao u Loreto po plan za izgradnju kapele.

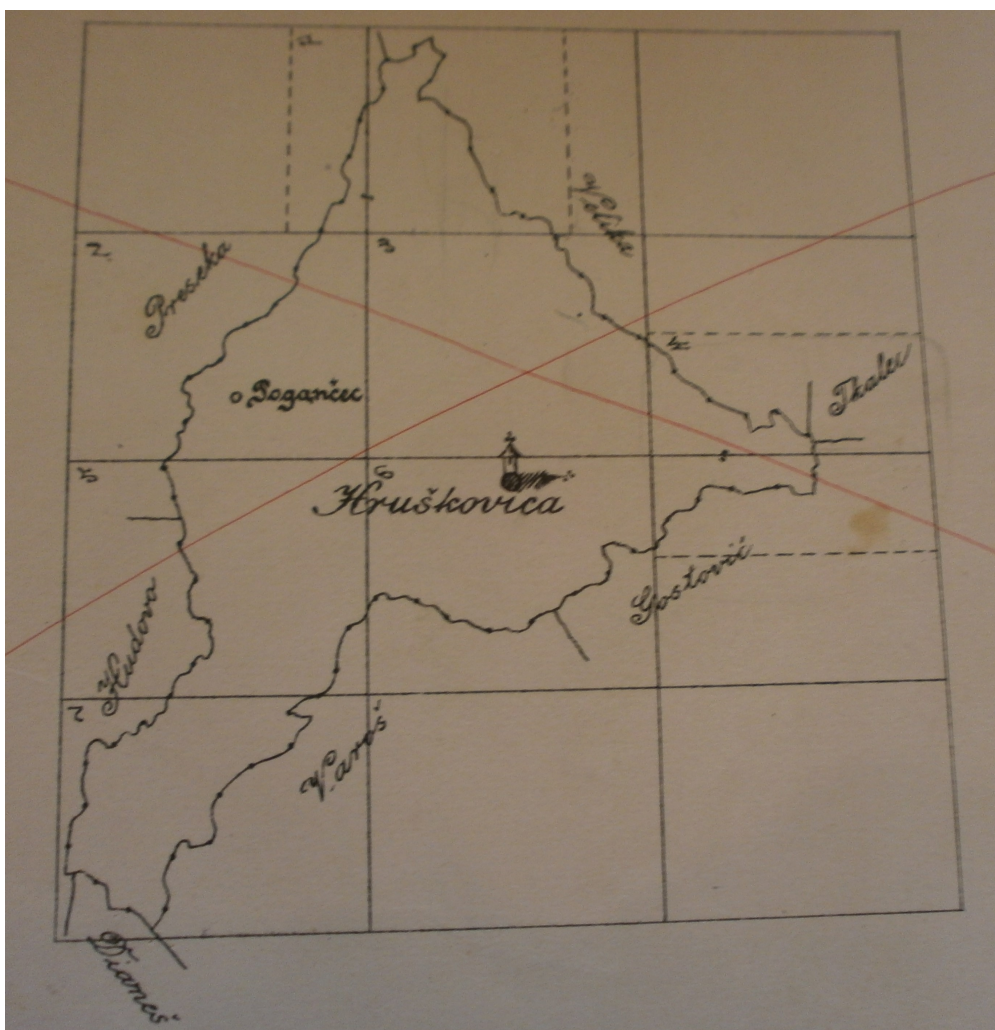
Kult štovanja Marije Lauretanske potječe iz kasnog 13. i ranog 14. stoljeća kada su, prema legendi, anđeli prenijeli Svetu kuću u kojoj je živjela Marija s djetetom Isusom iz Nazareta u Loreto 1294. godine. Mjesto na kojem se kućica „smjestila“ ubrzo postaje prometno hodočasničko mjesto zbog čega se krajem 15. stoljeća podiže monumentalna bazilika, a početkom 16. stoljeća mramorni hram koji opasuje samu kućicu. Loreto postaje jedno od najvažnijih hodočasnih mjesta u Europi čime se kult štovanja Marije od Loreta također vrlo brzo širi. Tijekom 16. i 17. stoljeća nastaju grafike s prikazom kuće i bazilike koje zatim postaju model za izgradnju mnogih loretskih crkvi i kapela u Europi. Glavne karakteristike tih kapela su jedna longitudinalna lađa s bačvastim svodom i okulusom iznad profiliranog vijenca, izdignuto svetište, cigleni ili kameni zid, uzidana drvena greda, ostaci zidnih slika, oltarni stol s rešetkastom pregradom, kip Crne Bogorodice u lučno zaključenoj niši, vrata prema svetištu iza pregrade te dvojna vrata za vjernike. Stoga bi se moglo zaključiti da je predaja o Švagelu moguća jer je, osim tipičnog jednobrodnog prostora s povišenim užim svetištem te bačvastim svodovima, upotreba kupole u tako malom prostoru moguće pozivanje na kupolu bazilike u Loretu.

Klasicističke značajke uočavaju se u racionalističkom pristupu izgradnji gdje je scenični doživljaj zrelog baroka zamijenjen skladnošću prostora te usmjeravanjem na svetište, a koji postaje jedno od glavnih značajki reduciranih crkvi jozefinskih reformi kraja 18. stoljeća. Suprotno tome, južno pročelje je oblikovano na uobičajen kasnobarokni način s donjom zonom razdijeljenom korintskim polustupovima koji nose gređe te trokutastim zabatom s potisnutim volutnim završecima i zvonikom u središnjoj osi glavnog portala. Ovaj tip tzv. zabatnog zvonika i zvonika iza pročelja uvodi se u arhitekturu u ranom 18. stoljeću te postaje integralni dio kasnobarokne gradnje.

Kapela sv. Marije Lauretanske u Pogančecu vrijedan je spomenik kasnobaroknog klasicizma sjeverozapadne Hrvatske, a ipak je izostavljen ili preskočen iz mnogobrojne literature. Uvidom u kanonske vizitacije vidljiva je povijest nastanka i održavanja kapele kao i uloga vlastelina i župe. Podatak o graditelju nije zapisan, no tlocrtno je i stilski očita povezanost s matičnim hodočasničkim mjestom, no i praćenje lokalne tradicije. Kapela je nažalost u lošijem stanju jer je svojim dimenzijama i potrebama prevelika za malo selo čije stanovništvo pripada župi s velikom, starijom, župnom crkvom. No, kako je restauracija Konzervacijskog zavoda u Zagrebu u tijeku, možda će i ona s vremenom dobiti značaj kakav s razlogom zaslužuje.

10. SLIKOVNI PRILOZI

Slika br.1 Smještaj sela Pogančec u općini Hruškovica iz 1859. godine (reambulirano 1888. godine)

Slika br. 2 Pogančec 1859. godine

Slika br. 3 Bojišta u Sedmogodišnjem ratu

Slika br. 4 - Freske na istočnom zidu središnje dvorane u dvorcu Brezovica (Bitka kod Leignitza 1760., Blokada Praga 1757.)

Slika br. 5 Freska Opsada Galtza (24.5-11.7.1760) na sjevernom zidu dvorane (lijevo)

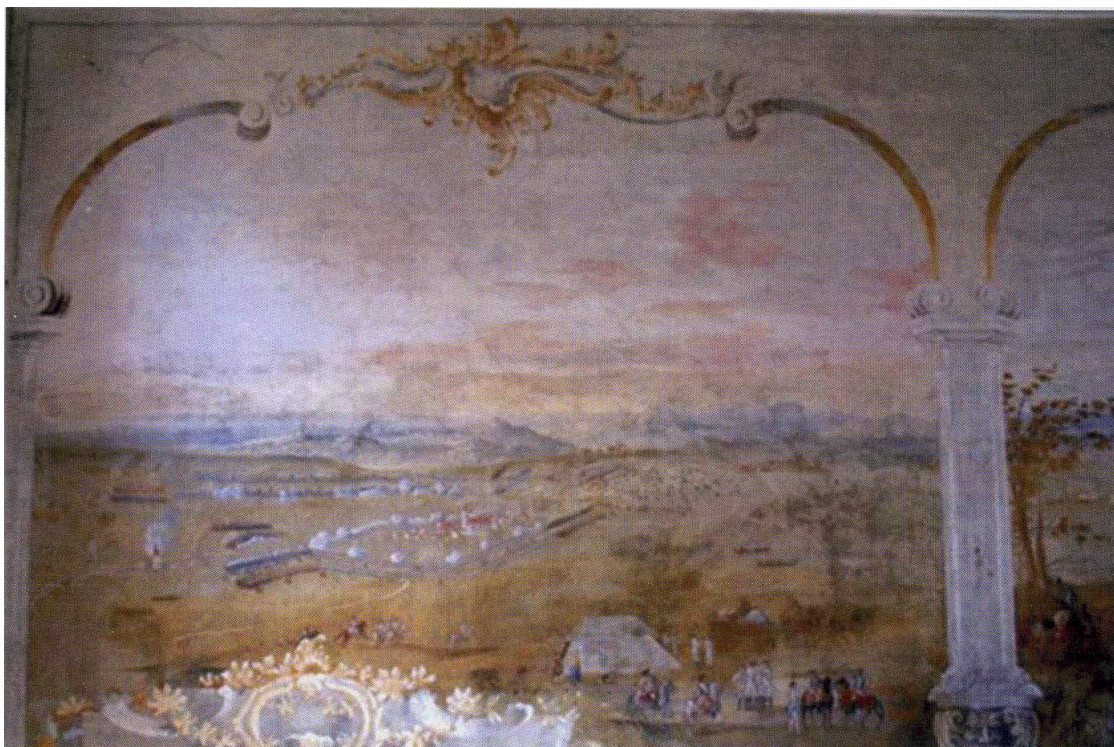

Slika br. 6 Freska Opsada Olmütza (6.5-6.6.1758.) na sjevernom zidu dvorane (desno)

Slika br. 7 Freska Napad kod Görlitza (7.9.1757.) na južnom zidu dvorane (lijevo)
 Slika br. 8 Freska Bitka kod Lobositz (1.10.1756.) na južnom zidu dvorane (desno)

Slika br. 9 Freska Bitka kod Leuthena (5.12.1757.) na zapadnom zidu dvorane

Slika br. 10 Freska Ispad kod Schweindnitza (1.10.1761.) na zapadnom zidu dvorane

Slika br. 11 Titular kapele u Pogančecu 1859. (1888.) godine

Slika br. 12 Stanje 1954. godine – glavno pročelje, sakristija i zapadna strana kapele

Slika br. 13 Stanje 1954. godine - istočna strana kapele

Slika br. 14 a) i b) Stanje 1954. godine - kupola i krov

Slika br. 15 Stanje 1954. godine – lađa i svetište

Slika br. 16 Stanje 1980-ih - glavno pročelje

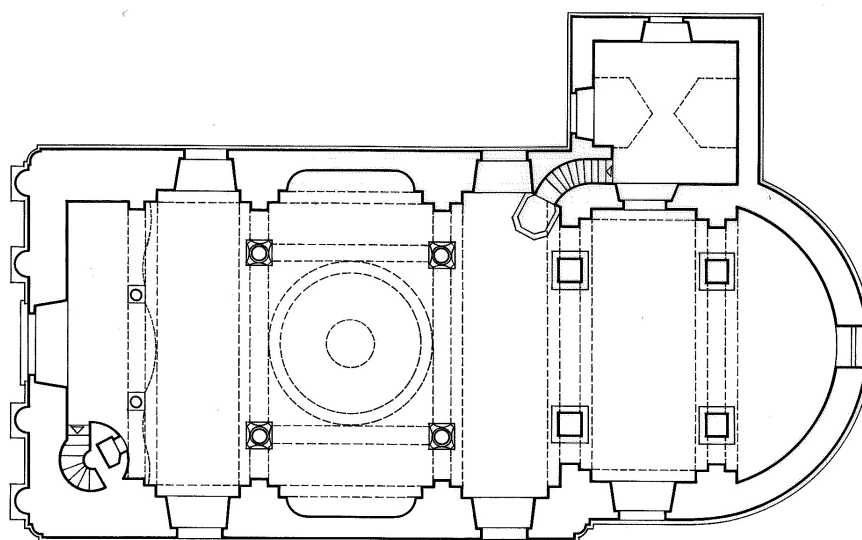
Slika br. 17 Stanje 1980-ih – unutrašnjost

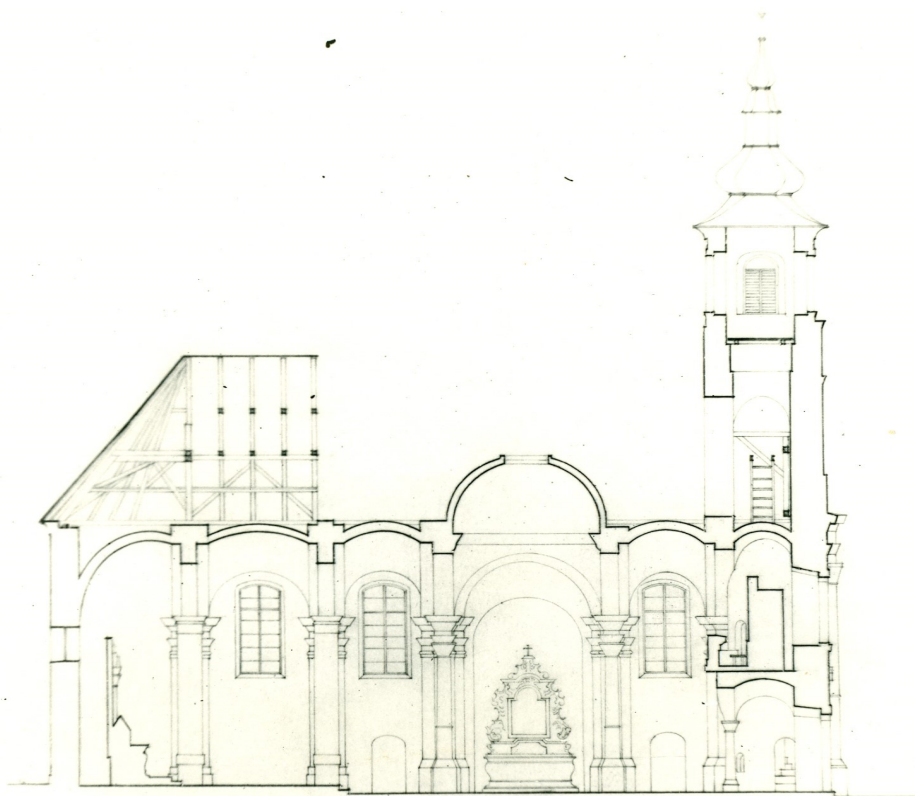
Slika br. 18 Stanje 1990. godine – glavno pročelje kapele (lijevo)

Slika br. 19 Stanje 1990. godine – istočna strana kapele sa sakristijom (desno)

0 10m

Slika br. 20 Tlocrt kapele u Pogančecu

Slika br. 21 Presjek kapele

Slika br. 22 Unutrašnjost kapele, pogled na brod i svetište

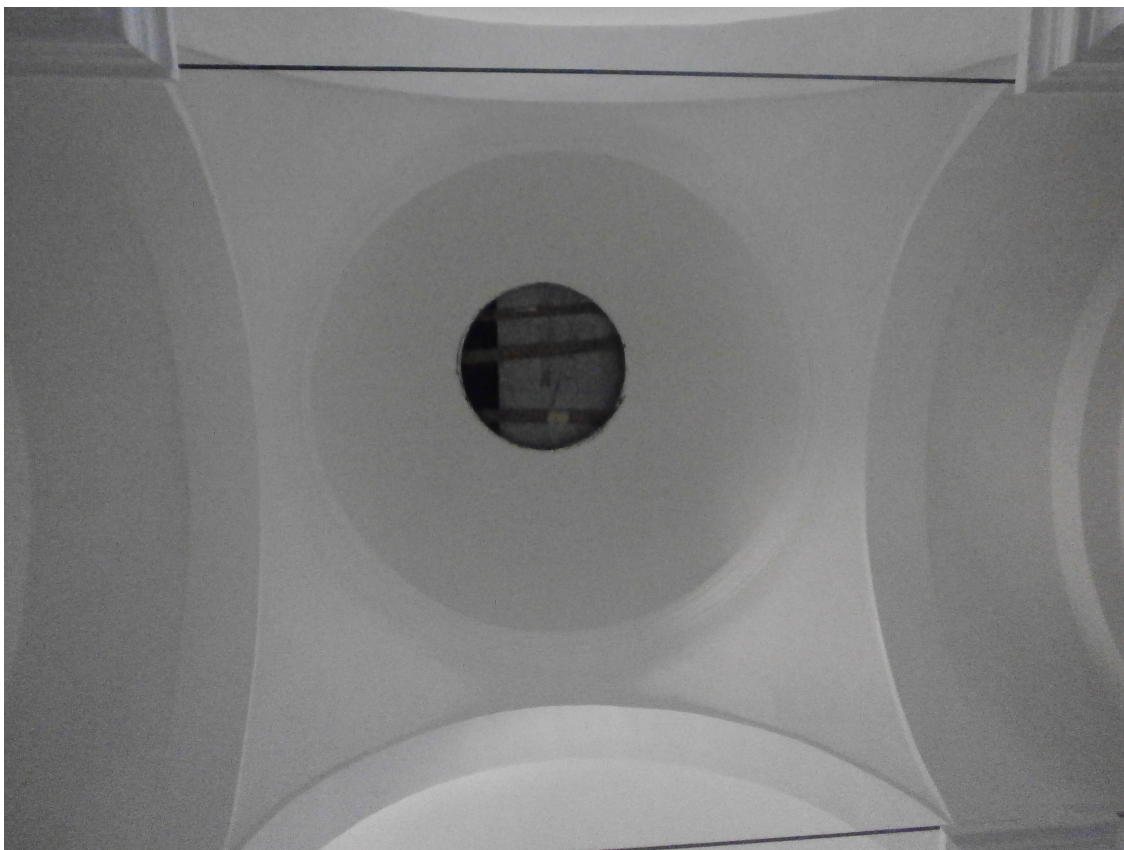

Slika br. 23 Pjevalište s drvenim orguljama iz 1906. godine

Slika br. 24 Kupolasti svod u travejima (češka kapa)

Slika br. 25 Kupola u središnjem traveju

Slika br. 26 Vanjski izgled kupole, skrivene u krovu

Slika br. 27 Nosači u središnjem traveju i pilastri na bočnom zidu

Slika br. 28 i 29 Bočni prozori u prvom (lijevo) i trećem (desno) traveju

Slika br. 30 Prazna niša u trećem traveju, današnje stanje

Slika br. 31 Ispovjedaonica u niši, stanje 1954. godine (danas izgubljeno)

Slika br. 32 Plitka niša u središnjem traveju za smještaj bočnih oltara

Slika br. 33 a) Glavno pročelje prije restauracije, 2005. godine

Slika br. 33 b) Glavno pročelje u tijeku restauracije, 2014. godine

Slika br. 34 Gornja zona pročelja 2014. godine

Slika br. 35 Donja zona pročelja 2014. godine

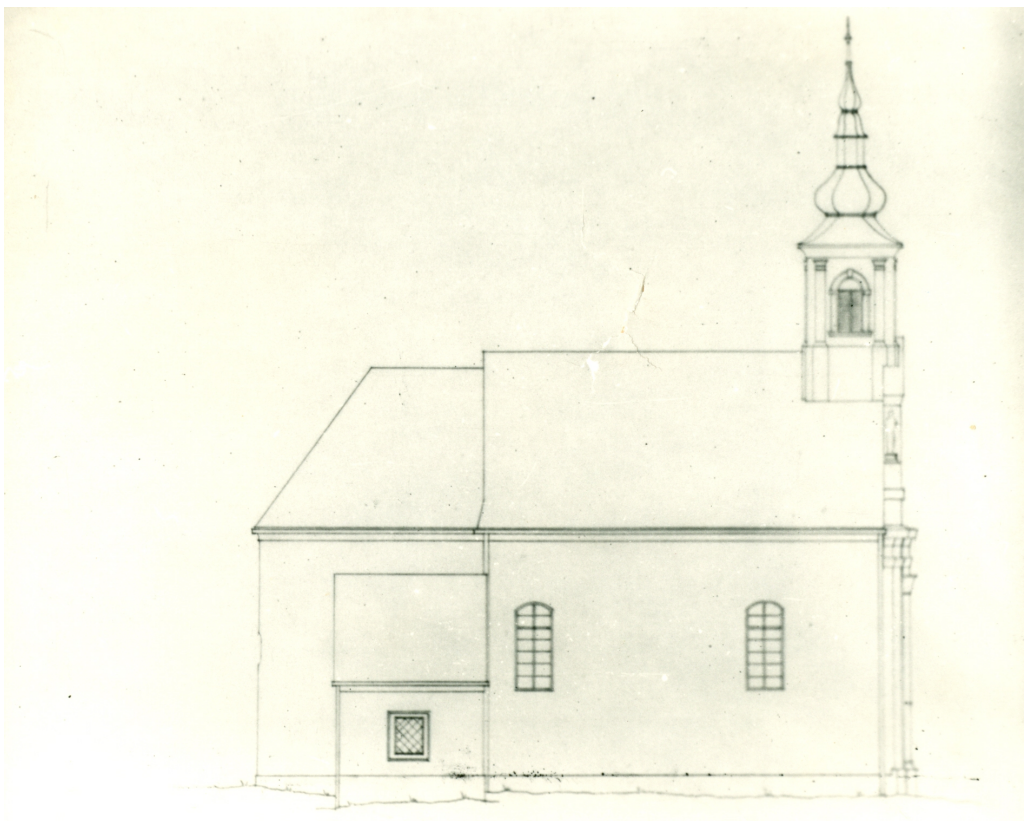

Slika br. 36 Zvonik iznad pročelja

Slika br. 37 Zvono u tornjiću

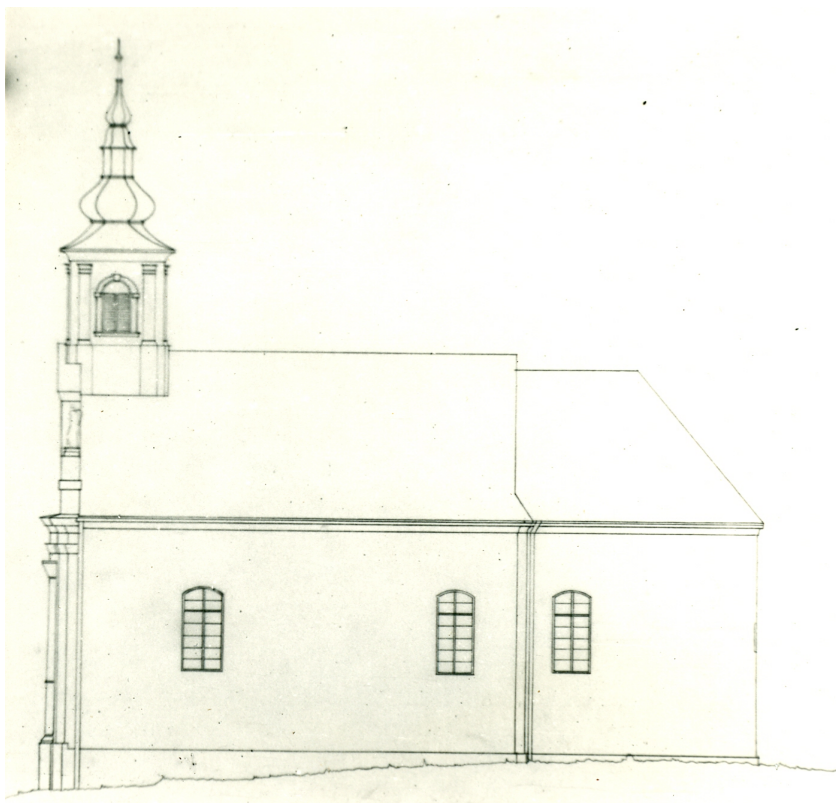

Slika br. 38 Arhitektonska snimka zapadnog pročelja i sakristije iz 1954. godine

Slika br. 39 Zapadno pročelje sa sakristijom 2014. godine

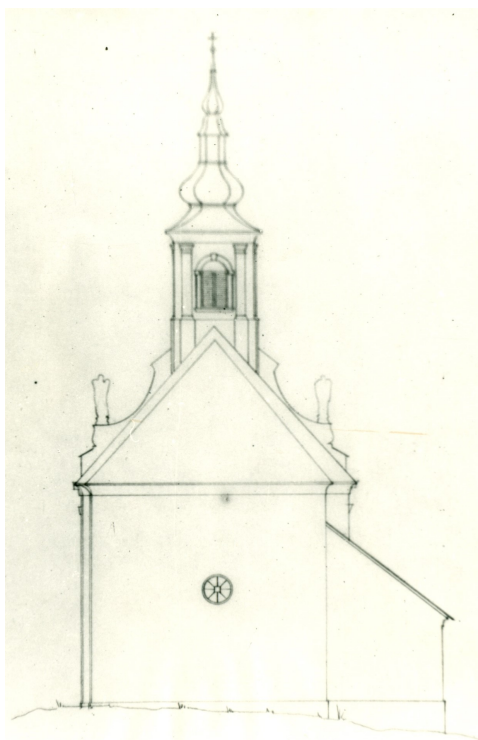

Slika br. 40 Arhitektonska snimka istočnog pročelja kapele iz 1954. godine

Slika br. 41 Istočno pročelje 2014. godine

Slika br. 42 Arhitektonska snimka
sjevernog pročelja (apsida) iz
1954. godine

Slika br. 43 Sjeverno pročelje (apsida) 2014. godine

Slika br. 44 Apsida i sakristija 2014. godine

Slika br. 45 Glavni oltar prije i nakon restauracije

Slika br. 46 Model Svete kućice prije i poslije restauracije

Slika br. 47 Bočni oltar Presvetog Srca Isusovog prije restauracije (lijevo)

Slika br. 48 Oltar sv. Ilije(?) prije restauracije (desno)

Slika br. 49 Propovjedaonica

Slika br. 50 i 51
Drvene orgulje iz 1906. godine

Slika br. 52 Vrata sakristije nakon restauracije

Slika br. 53 Sv. Agata na izvornom mjestu (lijevo)

Slika br. 54 Sv. Apolonija na izvornom mjestu (desno)

Slika br. 55 Kip anđela na jugozapadnoj strani pročelja, na izvornom mjestu

Slika br. 56 Anđeo na jugoistočnoj strani pročelja, na izvornom mjestu

Slika br. 57 Današnji smještaj
skulptura s pročelja, u čekanju
restauratorskih radova

Slika br. 58 Glavne drvene vratnice
nakon restauracije

Slika br. 59 Današnji izgled vrata s vidljivom urezanom godinom i natpisima

Slika br. 60 Prijenos Svete kuće

Slika br. 61 Kompleks i Basilica della Santa Casa u Loretu

Slika br. 62 Bazilika s trgom i Apostolskom (lijevo) te Ilirskom (desno) palačom

Slika br. 63 Unutrašnjost bazilike s mramornim hramom u daljini

Slika br. 64 Sveta kuća s kipom Crne bogorodice

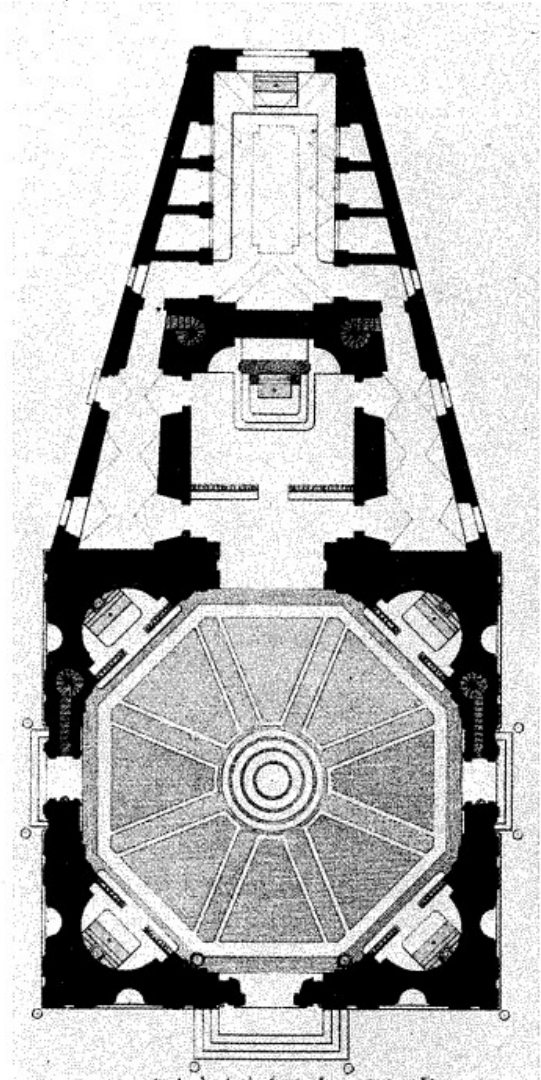
Slika br. 65 Mramorni hram koji opasava Svetu kuću

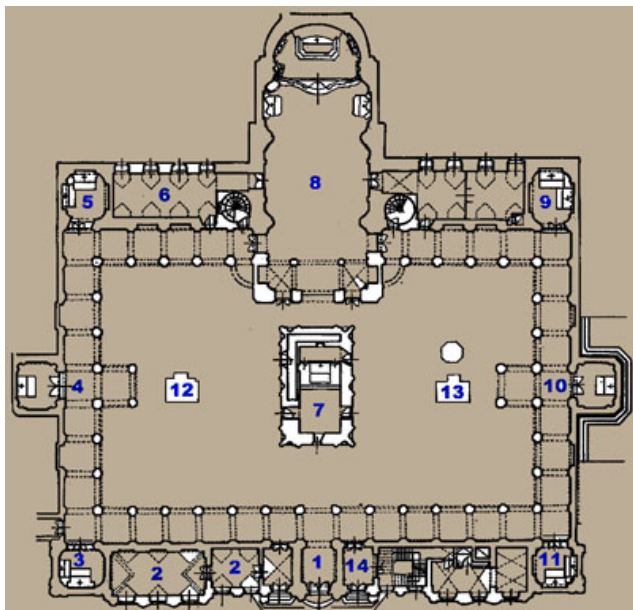
Slika br. 66 Santa Maria di Loreto u Rimu (lijevo)

Slika br. 67 Tlocrt crkve s prezbiterijem (desno)

Slika br. 68 Oslík kupole

Slika br. 69 Tlocrt kompleksa Lorete u Pragu

Slika br. 70 Kompleks Lorete

Slika br. 71 Replika Svete kuće

Slika br. 72 Replika mramornog hrama

Slika br. 73 Unutrašnjost crkve Rođenja Isusa

Slika br. 74 Klaustar s freskama

Slika br. 75 Svetište Majke Božje Trsatske

Slika br. 76 Veliki klaustar

Slika br. 77 Pročelje crkve Gospe Trsatske

Slika br. 78 Unutrašnjost crkve

Slika br. 79 Serafin Schön, Gospa Loretska, zimska samostanska blagavaonica

Slika br. 80 i 81 Kapela Marije
Loretske uz crkvu Uznesenja
Blažene Djevice Marije u Varaždinu

Slika br. 82 Unutrašnjost Loretske kapele

Slika br. 83 Crkva Gospe Delorite u Kuni Pelješkoj

Slika br. 84 Unutrašnjost crkve

Slika br. 85 Župna crkva Gospe Loretske u Arbanasima

Slika br. 86 Grobna kapela Blažene Djevice Marije Lauretanske u Lučkom

Slika br. 87 Crkva sv. Jurja Mučenika u Svetom Jurju na Bregu

Slika br. 88 Lazzaro Bastiani, Gospa od Milosrđa, 1746. god., crkva sv. Frane u Zadru

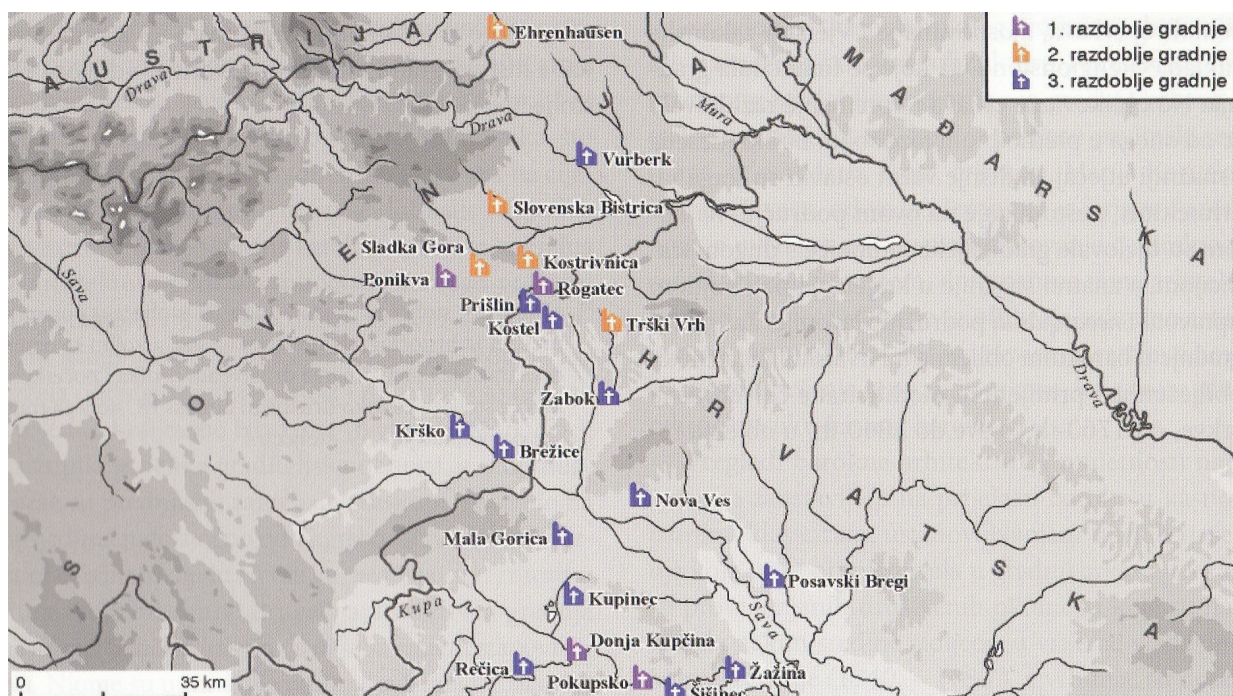
Slika br. 89 Kip Majke Božje Loretske u franjevačkoj crkvi u Karlovcu (lijevo)

Slika br. 90 Kip Majke Božje Loretske u franjevačkoj crkvi u Samoboru (dolje)

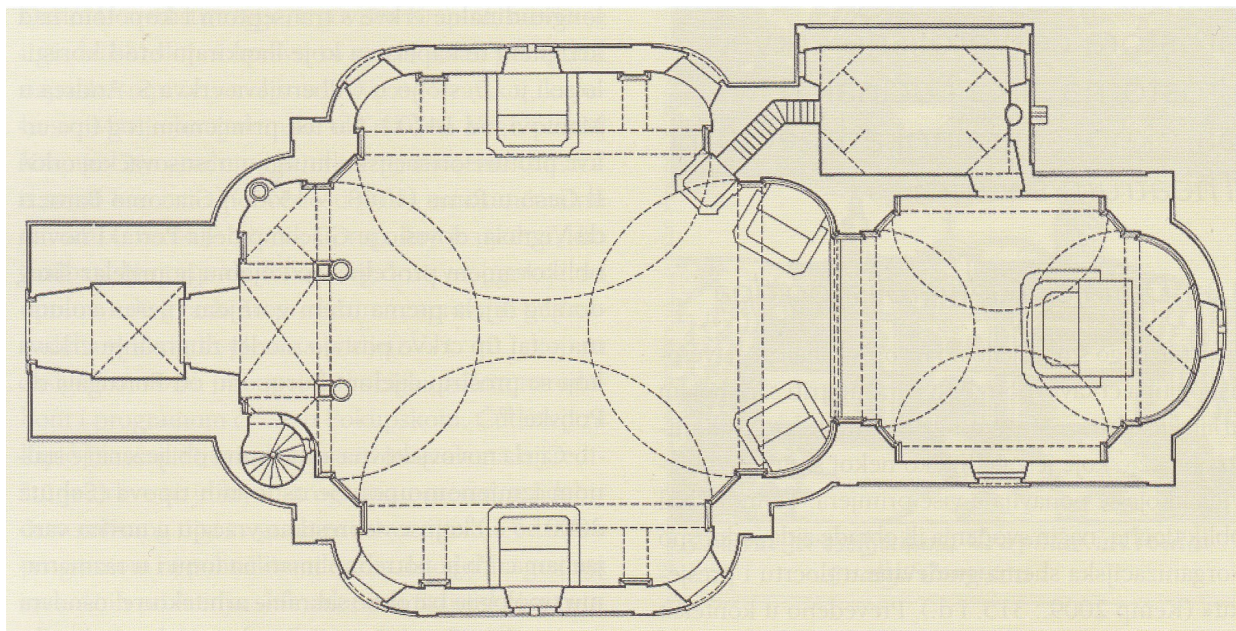

Slika br. 91 Kip Majke Božje Loretske iznad glavnog ulaza u cinktor župne crkve sv. Jurja Mučenika u Sv. Jurju na Bregu (lijevo)

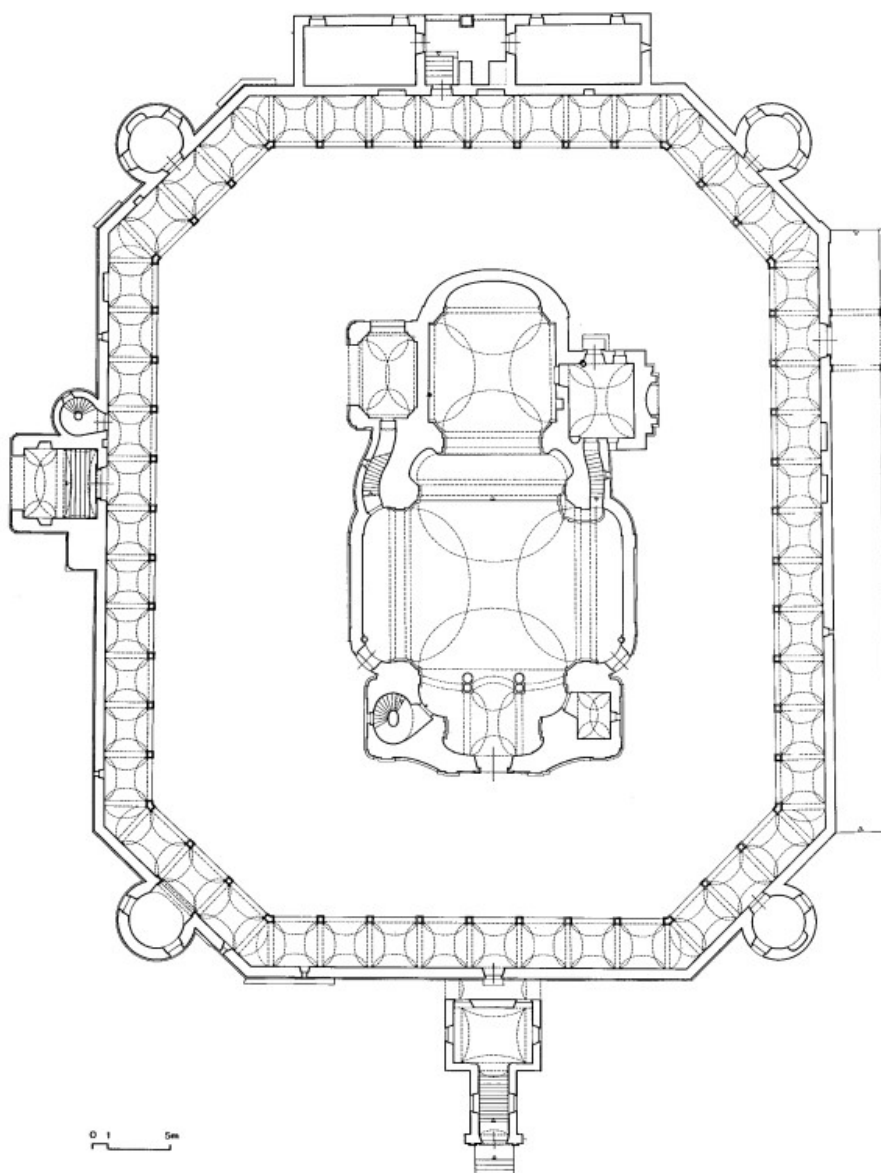

Slika br. 92 Karta sjeverozapadne Hrvatske i Štajerske s ucrtanim četverolistima prema razdoblju gradnje

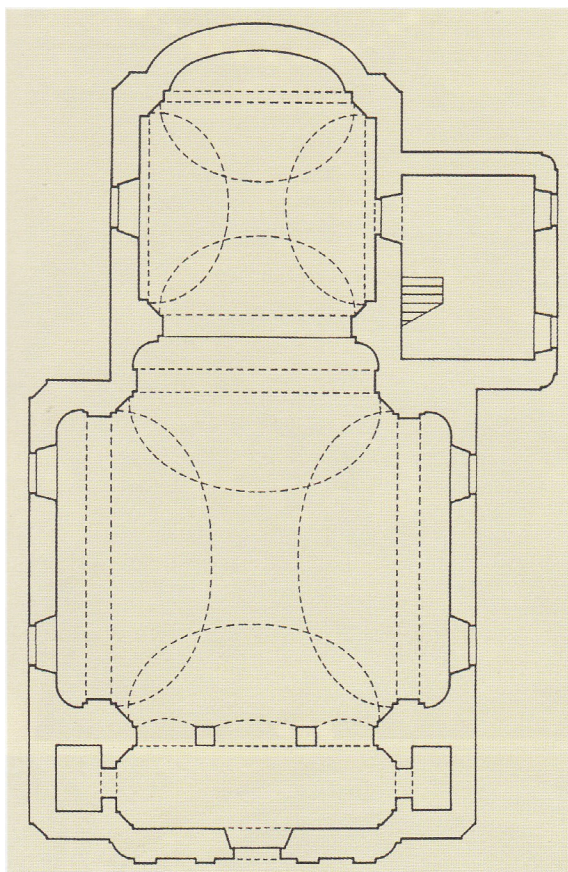

Slika br. 93 Tlocrt crkve sv. Ladislava u Pokupskom

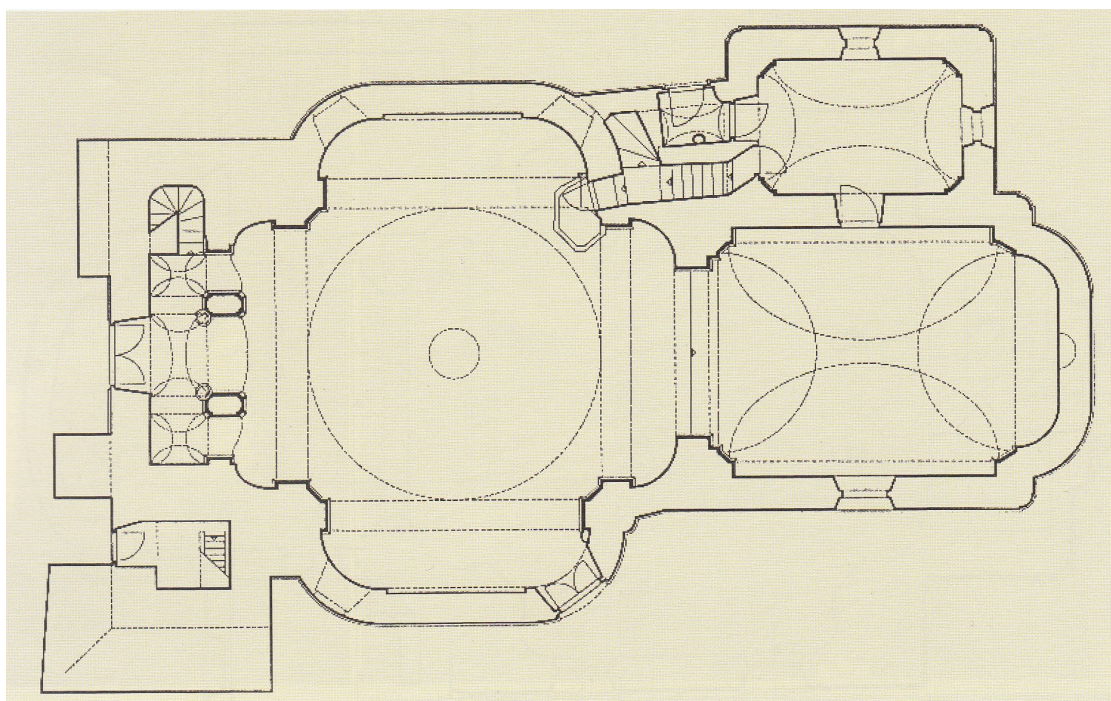

Slika br. 94 Tlocrt crkve Blažene Djevice Marije Jeruzalemske s cinktorom u Trškom Vrh

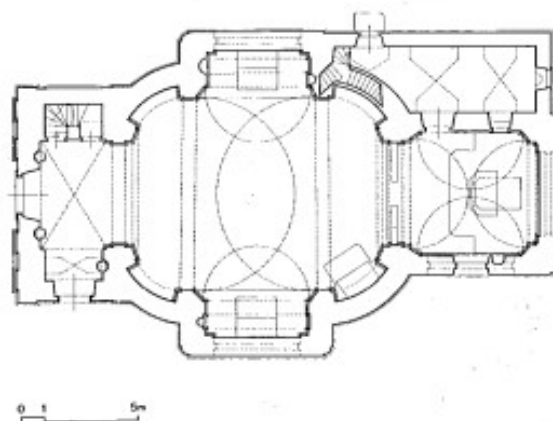

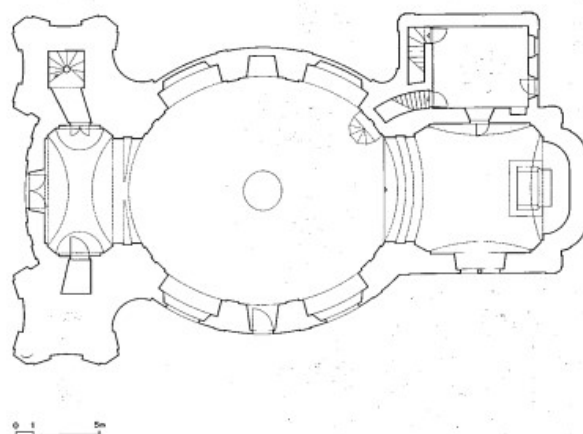
Slika br. 95 Tlocrt crkve sv. Nikole u Žažini

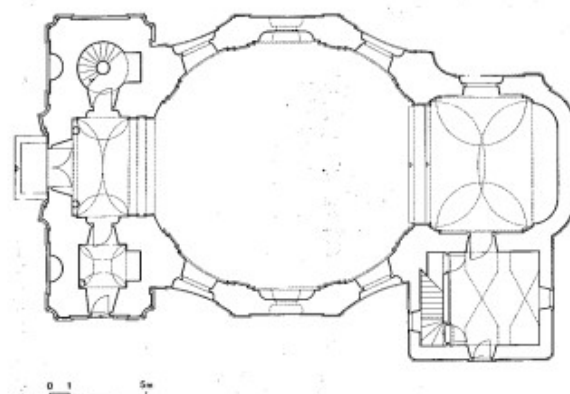
Slika br. 96 Tlocrt crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije u Kupincu

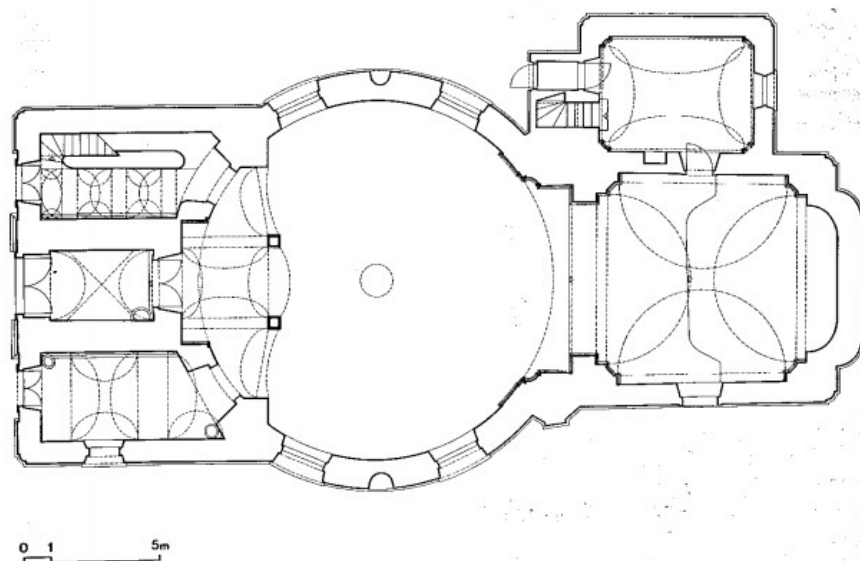
Slika br. 97 Tlocrt župne crkve sv. Lovre Mučenika u Vivodini

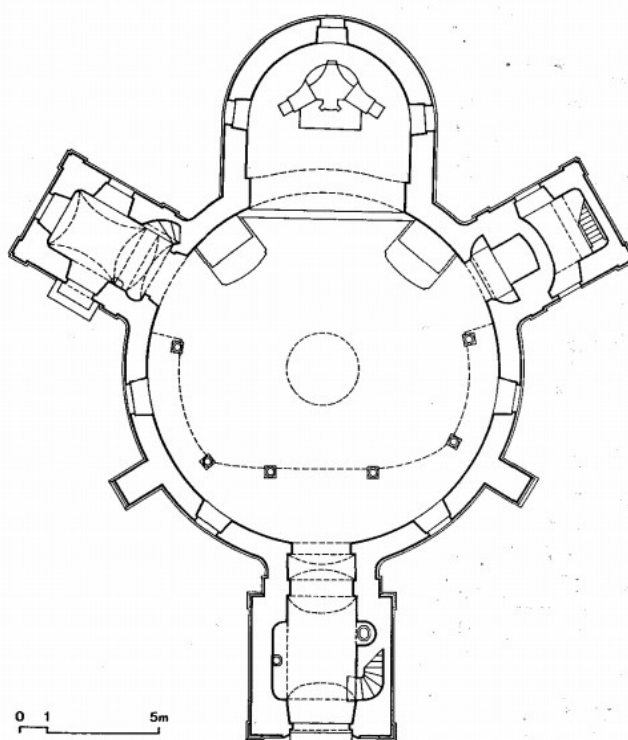
Slika br. 98 Tlocrt župne crkve sv. Marije Magdalene u Selima kraj Siska

Slika br. 99 Tlocrt župne crkve Svih svetih u Sesvetama

Slika br. 100 Tlocrt župne crkve Pohoda Blažene Djevice Marije u Vukovini

Slika br. 101 Tlocrt župne crkve Presvetog Trojstva u Daruvaru

Slika br. 102 Crkva sv. Nikole u Jastrebarskom (lijevo)

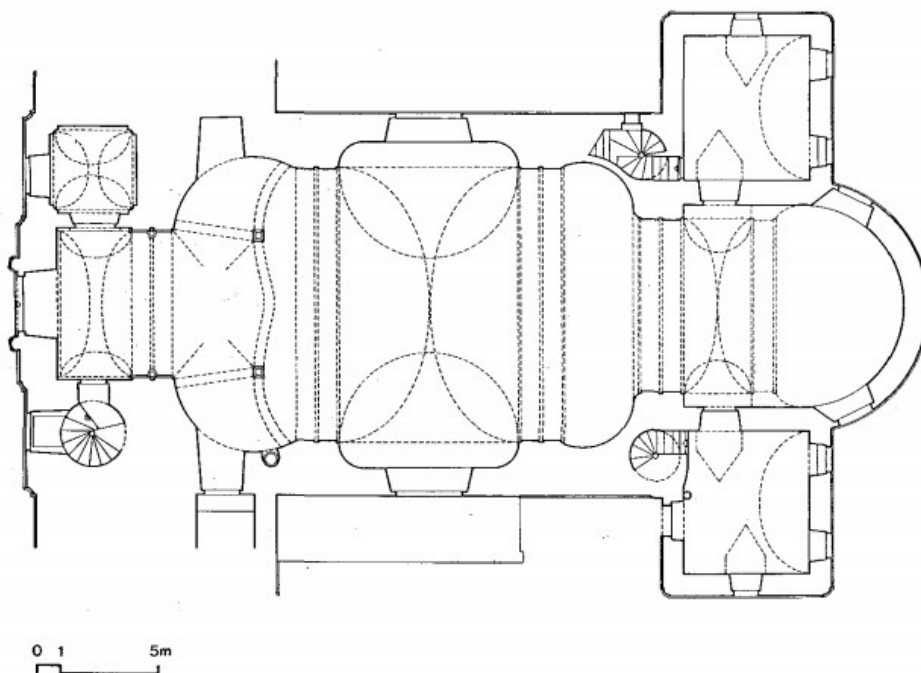
Slika br. 103 Pročelje crkve sv. Ilije u Lipniku (dolje)

Slika br. 104 Crkva sv. Ilije u Lipniku

Slika br. 105 Crkva sv. Lovre u Petrinji

Slika br. 106 Tlocrt župne crkve sv. Terezije Avilske u Bjelovaru

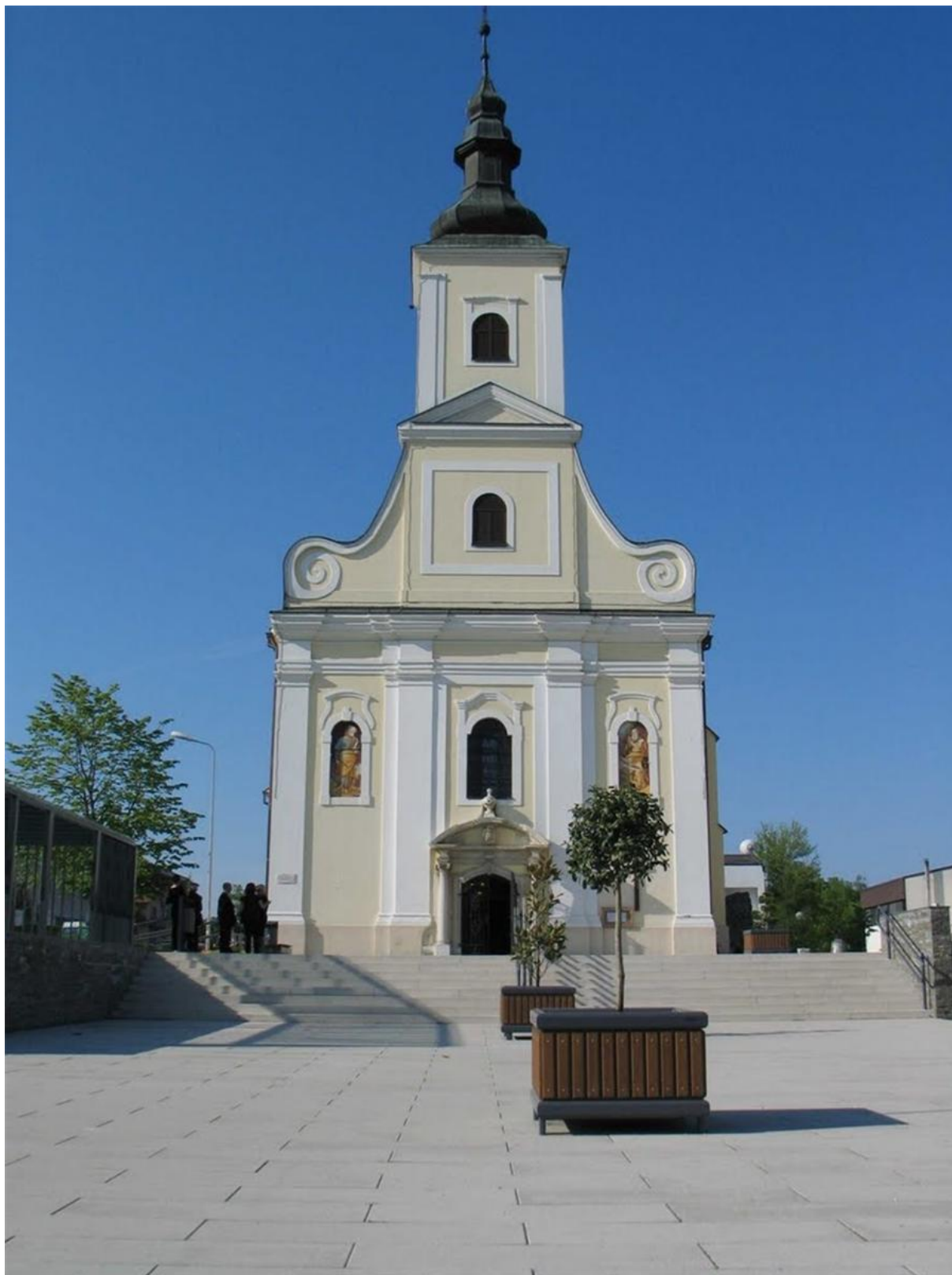

Slika br. 107 Crkva sv. Petra Apostola u Ivanić Gradu

Slika br. 108 Župna crkva Presvetog Trojstva u Kraljevcu na Sutli

Slika br. 109 Župna crkva sv. Jelene Križarice u Zaboku

Slika br. 110 Župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije u Đelekovcu (lijevo)

Slika br. 111 Crkva sv. Roka u Koprivničkim Bregima (desno)

Slika br. 112 Župna crkva sv. Katarine u Hlebinama (lijevo)

Slika br. 113 Župna crkva Presvetog Trojstva u Legradu (dolje)

POPIS SLIKOVNIH PRILOGA

1. Slika br. 1 – Smještaj sela Pogančec u općini Hruškovica 1859.(1888.) godine; izvor: Državni arhiv u Zagrebu, Arhiv mapa za Hrvatsku i Slavoniju, 97 K.o. Hruškovica
2. Slika br. 2 – Pogančec 1859. godine; izvor: Državni arhiv u Zagrebu, Arhiv mapa za Hrvatsku i Slavoniju, 97 K.o. Hruškovica
3. Slika br. 3 – Bojna polja Sedmogodišnjeg rata; izvor: Airspace Historian
<https://airspacehistorian.com/category/naval-battles/>
4. Slika br. 4 - Freske na istočnom zidu središnje dvorane u dvorcu Brezovica, izvor: Multidisciplinarna istraživanja kompleksa dvorca Brezovica : izvještaj prve faze istraživanja studenata Odsjeka za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta i Odsjeka za restauriranje-konzerviranje umjetnina Akademije likovnih umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu, 2012, Zagreb
5. Slike br. 5 i 6 - Freske na sjevernom zidu središnje dvorane u dvorcu Brezovica, izvor: Istraživanja kompleksa dvorca Brezovice : izvještaj treće faze istraživanja studenata Odsjeka za povijest umjetnosti Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2014, Zagreb
6. Slike br. 7 i 8 - Freske na južnom zidu središnje dvorane u dvorcu Brezovica, izvor: Istraživanja kompleksa dvorca Brezovice : izvještaj treće faze istraživanja studenata Odsjeka za povijest umjetnosti Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2014, Zagreb
7. Slike br. 9 i 10 - Freske na zapadnom zidu središnje dvorane u dvorcu Brezovica, izvor: Istraživanja kompleksa dvorca Brezovice : izvještaj treće faze istraživanja studenata Odsjeka za povijest umjetnosti Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2014, Zagreb
8. Slika br. 11 – Titular kapele u Pogančecu 1859. (1888.) godine; izvor: Državni arhiv u Zagrebu, Arhiv mapa za Hrvatsku i Slavoniju, 97 K.o. Hruškovica
9. Slika br. 12 - Stanje 1954. godine, pročelje, sakristija i zapadna strana kapele; snimio Vladimir Bradač, 1954. god.; inv. br.: 15435; neg.: II-2861; izvor: Ministarstvo kulture, Zbirka fotografske dokumentacije
10. Slika br. 13 – Stanje 1954. godine, istočna strana kapele; snimio Vladimir Bradač, 1954. god.; inv. br.: 15434; neg.: II-2860; izvor: Ministarstvo kulture, Zbirka fotografske dokumentacije
11. Slika br. 14
  - a) Kupola, stanje 1954. godine; snimio Vladimir Bradač, 1954. god.; inv. br.: 15429; neg.: II-2855; izvor: Ministarstvo kulture, Zbirka fotografske dokumentacije
  - b) Krov, stanje 1954. godine; snimio Vladimir Bradač, 1954. god.; inv. br.: 15776; neg.: I-E-110; izvor: Ministarstvo kulture, Zbirka fotografske dokumentacije
12. Slika br. 15 – Stanje 1954. godine, lađa i svetište; snimio Vladimir Bradač, 1954. god.; inv. br.: 15428; neg.: II-2854; izvor: Ministarstvo kulture, Zbirka fotografske dokumentacije
13. Slika br. 16 – Stanje 1980-ih, glavno pročelje; snimio Krešimir Tadić, 1980-ih ?, inv. br. Pog. F-1; izvor: Institut za povijest umjetnosti u Zagrebu, Fototeka
14. Slika br. 17 – Stanje 1980-ih, unutrašnjost; snimio Krešimir Tadić, 1980-ih ?, inv. br. Pog. F-1; izvor: Institut za povijest umjetnosti u Zagrebu, Fototeka
15. Slike br. 18 i 19 – Stanje 1990. godine, pročelje i istočna strana kapele, izvor: Panoramio
https://www.panoramio.com/user/3661674?photo_page=26
16. Slika br. 20 – Tlocrt kapele u Pogančecu, 1:100, paus, snimio Davorin Stepinac (1980-ih ?), inv. br. P-04029, izvor: Institut za povijest umjetnosti u Zagrebu, Planoteka

17. Slika br. 21 – Presjek kapele, arhitektonska snimka iz 1954. god. (u Planoteci K. Z. Zagreb); snimio Nino Vranić, 1960. god.; inv. br.: 22167; neg.: I-G-189; izvor: Ministarstvo kulture, Zbirka fotografske dokumentacije
18. Slika br. 22 – Unutrašnjost kapele, pogled na brod i svetište; snimila Iva Barković (2014.)
19. Slika br. 23 – Pjevalište s drvenim orguljama iz 1906. godine; snimila Iva Barković (2014.)
20. Slika br. 24 – Češka kapa u travejima; snimila Iva Barković (2014.)
21. Slika br. 25 – Kupola u središnjem traveju; snimila Iva Barković (2014.)
22. Slika br. 26 – Vanjski izgled kupole, u krovu; snimila Iva Barković (2014.)
23. Slika br. 27 - Kompozitni stupovi u središnjem traveju i pilastri na bočnom zidu; snimila Iva Barković (2014.)
24. Slika br. 28 i 29 – Prozori u prvom i trećem traveju; snimila Iva Barković (2014.)
25. Slika br. 30 - Prazna niša u trećem traveju, današnje stanje; snimila Iva Barković (2014.)
26. Slika br. 31 - Ispovjedaonica u niši, stanje 1954. godine; snimio Vladimir Bradač, 1954. god.; inv. br.: 15432; neg.: II-2858; izvor: Ministarstvo kulture, Zbirka fotografske dokumentacije
27. Slika br. 32 - Niša u središnjem traveju za bočni oltar; snimila Iva Barković (2014.)
28. Slika br. 33
  - a) Glavno pročelje prije restauracije, 2005. godine; izvor: Panoramio https://www.panoramio.com/user/3661674?photo_page=26
  - b) Glavno pročelje tijekom restauracije, 2014. godine; snimila Iva Barković
29. Slika br. 34 – Gornja zona pročelja 2014. godine; snimila Iva Barković
30. Slika br. 35 – Donja zona pročelja 2014. godine; snimila Iva Barković
31. Slika br. 36 – Zvonik iznad pročelja; snimila Iva Barković (2014.)
32. Slika br. 37 – Zvono u tornjiću; snimila Iva Barković (2014.)
33. Slika br. 38 - Arhitektonska snimka zapadnog pročelja kapele iz 1954. godine (u Planoteci K. Z. Zagreb); snimio Nino Vranić, 1960. god.; inv. br.: 22165; neg.: I-F-189; izvor: Ministarstvo kulture, Zbirka fotografske dokumentacije
34. Slika br. 39 – Zapadno pročelje sa sakristijom; snimila Iva Barković (2014.)
35. Slika br. 40 - Arhitektonska snimka istočnog pročelja kapele iz 1954. godine (u Planoteci K. Z. Zagreb); snimio Nino Vranić, 1960. god., inv. br.: 22164; neg.: I-F-189; izvor: Ministarstvo kulture, Zbirka fotografske dokumentacije
36. Slika br. 41 – Istočno pročelje; snimila Iva Barković (2014.)
37. Slika br. 42 – Arhitektonska snimka sjevernog pročelja (apsida) iz 1954. godine (u Planoteci K. Z. Zagreb); snimio Nino Vranić, 1960. god.; inv. br.: 22163; neg.: I-F-189; izvor: Ministarstvo kulture, Zbirka fotografske dokumentacije
38. Slika br. 43 – Sjeverno pročelje (apsida) 2014. godine; snimila Iva Barković
39. Slika br. 44 – Apsida i sakristija 2014. godine; snimila Iva Barković
40. Slika br. 45 – Glavni oltar prije i poslije restauracije; izvor: foto-dokumentacija Ateliera Torzo (2007.)
41. Slika br. 46 – Model Svete kućice prije i poslije restauracije; izvor: foto-dokumentacija Ateliera Torzo (2007.)
42. Slika br. 47 - Bočni oltar Presvetog Srca Isusovog prije restauracije; izvor: foto-dokumentacija Ateliera Torzo (2007.)
43. Slika br. 48 – Bočni oltar sv. Ilije(?) prije restauracije; izvor: foto-dokumentacija Ateliera Torzo (2007.)
44. Slika br. 49 – Drvena propovjedaonica; snimila Iva Barković (2014.)

45. Slika br. 50 i 51 – Drvene orgulje iz 1906. godine; snimila Iva Barković (2014.)
46. Slika br. 52 – Vrata sakristije nakon restauracije; snimila Iva Barković (2014.)
47. Slika br. 53 – Kip sv. Agate na izvornom položaju na pročelju; izvor: foto-dokumentacija Ateliera Torzo (2007.)
48. Slika br. 54 – Kip sv. Apolonije na izvornom položaju na pročelju; izvor: foto-dokumentacija Ateliera Torzo (2007.)
49. Slika br. 55 - Kip anđela na jugozapadnoj strani pročelja, na izvornom mjestu; izvor: foto-dokumentacija Ateliera Torzo (2007.)
50. Slika br. 56 - Anđeo na jugoistočnoj strani pročelja, na izvornom mjestu; izvor: foto-dokumentacija Ateliera Torzo (2007.)
51. Slika br. 57 – Današnji smještaj skulptura s pročelja; izvor: foto-dokumentacija Ateliera Torzo (2007.)
52. Slika br. 58 – Glavne vratnice nakon restauracije; izvor: foto-dokumentacija Ateliera Torzo (2007.)
53. Slika br. 59 - Današnji izgled vrata s vidljivom urezanom godinom i natpisima; snimila Iva Barković (2014.)
54. Slika br. 60 - Prijenos Svete kuće; izvor: Notizie della Santa Casa di Maria Vergine venerata in Loreto / raccolte dal sig. D. Antonio Lucidi, già beneficiario, e custode di detta S. Casa ; estratte dall'Angelita, Torsellino, Seragli, Renzuoli, ed altri rari scrittori ; aggiuntivi tutti i preziosi doni, che conservansi nel suo tesoro, in fine le poste per diverse parti del mondo, e piu', 1777., str. 12 (preuzeto iz National Gallery of Art Library. URL: <https://library.nga.gov/mercury/holdingsInfo?&bibId=327147>)
55. Slika br. 61 – Kompleks i Basilica della Santa Casa u Loretu; izvor: Museo – Antico tesoro Santa Casa. Santuario della Santa Casa in Loreto. URL: http://museoanticotesoro.santuarioloreto.it/pag_storia.asp?sezione=st
56. Slika br. 62 – Bazilika s trgom, Apostolskom i Ilirskom palačom; izvor: Discovermarche. URL: <https://discovermarche.wordpress.com/tag/the-holy-house-of-loreto/>
57. Slika br. 63 – Unutrašnjost bazilike s mramornim hramom; izvor: The flying house of Nazareth. URL: <https://americaneedsfatima.org/Our-Blessed-Mother/the-flying-house-of-nazareth.html>
58. Slika br. 64 - Sveta kuća s kipom Crne bogorodice; izvor: Santuario della Santa Casa in Loreto. URL: http://www.santuarioloreto.it/en_internal_standard.asp?body=as01&sezione=as
59. Slika br. 65 – Mramorni hram u bazilici; izvor: Discovermarche. URL: <https://discovermarche.wordpress.com/tag/the-holy-house-of-loreto/>
60. Slika br. 66 – Santa Maria di Loreto u Rimu; izvor: Eglise Santa Maria di Loreto. URL: <http://www.flickrriver.com/photos/thierrybouts/3865815908/>
61. Slika br. 67 – Tlocrt crkve s prezbitrijem; izvor: de Fusco, R. L'architettura del Cinquecento, 1981., str. 167
62. Slika br. 68 – Osluk kupole; izvor: Santa Maria di Loreto, Rome. URL: https://www.tripadvisor.com/Attraction_Review-g187791-d3706119-Reviews-Santa_Maria_di_Loreto-Rome_Lazio.html#photos;geo=187791&detail=3706119&ff=239459375&albumViewMode=hero&aggregationId=&albumid=103&baseMediaId=239459375&thumbnailMinWidth=50&cnt=30&offset=-1&filter=7

63. Slika br. 69 – Tlocrt kompleksa Lorete u Pragu; izvor: Loreto Prague. URL: <http://stara.loreta.cz/en/umhistnabidka.htm>
64. Slika br. 70 – Kompleks Lorete; izvor: Prague Blog. Stop in. URL: <http://www.stopin-prague.com/blog/loreto>
65. Slika br. 71 – Replika Svete kuće; izvor: Expedia. URL: <https://www.expedia.com/Prague-Loreto-Prague.d6071165.Vacation-Attraction>
66. Slika br. 72 – Replika mramornog hrama; izvor: Loreto (Loreta). URL: <http://www.prague.eu/en/object/places/123/the-loretto-loreta>
67. Slika br. 73 – Unutrašnjost crkve Rođenja Isusa; izvor: Loreto (Loreta). URL: <http://www.prague.eu/en/object/places/123/the-loretto-loreta>
68. Slika br. 74 – Klaustar s freskama; izvor: Expedia. URL: <https://www.expedia.com/Prague-Loreto-Prague.d6071165.Vacation-Attraction>
69. Slika br. 75 – Svetište Majke Božje Trsatske; izvor: Najavljena Proslava Vele Gospe na Trsatu. Moja Rijeka. URL: <http://www.mojarijeka.hr/vijesti/najavljena-proslava-vele-gospe-na-trsatu/>
70. Slika br. 76 - Veliki klaustar; izvor: Svetište Majke Božje na Trsatu. Najbolje u Hrvatskoj. URL: <http://www.najboljeuhrvatskoj.info/ideje/svetiste-majke-bozje-na-trsatu-786.html>
71. Slika br. 77 – Pročelje crkve Gospe Trsatske; izvor: Crkva Gospe Trsatske. Mapio. URL: <http://mapio.net/o/5561870/>
72. Slika br. 78 – Unutrašnjost crkve; izvor: Hodočašće na Trsat. Šimun Emanuel Putovanja. URL: <http://simun-emanuel.hr/tours/hodocasce-na-trsat/>
73. Slika br. 79 – Serafin Schön, Gospa Loretska, zimska samostanska blagavaonica, Svetište Gospe Trsatske (preuzeto iz Hoško, Emanuel. Fra Serafin Schön : najznačajniji slikar trsatskog svetišta : u povodu 300. obljetnice krunidbe slike Majke Božje Trsatske, 2015., str. 65)
74. Slika br. 80 i 81 – Kapela Marije Loretske uz crkvu Uznesenja Blažene Djevice Marije u Varaždinu; izvor: Šourek, D. Loretska (Lauretanska) kapela uz crkvu Uznesenja bl. Djevice Marije u Varaždinu. // 800 godina slobodnog kraljevskog grada Varaždina : 1209.-2009. : zbornik radova sa Znanstvenog skupa održanog 3. i 4. prosinca 2009. godine u Varaždinu, 2009., str. 688
75. Slika br. 82 – Unutrašnjost loretske kapele; izvor: Šourek, D. Loretska (Lauretanska) kapela uz crkvu Uznesenja bl. Djevice Marije u Varaždinu. // 800 godina slobodnog kraljevskog grada Varaždina : 1209.-2009. : zbornik radova sa Znanstvenog skupa održanog 3. i 4. prosinca 2009. godine u Varaždinu, 2009., str. 689
76. Slika br. 83 – Crkva Gospe Delorite u Kuni Pelješkoj; izvor: TZO Orebić. URL: [http://www.visitorebic-croatia.hr/hr/znamenitosti/prikazicijeliclanak/31#!prettyPhoto\[objekt\]/0/](http://www.visitorebic-croatia.hr/hr/znamenitosti/prikazicijeliclanak/31#!prettyPhoto[objekt]/0/)
77. Slika br. 84 – Unutrašnjost crkve; izvor: Dubrovačka biskupija. URL: http://www.dubrovacka-biskupija.hr/portal/index.php?option=com_k2&view=item&id=2403:proslava-gospe-delorite-u-kuni-na-pelje%C5%A1cu&Itemid=466
78. Slika br. 85 - Župna crkva Gospe Loretske u Arbanasima; izvor: Antena Zadar. URL: <https://www.antenazadar.hr/clanak/2017/05/blize-nam-se-dani-gospe-loretske-a-evo-sto-je-na-programu-po-pitanju-kulturnog-uzdizanja/>
79. Slika br. 86 – Grobna kapela Blažene Djevice Marije Lauretanske u Lučkom; izvor: Kapela M B Lauretanske u Lučkom. Župa Svetog Ivana Nepomuka, Stupnik-Lučko. URL: <http://www.nepomuk.hr/Zupa/Objekti/Kapela-M-B-Lauretanske-u-Luckom.aspx>

80. Slika br. 87 – Crkva sv. Jurja Mučenika u Svetom Jurju na Bregu; izvor: Sveti Juraj na Bregu.
URL: <http://www.svetijurajnbregu.hr/2016/05/19/posvecena-obnovljena-zupna-crkva-u-svetom-jurju-na-bregu/>
81. Slika br. 88 – Lazzaro Bastiani, Gospa od Milosrđa, 1746. god., crkva Sv. Frane u Zadru
(preuzeto iz Samostan Sv. Frane. URL: <http://www.svetifrane.org/o-nama/tur-obilazak>)
82. Slika br. 89 - Kip Majke Božje Loretske u franjevačkoj crkvi u Karlovcu; izvor: Baričević, D.
Bogorodice u zvonolikom plaštu, 1983, str. 59
83. Slika br. 90 - Kip Majke Božje Loretske u franjevačkoj crkvi u Samoboru; izvor: Baričević, D.
Bogorodice u zvonolikom plaštu, 1983, str. 61
84. Slika br. 91 - Kip Majke Božje Loretske iznad glavnog ulaza u cinktor župne crkve u Sv. Jurju na Bregu; izvor: Baričević, D. Bogorodice u zvonolikom plaštu, 1983, str. 64
85. Slika br. 92 – Kaniški, T. Karta sjeverozapadne Hrvatske i Štajerske s ucrtanim četverolistima prema razdoblju gradnje (preuzeto iz: Botica, D. Barokne četverolisne crkve u sjeverozapadnoj Hrvatskoj : prilog istraživanju tipologije sakralne arhitekture 18. stoljeća, 2015., str. 34
86. Slika br. 93 - Tlocrt crkve sv. Ladislava u Pokupskom; izvor: Institut za povijest umjetnosti u Zagrebu, Planoteka (preuzeto iz: Botica, D. Barokne četverolisne crkve u sjeverozapadnoj Hrvatskoj : prilog istraživanju tipologije sakralne arhitekture 18. stoljeća, 2015., str. 44
87. Slika br. 94 - Tlocrt crkve Blažene Djevice Marije Jeruzalemske s cinktorom u Trškom Vrh; izvor: Institut za povijest umjetnosti u Zagrebu, Planoteka (preuzeto iz: Cvitanović, Đ. Sakralna arhitektura baroknog i klasicističkog razdoblja. Sveti trag : devetsto godina umjetnosti Zagrebačke nadbiskupije : 1094-1994 : 10. rujna - 31. prosinca 1994. Zagreb, 1994., str. 264)
88. Slika br. 95 - Tlocrt crkve sv. Nikole u Žažini; izvor: Institut za povijest umjetnosti u Zagrebu, Planoteka (preuzeto iz: Botica, D. Barokne četverolisne crkve u sjeverozapadnoj Hrvatskoj : prilog istraživanju tipologije sakralne arhitekture 18. stoljeća, 2015., str.83
89. Slika br. 96 - Tlocrt crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije u Kupincu; izvor: Institut za povijest umjetnosti u Zagrebu, Planoteka (preuzeto iz: Botica, D. Barokne četverolisne crkve u sjeverozapadnoj Hrvatskoj : prilog istraživanju tipologije sakralne arhitekture 18. stoljeća, 2015., str. 86
90. Slika br. 97 - Tlocrt župne crkve sv. Lovre Mučenika u Vivodini; izvor: Cvitanović, Đ. Sakralna arhitektura baroknog i klasicističkog razdoblja. Sveti trag : devetsto godina umjetnosti Zagrebačke nadbiskupije : 1094-1994 : 10. rujna - 31. prosinca 1994. Zagreb, 1994., str. 265
91. Slika br. 98 - Tlocrt župne crkve sv. Marije Magdalene u Selima kraj Siska; izvor: Cvitanović, Đ. Sakralna arhitektura baroknog i klasicističkog razdoblja. Sveti trag : devetsto godina umjetnosti Zagrebačke nadbiskupije : 1094-1994 : 10. rujna - 31. prosinca 1994. Zagreb, 1994., str. 265
92. Slika br. 99 - Tlocrt župne crkve Svih svetih u Sesvetama; izvor: Cvitanović, Đ. Sakralna arhitektura baroknog i klasicističkog razdoblja. Sveti trag : devetsto godina umjetnosti Zagrebačke nadbiskupije : 1094-1994 : 10. rujna - 31. prosinca 1994. Zagreb, 1994., str. 265
93. Slika br. 100 - Tlocrt župne crkve Pohoda Blažene Djevice Marije u Vukovini; izvor: Cvitanović, Đ. Sakralna arhitektura baroknog i klasicističkog razdoblja. Sveti trag : devetsto godina umjetnosti Zagrebačke nadbiskupije : 1094-1994 : 10. rujna - 31. prosinca 1994. Zagreb, 1994., str. 267

94. Slika br. 101 - Tlocrt župne crkve Presvetog Trojstva u Daruvaru; izvor: Cvitanović, Đ. Sakralna arhitektura baroknog i klasicističkog razdoblja. Sveti trag : devetsto godina umjetnosti Zagrebačke nadbiskupije : 1094-1994 : 10. rujna - 31. prosinca 1994. Zagreb, 1994., str. 268
95. Slika br. 102 – Crkva sv. Nikole u Jastrebarskom; izvor: Jastrebarsko. ZG Portal. URL: <http://www.zgportal.com/o-zagrebu/zagrebacka-zupanija/jastrebarsko/>
96. Slika br. 103 – Pročelje crkve sv. Ilije u Lipniku; izvor: Župna Crkva Sv. Ilije Proroka. Mapio. URL: <http://mapio.net/pic/p-42670569/>
97. Slika br. 104 – Crkva sv. Ilije u Lipniku; izvor: Župna Crkva Sv. Ilije Proroka. Mapio. URL: <http://mapio.net/pic/p-42670569/>
98. Slika br. 105 – Crkva sv. Lovre u Petrinji; izvor: Petrinja slavi Dan grada i nebeskog zaštitnika Sv. Lovru. Radio Banovina. URL: <http://www.radio-banovina.hr/petrinja-slavi-dan-grada-nebeskog-zastitnika-sv-lovru/>
99. Slika br. 106 - Tlocrt župne crkve sv. Terezije Avilske u Bjelovaru; izvor: Cvitanović, Đ. Sakralna arhitektura baroknog i klasicističkog razdoblja. Sveti trag : devetsto godina umjetnosti Zagrebačke nadbiskupije : 1094-1994 : 10. rujna - 31. prosinca 1994. Zagreb, 1994., str. 270
100. Slika br. 107 – Crkva sv. Petra Apostola u Ivanić Gradu; izvor: Župna crkva sv. Petra Apostola. Zagrebačka županija. URL: <https://www.locator-tzzz.com/point/30/the-parish-church-of-st-peter-the-apostle>
101. Slika br. 108 - Župna crkva Presvetog Trojstva u Kraljevcu na Sutli. Mapio. URL: <http://mapio.net/pic/p-92353437/>
102. Slika br. 109 – Župna crkva sv. Jelene Križarice u Zaboku; izvor: Župa Zabok. URL: <http://www.zabok.hr/clanak/zupa-zabok-najava-misa-zornica>
103. Slika br. 110 - Župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije u Đelekovcu; izvor: Đelekovec. Vidéki Élmenyek. URL: <http://www.videki-elmanyek.hu/telepulesek/elekovec-173.html>
104. Slika br. 111 – Crkva sv. Roka u Koprivničkim Bregima; izvor: Registar kulturnih dobara. Ministarstvo kulture. URL: <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212&kdId=271379863>
105. Slika br. 112 - Župna crkva sv. Katarine u Hlebinama; izvor: Podravske crkve – fotogalerija. Šemovci. URL: <http://www.semovci.hr/podravske-crkve-fotogalerija>
106. Slika br. 113 - Župna crkva Presvetog Trojstva u Legradu; izvor: Župa Legrad. Varaždinska biskupija. URL: <http://www.biskupija-varazdinska.hr/biskupija/zupe/ludbreski-dekanat/zupa-legrad/629>

LITERATURA

1. Angeli, D. Le chiese di Roma: guida storica e artistica delle basiliche, chiese e oratorii della città di Roma. Roma, Società editrice Dante Alighieri, 1902.
2. Annas Rom Guide. Santa Maria di Loreto. URL:
<http://www.annasromguide.dk/sevaerdigheder/forumdalbygninger/smariadiloretorundgang.html> (27. ožujka 2017.)
3. Arbanasi (Gospa Loretska). Župe i dekanati Zadarske nadbiskupije. URL:
http://zupe.zadarskanadbiskupija.hr/?page_id=2042 (6. travanj 2017.)
4. Baričević, D. Bogorodice u zvonolikom plaštu. // Peristil : zbornik radova za povijest umjetnosti, 26, 1(1983), str. 57-70
5. Balchin, P. N. Urban Development in Renaissance Italy. Chichester (GB) : J. Wiley & Sons, cop. 2008.
6. Borrelli, A. Beata Vergine Maria di Loreto. Santi, Beati e Testimoni. URL:
<http://www.santiebeati.it/dettaglio/80900> (14. ožujka 2017.)
7. Botica, D. Barokne četverolisne crkve u sjeverozapadnoj Hrvatskoj : prilog istraživanju tipologije sakralne arhitekture 18. stoljeća. Zagreb : Školska knjiga, 2015.
8. Botica, D. „Dugo 18 stoljeće“ u sakralnoj arhitekturi – tipologija sakralne arhitekture u sjeverozapadnoj Hrvatskoj i Štajerskoj u drugoj polovici 18. stoljeća i na početku 19. stoljeća. // Neznano in pozabljeno iz 18. stoletja na Slovenskem. Druga, elektronska izdaja. Ljubljana: Slovensko društvo za preučevanje 18. stoletja; Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU; Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU, 2013. URL:
<http://ezb.ijs.si/fedora/get/ezmono:sd18z11/VIEW/> (11. travanj 2017.)
9. Botica, D. Klasicizam i barokni klasicizam u sakralnoj arhitekturi sjeverozapadne Hrvatske. // Klasicizam u Hrvatskoj : zbornik radova sa znanstvenog skupa, [Zagreb, 30. i 31. svibnja 2014.]. Zagreb : Institut za povijest umjetnosti, 2016. Str. 53-68
10. Bradanović, M.; Hoško, E. Marijin Trsat: Svetište Blažene Djevice Marije, Gospe Trsatske i Franjevački samostan na Trsatu. Trsat : Svetište Blažene Djevice Marije, Gospe Trsatske ; Rijeka : Adamić, 2002.
11. Crnica, A. Hrvati i Marija : nacrt djela Gospina Hrvatska. Zagreb : Bogoslovna biblioteka, 1953.
12. Cvitanović, Đ. Sakralna arhitektura baroknog razdoblja. Knj. 1, Gorički i gorsko-dubički arhiđakoniat. Zagreb : Društvo povjesničara umjetnosti SR Hrvatske, 1985.
13. Cvitanović, Đ. Sakralna arhitektura baroknog i klasicističkog razdoblja. // Sveti trag : devetsto godina umjetnosti Zagrebačke nadbiskupije : 1094-1994 : 10. rujna - 31. prosinca 1994. Zagreb : Zagrebačka nadbiskupija : Institut za povijest umjetnosti : Muzejsko-galerijski centar, 1994. Str. 233-270.
14. Cvitanović, Đ. Župna crkva Svih svetih i prepoštova kurija u Sesvetama. // Radovi Instituta za povijest umjetnosti. 9, 14(1990), str. 161-171

15. Dević, A. Naši pitomci u Loretu. // *Diacovensia*. 14, 2(2006), str. 441-471
16. Dobronić, L. Štovanje Majke Božje Loretske u Hrvatskoj. // *Dometi : znanstveno-kulturna smotra*. 24, 1/2/3(1991), str. 122-132.
17. Dokumentacija Restauratorskog zavoda u Zagrebu, 2012.
18. Duffy, C. *The army of Maria Theresa : The Armed Forces of Imperial Austria, 1740-1780*. Doncaster : Hippocrene Books, 1990.
19. Feletar, D. *Spomenici kulture i povijesti u općini Koprivnica*. Koprivnica : Muzej grada Koprivnice, 1992.
20. Fond obitelji Petričević. Državni arhiv Hrvatske. URL:
http://arhinet.arhiv.hr/details.aspx?ItemId=3_11591 (20.rujna 2016.)
21. Foto-dokumentacija Ministarstva kulture, Zbirka fotografske dokumentacije, snimljeno 1954. godine
22. Frommel, C. L. *The architecture of the Italian Renaissance*. London : Thames & Hudson, 2007.
23. Fučić, B. Anđeli. // *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*. Zagreb : Sveučilišna naklada Liber : Kršćanska sadašnjost : Institut za povijest umjetnosti, 1979., str. 115-117.
24. Fučić, B. Ilija. // *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*. Zagreb : Sveučilišna naklada Liber : Kršćanska sadašnjost : Institut za povijest umjetnosti, 1979., str. 259-261.
25. Fučić, B. Krist. // *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*. Zagreb : Sveučilišna naklada Liber : Kršćanska sadašnjost : Institut za povijest umjetnosti, 1979., str.
26. Fučić, B. Loreto. // *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*. Zagreb : Sveučilišna naklada Liber : Kršćanska sadašnjost : Institut za povijest umjetnosti, 1979., str. 384
27. de Fusco, R. *L'architettura del Cinquecento. Storia dell'arte in Italia / diretta da Ferdinando da Bologna*. Torino : UTET, 1981.
28. Grbelja, M. Izvješće o izvršenim istražnim restauratorsko-konzervatorskim radovima na pokretnom inventaru u crkvi sv. Marije Lauretanske u Pogančecu iz 18. stoljeća. /«TORZO» - restauriranje umjetnina. Zagreb, studeni 2007.
29. Grbelja, M. Pogančec. Privatna poruka. (14.09.2015.)
30. Grdenić, P. Samostan i crkva otaca franjevac u Samoboru. // *Samobor : u povodu 762. obljetnice grada Samobora / [odgovorni urednik Dragutin Feletar]*. Samobor : Meridijani, 2004. Str. 92-101

31. Grgić, M. Agata. // Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva. Zagreb : Sveučilišna naklada Liber : Kršćanska sadašnjost : Institut za povijest umjetnosti, 1979., str. 104-105.
32. Grgić, M. Apolonija. // Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva. Zagreb : Sveučilišna naklada Liber : Kršćanska sadašnjost : Institut za povijest umjetnosti, 1979., str. 127-129.
33. Grimaldi, F. Slaveni u mjestu Sveta Marija Loretska (Santa Maria di Loreto) tijekom XV. stoljeća // Dometi : književnost, kultura, društvena pitanja. 24, 1/2/3(1991), str. 21-50
34. Horvat, A. O baroknom klasicizmu u Pogančecu. // Bulletin Odjela VII. za likovne umjetnosti Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. 8, 2/3(1960), str. 114-125.
35. Horvat, A. Barok u kontinentalnoj Hrvatskoj. / Horvat, A.; Matejčić, R.; Prijatelj, K. Barok u Hrvatskoj. Zagreb : Sveučilišna naklada Liber [etc.], 1982., str. 3-381
36. Horvat, A. Spomenici arhitekture i likovnih umjetnosti u Međumurju. Zagreb : Konzervatorski zavod, 1956.
37. Hoško, E. Barokna historiografija o Trsatskom svetištu. // Dometi : književnost, kultura, društvena pitanja. 24, 1/2/3(1991), str. 51-58
38. HR-HDA-755 Obitelj Petričević (fond) (kut. 1 i 2)7/ Državni arhiv u Zagrebu
39. HR-HDA-1421 - Arhiv mapa za Hrvatsku i Slavoniju. 97 K.o. Hruškovica (dosje)/ Državni arhiv u Zagrebu
40. HR-HDA-1421 Arhiv mapa za Hrvatsku i Slavoniju. 97.1. Zapisnici omeđivanja, (kut. 1) / Državni arhiv u Zagrebu
41. HR-HDA-1421 Arhiv mapa za Hrvatsku i Slavoniju. 97.2. Upisnici kućnih i zemljišnih čestica, (kut. 1) / Državni arhiv u Zagrebu
42. HR-HDA-1421 Arhiv mapa za Hrvatsku i Slavoniju. 97.4. Popis površina po kulturama, (kut. 1) / Državni arhiv u Zagrebu
43. Hrvatski jezični portal. URL: <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=main>
44. Istraživanja kompleksa dvorca Brezovice : izvještaj druge faze istraživanja studenata Odsjeka za povijest umjetnosti Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu / [glavna urednica Dubravka Botica]. Zagreb : Filozofski fakultet Sveučilišta, Odsjek za povijest umjetnosti : Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, 2013.
45. Istraživanja kompleksa dvorca Brezovice : izvještaj treće faze istraživanja studenata Odsjeka za povijest umjetnosti Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu / [glavna urednica Dubravka Botica]. Zagreb : Filozofski fakultet Sveučilišta, Odsjek za povijest umjetnosti : Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, 2014.

46. Kožul, S. Kalnički arhiđakonat : danas Bjelovarsko-kalnički arhiđakonat Zagrebačke nadbiskupije. Zagreb : Društvo za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije "Tkalčić", 2005.
47. Loreta Praha. URL: <http://www.loreta.cz/domains/loreta.cz/index.php/en/> (3. travanj 2017.)
48. Loreto Prague. URL: <http://stara.loreta.cz/en/index.htm> (30. ožujak 2017.)
49. Lotz, W. Architecture in Italy : 1500-1600. New Haven ; London : Yale University Press, 1995.
50. Margetić, L. Loreto i Trsat. // Croatica Christiana periodica : časopis Instituta za crkvenu povijest Katoličkog bogoslovskeg fakulteta u Zagrebu. 26, 49(2002), str. 77-125
51. Marković, V. Arhitektura u Hrvatskoj. // Hrvatska i Europa : kultura, znanost i umjetnost. Sv. 3, Barok i prosvjetiteljstvo (XVII-XVIII. stoljeće) / uredio Ivan Supićić ; uredio Ivan Golub. Zagreb : Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti : AGM : Školska knjiga, 2003. Str. 599-616
52. Multidisciplinarna istraživanja kompleksa dvorca Brezovica : izvještaj prve faze istraživanja studenata Odsjeka za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta i Odsjeka za restauriranje-konzerviranje umjetnina Akademije likovnih umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu / [urednica Dubravka Botica]. Zagreb : Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za povijest umjetnosti ; Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, 2012.
53. Olivato, L. Cedrini, Marino. URL: [http://www.treccani.it/enciclopedia/marino-cedrini_\(Dizionario-Biografico\)](http://www.treccani.it/enciclopedia/marino-cedrini_(Dizionario-Biografico)) (14. ožujka 2017.)
54. Pelc, M. Periodizacija hrvatske povijesti umjetnosti i klasicizam. // Klasicizam u Hrvatskoj : zbornik radova sa znanstvenog skupa, [Zagreb, 30. i 31. svibnja 2014.]. Zagreb : Institut za povijest umjetnosti, 2016. Str. 11-22
55. Pio Sodalizio dei Fornai. URL: <http://www.fornairoma.it/> (27. ožujka 2017.)
56. Prijatelj-Pavičić, I. Loretske teme : novi podaci o štovanju loretske Bogorodice u likovnim umjetnostima na području "Ilirika". Rijeka : Vitagraf, 1994.
57. Proslava blagdana Majke Božje Loretske. Grad Zadar. URL: <http://grad-zadar.net/kalendar/hrvatska/proslava-blagdana-majke-bozje-loretske> (6. travanj 2017.)
58. Registar kulturnih dobara. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. URL: <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212> (22. travanj 2017.)
59. Renzulli, E. La crociera e la facciata di Santa Maria di Loreto: problemi di ridefinizione.// Annali di architettura. 15(2003.), str. 89-106.
60. Rolf, T. Baroque : architecture, sculpture, painting. Cologne : Koenemann, 1998.
61. Rome in the footsteps of XVIIIth Century Traveler. Piazza di Colonna Trajana. URL: <http://www.romeartlover.it/Vasi38.html#Church> (27. ožujka 2017.)
62. Rošćić, N. M. Hrvatska hodočašćenja u Loreto.// Croatica Christiana periodica. 7, 11(1983.), str.88-96

63. Sakralni objekti. Grad Hrvatska Kostajnica. URL: <http://www.hrvatska-kostajnica.hr/sakralni-objekti> (23.5.2017.)
64. Santa Casa di Loreto. URL: <http://www.newadvent.org/cathen/13454b.htm> (22. rujna 2016.)
65. Santuario della Santa Casa di Loreto. URL: http://www.santuarioloreto.it/en_index.asp (16. ožujka 2017.)
66. Santuario di Loreto. URL: http://www.santuarioloreto.it/default_eng.htm?home=Home (14. ožujka 2017.)
67. Santarelli, G. Štovanje Majke Božje Loretske te prisuće Hrvata u Loretu // Dometi : književnost, kultura, društvena pitanja. 24, 1/2/3(1991), str. 59-76
68. Sedmogodišnji rat. // Opća enciklopedija Jugoslavenskog leksikografskog zavoda. Zagreb : Jugoslavenski leksikografski zavod, 1977-1982. Sv. 7. 1981., str. 358
69. Sedmogodišnji rat. // Vojna enciklopedija. Beograd : Redakcija vojne enciklopedije, 1958-1976. Sv. 8. 1973., str. 495
70. Spomenica župe Preseka. / Dokumentacija Restauratorskog Zavoda u Zagrebu
71. Škiljan, F. Kulturno-historijski spomenici Moslavine i Kalničko-bilogorskog prigorja : s pregledom povijesti Moslavine i Kalničko-bilogorskog prigorja od prapovijesti do 1881. Zagreb : Srpsko narodno vijeće, 2011.
72. Šourek, D. Loretska (Lauretanska) kapela uz crkvu Uznesenja bl. Djevice Marije u Varaždinu. // 800 godina slobodnog kraljevskog grada Varaždina : 1209.-2009. : zbornik radova sa Znanstvenog skupa održanog 3. i 4. prosinca 2009. godine u Varaždinu / glavni urednici Miroslav Šicel, Slobodan Kaštela. Varaždin : Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstveni rad : Grad Varaždin : Varaždinska županija, 2009. Str. 687-704
73. The Holy Angels. URL: http://www.sfaturiortodoxe.ro/orthodox/orthodox_advices_angels.htm (20. rujna 2016.)
74. Troškovnik za uređenje ulaznog pročelja kapele Sv. Marije Lauretanske. Dinatronic d.o.o. / Dokumentacija Restauratorskog Zavoda u Zagrebu
75. Udruga „Život“. Turistička zajednica grada Vrbovca. URL: <http://www.tz-vrbovec.hr/udrugazivot/> (20. rujna 2016.)
76. Vanino, M. Isusovci i hrvatski narod : I. Zagreb : Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove u Zagrebu, 1969.
77. Wittkower, R. Art and architecture in Italy : 1600 to 1750. Harmondsworth ; Baltimore ; Ringwood : Penguin Books, 1972.
78. Vrbovec - 770 godina / [urednica Sanja Prijatelj]. Vrbovec : Grad Vrbovec : Pučko otvoreno učilište Vrbovec, 2014.